

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK SAMFUND
FOR AALBORG AMT

FRA HIMMERLAND
OG KJÆR HERRED

XLIX

1960

AKSEL SCHØLINS BOGTRYKKERI
AALBORG

AF ULSTED SOGNS HISTORIE

VED KR. VÆRNFELT

8. *Haandværk og handel.*

Beboerne i Ulsted ernærede sig af deres landbrug. De var alle bønder, og det er ikke helt galt, naar man siger, at de gamle kun maatte købe salt og tjære; resten af det, de skulle bruge, producerede de selv.

Byens fælles hyrde og bysmeden er — foruden præsten og degnen — det gamle landsbysamfunds ældste »embedsmænd«. Af haandværkere nævnes omkring 1650: Thøger Bødicher, Mads Skrædder, Anders Snedicher, Jacob Skomager, Smed Povl og Jørgen Smed (som holdt smugkro), samt Per Laursen paa Slottet og Christen Nielsen, der begge holdt kro, og derfor aarlig maatte yde 4 rdl. til kongelig Majestæts kasse. Ved 1680 nævnes Erik Sørensen Skomager og Christen Nielsen Skrædder, som begge var fra Hundslund sogn. Christen havde tidligere arbejdet i Christiania og København. Den ældste kirkebog beretter om Niels Mogensens Smed, som blev begravet 15. april 1695: »Han var født her i Ulsted anno 1622, tjente saa hos Bertel Kjærulf i Aslund i 4 aar, hvorefter han lærte smedehaandværket hos Anders Lauridsen i Øster Hassing paa 4 aars tid, var saa smed i Gandrup i 15 aar og i Ulsted i 33 aar.«

1787 havde byen: 2 skræddere, 2 skomagere, 2 træskomænd, 1 hjulmand, 1 glarmester, 1 kromand, 1 møller og 1 smed; men flere af disse var jordbrugere og drev haandværket som en bibeskæftigelse.

1834 nævnes 19 haandværkere i Ulsted by, deriblandt snedkere, tømrere, murere, to stenklovere samt jordemoderen Ane Olesdatters, som var gift med skomager Niels Rostrup Larsen »øster i byen«. Samme Ane var en myndig dame, der sagde folk sin mening ligeud. En mand i byen døde, men enken blev ved med at sætte børn i verden. Da hun skulle føde det tredje, holdt jordemoderen følgende formaningstale til sin jamrende patient: »Den, som er en ret enke og ensom, sætte sit haab til Gud og lever i bønnen dag og nat; men du har levet i synd og vellyst, du er S. hakkemæ at ligne ved en levende død!«¹⁾.

Omkring 1840 fik Ulsted sit første postbud; det var Morten Hansen Smed (f. 1789), der havde været med de danske tropper i Frankrig i 1815. Han gik to gange om ugen til Aalborg efter postsagerne. Naar nogen ynkede ham for den lange vej, lo Morten og sagde: »Ork, de' er ingenting; da A war soldat i Frankerige, ku A magelig go trødde mil om dawwi!«

Der var i gamle dage ingen købmandsforretninger i byen; men nogle af de større gaardmænd handlede i Aalborg. 1584 døde storkøbmanden Henrik Pipherring; blandt hans kunder nævnes: Pier Rasmussen i Klittensbjerg, Mads sammesteds, Pier paa Kieret (Sønderkjær) og Niels i Rottrup, og vi ved ogsaa, at Per Munk i Gjettrup o. 1640 solgte sine stude til Jens Bang og købte sine varer hos ham. Men i Ulsted var der ingen for-

1) Citatet er hentet fra Paulus' 1. brev til Timotheus, 5. kap., vers 5—6.

retningsfolk før omkring 1840. Vester i byen, hvor Robert Larsen nu bor, boede Jens Christensen Kotved, der havde været forrider; hans enke »Ridderkonen« havde lidt udsalg af kaffe, sukker, brændevin o. l. Hun var noget »nøv« med vægten, og folk sagde, at hun bed bønerne over; det er vist snak; men at hun bed sine kandisklumper over, skal være rigtigt nok²⁾).

1866 fik Ulsted sin første rigtige købmand, idet den 22 aarige Niels Carl Griis fra Aalborg startede den store købmandsforretning, som sønnen Herman K. Griis og nu dennes søn N. C. Griis videreførte. Med købmand Griis fulgte broderen Hermann, som var bager, og søsteren Marie, der førte hus for dem.

Da Løwi Kræn i 1846 overtog sit hjem, opførte han sønden for gaarden, hvor sparekassen nu er, et lille hus, hvor hans moder Dorthé og hans søster Karen Levite, der blev gift med sko- og tøffelmager Niels Christensen fra Thise, boede. »Karlevitte« og »Bette Niels« oprettede en lille trikotageforretning, som Løwi Kræns søn Godtfred senere fik. Over for Griis's, dér hvor sognefoged Johs. Nielsen bor, laa et lille hus, hvor skrædder Niels Olenius Christensen havde lidt manufaktur- og trikotagehandel; da forretningen gik rabundus, blev »Lenius« gæstgiver i Nørresundby.

Endelig kom den 30 aarige Niels Christensen og hans 55 aarige kone, Ane Kirstine Hørby, i 1871 fra Hals og slog sig ned som høkerfolk i et hus sønden for »Jepes«. Ane Kirstine døde snart; men alle vi ældre husker saa udmærket »Kræn Butik« og Inger, der i mange aar holdt hus for ham.

²⁾ Hendes datter Karen blev gift med Lars Nielsen, »Endeby Lars«, der fik ejendommen; hans tilnavn skyldtes, at han stammede fra »Endeby«, den østligste gaard i Gandrup.

Sidst i 80'erne startede Anders Geisler den urmagerforretning, som Jensen »Turban« senere købte og flyttede op til stationsbyen.

1893 byggedes Ulsted mejeri, og lige over for mejeriet opførte købmand P. P. Hedegaard, Nørresundby, en filial, som bestyrer Larsen forestod; senere ejedes denne forretning af købmand Richter og derefter af S. J. Sørensen.

1897-98 blev Nørresundby—Sæbybanen anlagt, og i 1898 byggedes station; samtidig opførtes stationsbyens første huse paa Vestergaards og Nørgaards grunde. Som dens første borgere nævnes i 1901: Stationsforstander G. J. W. Larsen, købmand og gæstgiver Holger Klitgaard, rentier Søren Poulsen, murermester M. Chr. Pedersen og bager Frederik Sørensen. Christen Larsen paa Nørheden opførte to af de første privatejendomme. I 1906 nævnes bl. a.: Stationsforstander Turen Jensen (senere Søborg), købmand Frants Kyper, maler Isak Christensen, skomager Simon P. Christensen og gæstgiver J. P. Nielsen.

Foruden gæstgivergaarden havde det ny kvarter et mindre notabelt sted, klubben »Sutten«, hvor der serveredes bajere og »Kaffe med Blødbrod« for de unge, medens byens værdige borgere holdt sig til kroen, naar de skulle have ganen vædet. Stationsbyen er forlængst vokset sammen med den gamle landsby.

9. Gjettrup (med afbyggere).

Gjettrup er Ulsted sogns næstældste bebyggelse. Det var vel omkring aar 7—800, at bonden *Geti* udvandrede fra Ulsted by og slog sig ned i de store skove, som da dækkede egnen mellem byen og Gjeraaen og helt ud til Kattegat.

Ulsted station 1899.

Han ryddede skov og opførte sin gaard *Getæ-torp* eller *Getherstorp* paa det sted, gaarden den dag i dag ligger, og han, hans sønner og svigersønner tilegnede sig skovlandet helt ud til havet, og de og deres efterkommere anlagde en række bebyggelser, der næsten alle bærer skovnavne: Rottrup, Langtved o. s. v.

Paa den maade er den del af sognet, som vi kalder »Mellemste Ejerlav« og »Melholt sønden Aa«, opstaaet.

I 1158 anlagde kong Valdemar den Første Vitskøl kloster som en tak til Gud, fordi han aaret før havde frelst ham fra blodgildet i Roskilde, og han og vel ogsaa sønnen, Knud den Sjette, skænkede meget af deres gods til klosteret.

1203 stadfæstede den ny konge, Valdemar Sejr, disse gaver, og her nævnes bl. a. »halve Gjettrup March og fra Gethara (Gjeraaen) til Gaasevad (Østeraa),« det vil sige en del af Gjettrup plus hele Hals sogn.

Ved »halve Gjettrup March« menes: *Vester Gjettrup, Rottrup og Ulsted sogns del af Øster Melholt* samt de senere »bygger«: *Klitgaard, Vadsholt, Skoven, Vindelborg, Hyllen og Rimgaarden.*

Kronen beholdt den anden halvdel af »Gjettrup March«, d. v. s.: *Øster Gjettrup, Sdr.- og Nørheden,*

Langtved, Nejsiggaardene, Gravholt, Snarholt og vel ogsaa den dronninglundske del af *Øster Melholt*. Men det meste af dette krongods afhændedes i tidens løb. Nejsiggaardene, der ligger i Ø. Hassing, kom til Børglumbispen og Voergaard og Melholt til Hundslund kloster. Ifølge et tingvidne af 29. november 1519 ejede kronen da kun Øster Gjettrup og en gaard i Ulsted (matr. 60).

Ved reformationen kom alt kirke- og klostergods til kronen. Vitskøl klostres sidste abbed, Anders Andersen, gik over til den ny lære, giftede sig og blev sognepræst i Vitskøl. Han var i stor yndest hos Kristian den Tredje, der udnævnte ham til kongelig lensmand over klosterets vældige godser. Abbed Anders var en energisk og dygtig mand, der tog sig meget af sit len. Han opholdt sig ofte her paa egnen, og da han 1563 gik af, gav Frederik den Anden ham 8 gaarde at leve af. Paa en af disse gaarde, *Lindholmgaard*, døde han 19. august 1572.

Paa kongens befaling lavede han i 1552 en jordebog over Vitskøl klostres gods, og her nævnes Gjettrup, Rottrup og Melholt Søndergaard. De mindre bebyggelser omtales ikke; men han beretter: »item nogle byggi, som ieg haffuer ladet byggit for nylich.« Disse ny bebyggelser er: *Vadsholt* (med »Skoven«), *Knepnøy* (Klitgaard) og *Sorimmen* (Hyllen og Rimmen).

30. november 1579 solgte Frederik den Anden noget gods til Henrik Gyldenstjerne til Aagaard, som i nogle aar havde haft Vitskøls nordenfjordske godser i len. Blandt dette gods var »Gjettrup med ni afbyggere³⁾«:

Gjettrup, som er to gaarde, bebos af Christen Jensen, svarer 6 tdr. rug, og den gaard, som Hans Christensen

³⁾ Kronens skøder.

i Aalborg haver udi leje, svarer 3 pund smør, 4 kander honning, 1 skovsvin og gæsteripenge.

Klittensbjerg, Peder Rasmussen og Mads Nielsen, svarer 1 pund byg, 1 pund smør og 1 skovsvin.

Graffholt, Las Svendsen, svarer 1 pund (2 tdr.) byg og 1 pund (6 kg) smør.

Wadtsholt, Christen Lauridsen, lige saa møgit.

Et byggi sammesteds (»*Skoven*«), Las Madsen, 1 pund byg, 1 pund smør.

Tvende bygger, kaldis *Øster Nessie* og *Vester Nessie*, med sit kier, Rasmus Sørensen og Las Jensen, svarer 1 pund byg, 2¹/₂ pund smør.

Munkebol (Søndergaard), et bygge, kaldis Melholt, Las Nielsen, 1 pund byg og 2 tønder salt.

Et bygge, kaldes *Kier* (Sønderkjær), Peder Pedersen, svarer 1 pund byg, 1 pund smør.

Øster Gjettrup var krongods, og fra o. 1550 var en anset borger i Aalborg, *Rasmus Pedersen Skriver*, fæster. 5. juli 1556 fik han sit fæstebrev fornyet paa »den gaard i Gjettrup, han i fæste haver.« Afgiften var: 1 pund byg, 1 pund smør, 4 kander honning, 1 svin og gæsteri til 10 heste (d. v. s. 5 tdr. havre); men Aalborghus lens jordebog af 1562 siger, at »han har gaarden quit og frit,« idet han nemlig var regnskabsprovst for Vendsyssel og tillige stiftsskriver. 10. oktober 1560 fik han ejendomsbrev paa kronens gaard Provstegaard i Aalborg og afstod i stedet til kongen sin hustrus gaard Munksgaard i Vonsild sogn. Hans hustru hed Marine og var datter af adelsmanden Søren Munk i Morum.

1548 var Rasmus optaget i det fornemme »Guds Legems Lav« i Aalborg, og 1576 blev han lavets majgreve (skyttekonge); han døde 1577 eller 78.

Næste fæster var købmand og raadmand *Hans Christensen* i Aalborg, søn af borgmester Christen Mikkell-

sen og Maren Turis; han var forstander i Helligaandsklosteret og gift med Mette Christensdatter. O. 1620-50 var *Jørgen Jørgensen* fæster. Han var som forgængerne en anset mand, søn af *Jørgen Jørgensen* i Østbjerg og *Else Pedersdatter Kjærulf*, og i mange aar væge for Ulsted kirke.

Efter hans død i 1650 blev de to Gjettrupgaarder igen forenede, idet *Per Munk* i Vester Gjettrup fæstede *Jørgens* gaard. Under et bygfældssyn 26. maj 1663 nævnes »Det hus øster i gaarden, hvor salig *Jørgen Jørgensen* boede.«

Vester Gjettrup var under *Vitskøl* kloster. 1552 var *Jens Smed* fæster; hans aarlige afgift var: 3 pund byg, 2 mark danske gæsteri, 3 skilling grot og 2 tylfter ellefiel. Hans søn *Jens Jensen* fik 6. maj 1561 kongelig tilladelse til at ægte *Maren Madsdatter*, »som han har beligget, skønt han før har beligget en kvinde, der var beslægtet med hende i 3. led« (kancelliets brevbøger). *Maren* var datter af *Mads Jensen* i Øster Vadsholt (Skoven). En anden søn, *Christen Jensen*, var fæster i 1579 og senere. 8. maj 1582 stod han paa *Kjær* herreds ting og forbød enhver at komme i Gjettrups fædrift eller have anden brugelighed over Gjettrup ejendom. Det var hans naboer, forbudet gjaldt.

Christen Pedersen Munk var fæster o. 1600 til 1627. Han var ridefoged til *Vraa* og af de adelige vinranke *Munker* og formenes at være søn af *Peder Christensen Munk* i *Staby Kjærgaard* og *Karen Christensdatter*. Ifølge et vidne af *Kjær* herreds ting 1651 var han »kommen fra *Hard Syssel* med gamle salig hr. *Preben Gyldestjerne*.« Han er vistnok identisk med den *Christen Skriver*, som 1598 var hos hr. *Preben*, og med den *Christen Munk* paa *Øgelstrup* ved *Vosborg*, der nævnes ved den tid. Han var gift med en adelig frøken *Hel-*

vig(?) Pors, datter af Pors Nielsen Byrialsen paa Kastrup i Rinds herred, og efter hendes død ægtede han o. 1617 Margrethe Jørgensdatter, enke efter borgmester Frederik Christensen i Aalborg, broder til ovennævnte raadmand Hans Christensen. Christens broder Oluf Munk var ejer af Attrup i Hammer sogn. Af hans børn kender vi kun to, Johan Munk, borger i Aalborg, og nedennævnte Peder Munk.

Peder Christensen Munk blev efter faderens død fæster af Vester Gjettrup og ridefoged til Vraa. Han var en anset mand, der ofte optraadte som nævning og undertiden i herredsfogedens forfald som foged paa tinget, hvor han meget ofte havde sager løbende; thi han var yderst stridbar og retshaverisk. Han havde part i Kornumgaard, ejede Gandrup mølle og havde selvejergods i Brønderslev — og regnede sig, trods sin tjenende stilling, for en god adelsmand. Da han blev ridefoged, var han ret ung, vel 25—26 aar, og der blev vrøvl med bønderne, saa han en kort tid var sat fra bestillingen. Den 13. september 1631 tog han et 24 mands tingsvidne paa, at »han aldrig havde taget mod skænk eller gave af folk, men havde holdt bønderne ved lov og ret og ikke nederdæmpet husbondens sager.«

Per Munk stredes med sognefolk, med folk i Aalborg og andet sted. F. eks. var han 1639 og 1642 i karambolage med sin gode ven, købmand Jens Bang i Aalborg, der var lige saa stridbar, og hos hvem han handlede, og til hvem han solgte sine fedestude; men Per klarede sig med glans.

Hans største tingtrætter var den aarlange fejde med Peder Galskjøt paa Kornumgard, som de var fælles om, samt den endnu længere krig mod Klitgaards fæstere om fædrift og høslet, en krig han havde arvet fra sin fader.

Om det krigstog, han den 23. juli 1640 med 31 mænd i 11 vogne foretog til Kornumgaard⁴⁾, fortælles i Historisk Samfunds aarbog 1953, og samme sted berettes om den morsomme vaabenstilstand, som han 5. juni 1659 afsluttede paa herredstinget med Simon Holsten paa Klitgaard. Da han blev gammel, solgte han sit selvejergods, afgik som ridefoged og fæster paa Gjettrup og købte Karl Munks gaard i Ulstedlund, hvor han levede 6—7 aar, idet han af og til forfriskede sig med en lille retssag. Han var gift med Karen Jensdatter, datter af Jens Jacobsen.

Af deres børn kender vi: *Christen Pedersen Munk*, f. 1636, † 1716, selvejer, senere fæster i Ulstedlund, *Helvig Pedersdatter Munk*, g. m. Palle Rasmussen, ridefoged paa Gjettrup, ejer, senere fæster af gaarden i Ulstedlund, *Jens Pedersen Munk*, hjemme 1670, og *Dorthe Pedersdatter Munk*, g. m. delefoged Knud Jensen Juel paa Hals Ladegaard, g. 2. gang m. kaptajn Loptmann i Hals.

Peder Munk har meget stor efterslægt i Ulsted og omegn.

Matriklen 1662 siger: Gjettrup, en enestegaard, hartkorn 23-6-2-2. Peder Munch, Velbyrdige Fru Idde Lindenous tienner til Vraa, skylder aarlig: 2¹/₂ dlr. 8 skill. penge, 6 tdr. rug, 6 tdr. byg, ¹/₂ td. smør og 1 svin. Kan saa: rug 20 tdr.⁵⁾, 10 tdr. byg og avle 150 læs høe. Derudi beregnet et støcke eng paa 30 læs høe, som er kommen til Klitgaard og staar udi trætte. Til forskrevne gaard haffuer ligget nogle enge, kaldis Ulsted

4) Se ogsaa C. Klitgaard: Vester Brønderslevs Historie, s. 167.

5) 1 td. = 12 vendelboskæpper. Trykfejl i aarbogen 1959, side 7 øverst: Husmændenes udsæd skal selvfølgelig være skæpper, ikke tønder.

Enge (er Tuekjær og Skriverengene), som velbemeldte fru Idde Lindenou for aarlig afgift til adskillige bortleje, huilche tilsammen kan eragtis for 200 læs høe. De 200 læs høe er beregnet i de enge, som aarlig fra Vraagaard bortleyes for 59 tønder korn. Der forbi løber en aae, hvorudi kan fiskes. Gaarden er vel ved magt.

1688 kaldes Gjettrup en uprivilligeret sædegaard, og dens hartkorn forhøjes til 26-3-1-0, og af dens o. 1000 tdr. land er der 107 tdr. under plov.

1) Østen gaarden		107	agre, vender syd—nord
2) Faurholts Agre		24	agre, vender syd—nord
3) Sonden og vesten gaarden		24	agre, vender øst—vest
4) Sonden og vesten gaarden		15	agre, vender syd—nord
5) Holtet		68	agre, vender syd—nord
6) Holtet		8	agre, vender øst—vest

Ialt 246 agre.

Det meste af jorden opgives til at være ringe eller middelmaadig rugjord af graa skarp muld; jorden saas i 4 og hviler i 3 aar. Enghø 25 læs, markhø 120 læs, skov til 5 svin og græsning med Klitgaard til 65 høveder. Vesten og norden gaarden er en liden og ringe have med nogen faa æble- og kirsebærtræer. Paa gaardens grund et hus med fornøden kaaljord, kaldes *Markhuset* (vel identisk med Faurholthuset). Gaarden er som regel forpagtet ud paa en kortere eller længere aarrække, eller den styres af en forvalter.

1724 dør forpagteren *Mads Jensen*, 68 aar gammel. 1732 nævnes forpagteren, salig *Henrik Kjærulf*, hvis kone hed Karen Hansdatter. 1748 var enkefru *Helene Kirstine v. Unger* forpagter. Hendes datter, Helvig Juline v. Unger, ægtede 6. oktober 1749 kaptajn *Carl Vil-*

Gjettrup o. 1900.

helm de Lamy du Pont. 27. januar 1762 begravet forpagter *Jens Kjærulf*, 44 aar og 8 mdr. gl., og aaret efter ægter hans enke *Johanne Marie Møller* med kgl. tilladelse forpagter paa Birkelse Sr *Lorents Klitgaard*. Herefter nævnes en forpagter *Bendtsen*, og 25. oktober 1775 viedes forvalter *Laurids Hjersing* til jomfru *Ane Margrethe Toxværd*; ved folketællingen 1787 er *Hjersing* forpagter. 1801 nævnes *Andreas Müller* og derefter *Hans Brandtsen* som forvalter.

Som før berettet⁶⁾, blev major *Schuchardt* og amtsforvalter i Viborg M. B. *Gjørup* i foråret 1798 herre over *Gjettrup* gods, som de straks gik i gang med at »slagte«. Bønderne i *Ulsted* købte lodder i *Teglengene* og andre steder, og selve gaarden, nu 20¹/₄ td. hk. med *Skovhuset* og *Leedet*, 8 fæstehuse i byen og *Ulsted kirke* med korn- og kvægtiender blev solgt til *Ane Sophie Stange*, enke efter dr. *Stange* i *Flensborg*; 1801 afhændede hun gaarden til forvalter *Hans Brandtsen*, som døde 1803, hvorefter *Otto Henrik Sveistrup*⁷⁾ købte den paa auktion for 22.000 rdl. Selve gaarden var nu paa 177 tdr. ld. ager, 353 tdr. ld. eng, 296 tdr. ld. græsning og vel o. 130 tdr. ld. skov, ialt o. 950 tdr. ld.

Med gaarden fulgte to afbyggere paa dens grund, *Skovhuset* og *Leedet*, 8 fæstehuse i byen, *Ulsted kirke*

⁶⁾ Aarbog 1959, s. 17.

⁷⁾ Sveistrup, f. 1765, † 1828, g. m. *Ane Pouline Bolt*.

med jus patronatus, kirke-, korn- og kvægtiende samt en rettighed i Lars Niensens gaard i Vester Hassing. Denne gaard, Nør Trankjær, af hk. 2-1-1-0, ydede aarlig 3 rdl. 2 skill. til Ulsted kirke.

Disse 8 fæstehuse var: Matr. nr. 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78 og 86; den allersidste fæster var Jens Chr. Svendsen, som 14. januar 1873 købte matr. 78 (Slottet) til selveje af Ammitzbøll.

Sveistrup døde i 1828, og 1831 købte brødrene *Johan Frederik Ammitzbøll* (†1878) og *Anton Marthinus Ammitzbøll* (†1879) gaarden paa auktion for 15.000 rdl.; herefter sidstnævntes børn *Rasmus Ammitzbøll* og *Cecilie*, g. m. *Otto F. Schiøtz* paa Vester Nejsig (†1891).

I 1900 overtog prioritethaverne Gjettrup, som 1907 afhændedes til et konsortium (*Anders Vadsholt*, *H. G. Høst* og *Niels Andersen*), som begyndte at udstykke gaarden. Denne udstykning fortsattes ved de følgende talrige ejerskifter, indtil *Peder Madsen* i 1922 købte den stærkt reducerede ejendom, paa hvis jorder der nu er 28—29 statshuse.

Gaarden har nu hk. 5-5-2-2¹/₂, areal 107 ha (191 tdr. land) og ejes af søstrene *Agnes* og *Anna Madsen*.

Det i 1683 nævnte *Markhus* (Faurholt) er forlængst forsvundet; det laa øst for Gjettrup, hvor det paa udskiftningskortet nævnte »Fogelholt« minder om det.

»*Ved Leedet*«, matr. 1 B. 1685 døde *Peder Christensen* ved Leedet, 71 aar gl. Efter ham nævnes en række beboere »ved Leedet«. Ejendommen faldt, da »Nordre Skole« i 1916 blev opført paa stedet.

»*Skovhuset*«, matr. 1 C, er nu ogsaa borte. Ved 1730 var huset beboet af *Hans Jensen* og *Maren Pedersdatter*. Deres datter *Ane*, f. 1737, † 1768, blev 1763 gift med *Christen Jensen* fra Stedet Colding ved Hjallerup.

»Ane Coldings« var ikke af Vorherres gode børn, og vore bedsteforældre berettede med gru i stemmen om hendes misgerninger. Hun havde stjaalet 40 rdl. fra sin moster Maren Pedersdatter, og da Maren og hendes søn Peder i januar 1766 kom til Colding, narrede Ane dem med ud i laden, hvor hun myrdede dem og ved mandens hjælp gravede dem ned. Da hendes nabokone Maren Olesdatter fattede mistanke og lod sig forlyde med, at »hvis Coldings lade kunne snakke, ville den fortælle noget,« fik hun hende med paa en udflugt til Ulsted. Paa gangtræet ved Snarholt slog hun hende ihjel og smed hende i Gjeraaen. Liget blev fundet, og Ane og Christen blev sat fast og anbragt i arresten under Aalborg raadhus. Sammen med Heile Andersen, som havde begaaet mordforsøg paa Børglumklosters ejer, oberst Jens de Poulsen, brød de ud herfra og flygtede til Vestjylland, hvor Ane myrdede en gammel kone, hvis klæder hun ville have, og stak ild paa hendes hus. Men hun og Christen blev snart sat fast og sendt til Vendsyssel, hvor Ane den 19. april 1768 blev knebet med gloende tænger og fik højre haand og derefter hovedet hugget af paa Galgebakken ved Hjalstrup. Christen Colding, som ikke havde deltaget i de fire mord, fik nogle aars tugthus.

1787 boede Anes broder Jens Hansen i Skovhuset og var skovfoged; 1844 Anders Jensen, om hvem Hancke fortæller morsomt i novellen »Skov Anders« (Skizzer, 1880). Huset var embedsbolig for skovfogederne og i mands minde for Gjettrups gartner, der havde indrettet en planteskole; det fulgte med skoven Anders Vadsholt til Røttrup og senere til H. G. Høst til Vadsholt — og faldt ned omkring 1940. Sidste beboer Thorvald Jensen, der var skovfoged og skovarbejder hos H. G. Høst.

10. Klitgaard.

Gaarden er anlagt o. 1540 som afbyggergaard af Gjettrup af abbed Anders, og den første fæster er vel »Mattis (Mads) Nielsen i *Knepnøy*«, der 1552 gav 1 pund byg, 1 pund smør, 1 svin og 1 mk. gæsteripenge i aarlig landgilde. Det besynderlige navn (*Knapnøy*) er nok en hentydning til gaardens indeklemthed mellem Gjettrup jorder og Gjeraaen.

1579 har »*Klittensbiery*«⁸⁾ to fæstere, Mads Nielsen og *Peder Rasmussen*. Peders datter var nok gift med *Simon Laursen den Ældre*, der o. 1610—49 var fæster; Simons anden kone var Margrethe Simonsdatter, f. 1608, † 1692, datter af Simon Andersen paa Striben.

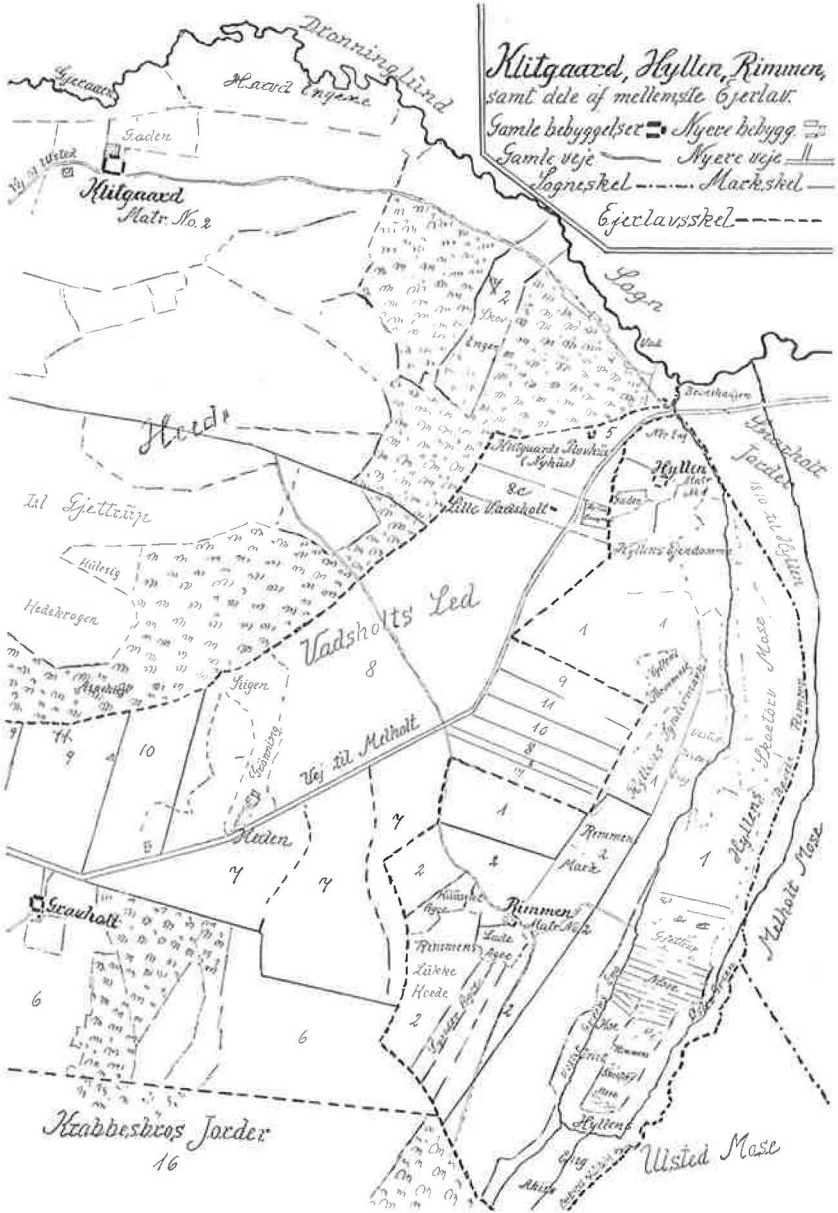
I mangfoldige aar førte fæsterne paa Klitgaard og Gjettrup processer om deres fædrift og høbjergning.

8. august 1581 havde Anders Skriver i Halsgaard efterskrevne mænd, Mads Nielsen i Klitgaard, Lars Madsen i Øster Vadsholt, Esben Pedersen i Rottrup m. fl. inden tov (paa tinge), og de vidnede, at de mindedes 40, 50 og 60 aar tilbage, og da havde der været fri endeel til Gjettrup vesten Hedesigen.

9. maj 1620 forbød Christen Munk nogen mand at drive eller drive lade øgh, kvæg eller andet fæmon paa Gjettrups ejendom, det være sig dem af Hølden, Klitgaard Gravholt, Rottrup, Øster eller Vester Vadsholt, Øster eller Vester Nessie, — fra Snarholt og vesterpaa til Aslund skel undtagen til engene udi Tuekier, og med mindre det var udi hans gode husbond Jørgen Brahes minde. Dette forbud var særlig møntet paa Simon i Klitgaard.

Der var saa ro om sagen i nogle faa aar, men saa brød krigen atter ud, denne gang mellem Peder Munk

⁸⁾ Lidt sydvest for gaarden var en stor klitbakke.

Klitgaard Matr. No. 2
16

Usted Mose

og Simon Holsten, — og 1651 siger et tingsvidne spydigt, at spektaklerne var begyndt, »da Margrethe Simonsdatter kom til Klitgaard.«

I 1649 blev Margrethe enke, og 1650 ægtede hun Simon Laursen den Yngre († 1669), der ogsaa kaldtes *Simon Holsten*. Han var fra Hygum i Sønderjylland og søn af Lars Mikkelsen og Ane Larsdatter; hans brødre var Niels Holsten i Vindelborg og Anders Laurssen i byen.

1662 siges: Simen Lauridtzen, 1 enestegaard, kaldes Kletgaard, tjener til Vraa, skylder: 2 tdr. byg, 13 skill, 1 album landgilde, 2 pund smør, 1 oxen at stalde, 1 svin og 1 td. arre gæsteri. Er vel ved magt. Kan saa: 4 tdr. rug, 3½ td. byg, 3 tdr. arre, kan avle 50 læs hø. Gam-melt hk. 4-7-1-1, nyt hk. 5-2-0-0; hertil ligger en fuld-kommen veyermølle, skylder 6 tdr. mel, hk. 3 tdr.

Ved matriklen 1688 forhøjes hartkornet til 9-2-2-0 og 1844 til 17-3-0-2¾. 1688 var der 44⅛ td. ld. under plov: Sonden gaarden et stykke jord, 62 agre vender syd og nord, 6 vender øst og vest; 49 agre er i aar be-saaet, 19 ledige. Engbund: Godt hø 20 læs, markhø 43 læs, fællesdrift med Gjettrup til 65 kreaturer. Paa gaar-dens grund ligger et hus, kaldet *Plovhuset*, som har 14 agre, der vender øst—vest, ialt 6¼ td. ld. Endnu et hus, kaldet *Enghuset*; hertil 4 stk. jord norden huset paa ialt 7/8 td. ld.

1669—84 var ovennævnte *Margrethe Simondatter* fæster. Af hendes børn af første ægteskab kender vi Ane, der blev gift med Jens Nielsen i Nr. Rottrup, og af andet Simon Simonsen, fæster af Nr. Ravnstrup i Ørum sogn.

1684—89: *Jens Andersen*, f. 1660, † 1689, søn af Anders Lauridsen i Vesterladen og Ane Andersdatter; han var gift med sidste fæsters barnebarn, Margrethe

Jensdatter fra Rottrup. Deres 3 børn var: Simon, tolder i Hals, Engelbrecht, ejer af Attrup, og Ane, gift med Rasmus Munk i Ulstedlund.

1689—1711: *Mikkel Christensen*, f. 1649 i Himmerland, † 1711, blev gift 1. g. 1689 med Margrethe Jensdatter, † 1701, gift 2. g. med »dyderige og gudelskende Gjertrud Andersdatter,« f. 1664, † 1741, søster til ovennævnte Jens Andersen.

1712 ægtede Gjertrud ladefogeden paa Gjettrup *Jynger Povlsen*, f. 1663, † 1722, vist søn af Vester Povl Pedersen i byen og Ellen Nielsdatter fra Sdr. Rottrup. Jynger var en noget vidtløftig herre, som havde været tiltalt for voldshandlinger og hele tre lejermaal; han residerede paa Klitgaard en halv snes aar.

1725 ægtede *Thomas Laustsen Ladefoged*, f. 1669, † 1730, Sara Pedersdatter, f. 1683, † 1765, datter af Peder Laursen i Sdr. Rottrup, og fik Klitgaard i fæste. 1730 blev hun gift med *Niels Pedersen*, ladefoged paa Dronninglund, som straks efter Saras død ægtede Mette Nielsdatter, datter af Niels Pedersen paa Nør Rottrup. Ved sit andet bryllup var Niels Ladefoged 79 aar, bruden kun 21; de fik to børn, Schack Nielsen paa Bollehede og Sara Kirstine, g. m. Søren Vange paa Rottrup.

Mette ægtede 1772 forvalter paa Vraa *Søren Mortensen Hesselberg*, f. 1732, † 1801, og hun købte — skøde af 27. november 1806 — gaarden af grevinde Holch for 6000 rdl. Deres datter, Martha Hesselberg, ægtede 1809 *Chresten Beyer Schack*, der 20. juni 1810 fik skøde. Schack døde 1839, og *Erhard Christian Frost*, † 1879, købte samme aar gaarden for 19.000 rdl. 8. december 1870 sønnen *Lorentz Johannes Frost*, † 1882, hvis enke *Anna Thomine Frost* — skøde af 17. juli 1893 — solgte Klitgaard til grev *Rudolph von Platen zu*

Hallermund, f. 1849, † 1924, som i en halv snes aar havde været forpagter.

Fra 1924, skøde af 26. juni 1925, brodersønnen grev Oscar v. Platen, † 1953, hvis enke, fru Maren Catrine v. Platen, nu ejer gaarden, der er forpagtet ud til sønnen grev Rudolph v. Platen.

Klitgaard med dens hk. 17-4-3-2¹/₄, areal 265,7 ha. (478¹/₄ td. ld.) har nu afløst Gjettrup som Ulsted sogns storgaard; hovedbygningen er opført i 1897.

11. Mellemste ejerlav (afbyggere af Gjettrup).

Langtved⁹⁾ er en gammel dobbeltgaard med to fæstere. Hørte før reformationen til Hundslund kloster og blev 1626 af kongen solgt til Hans Lindenov.

1662 siges: ¹/₂ enestegaard, kaldes Langtved, Anders Ifuersen og Simon Nielsen paabor, tjener til Vraa, hk. 3-5-1-1. 1688 sattes hk. op til 6-5-1-1, og der var 62¹/₂ td. ld. under plov. Østen og norden gaarden 79 agre, Kal Haugen 26 agre, vesten sigen 3 stykker jord.

Vester Langtved, matr. 1. O. 1635 ægtede Iver Andersen en datter af Ludvig Christensen og fik gaarden i fæste; derefter Anders Iversen og Jeppe Andersen, † 1689. Jeps enke, Else Torsdatter, ægtede i 1690 Jeppe Jensen, og fra deres søn Jeppe Jepsen gik gaarden fra fader til søn til Lars Christensen, der 1895 overtog den efter sin fader. Nuværende ejer: Valdemar Jørgensen.

Øster Langtved, matr. 2, har haft mange skiftende slægter. 14.-6.-1810 købte Peder Povlsen i Vadsholt gaarden af Gjørup for 1650 rdl., og han solgte den i 1821 til Niels Chr. Sørensen. Fra 1864 til 1905 var Niels Rasmussen ejer, derefter Johannes Pedersen, fra 1914 Jens Søndermølle, nu Peder Jensen fra Hyllen.

⁹⁾ Tved betyder et slip mellem to skove.

»Heeden« kaldes 1662 »to smaa halve eneste boliger«: *Sønderheden*, matr. 3. 1635 Søren Lauridsen, hvis datter Maren i 1654 blev gift med Jens Nielsen fra Sdr. Rottrup, f. 1631, † 1703, søn af Niels Lauridsen og Johanne Esbendsdatter. Jens var en haard herre, som tingbøgerne fortæller meget om.

1662: Jens Nielsen, $\frac{1}{2}$ bol, tjener velbyrdige Erik Høeg til Langholt, skylder 2 pd. smør, hk. 1-2-2-2. 1688: Hk. 1-6-1-2, og der er 16 tdr. ld. under plov, fordelt paa 22 agre østen bolet og 15 vesten for. 1803 Niels Povlsen, derefter Rasmus Nielsen, fra 1866 Niels Chr. Rasmussen, 1881 sogneraadsformand Jens P. Pedersen og 1927 Anders P. Pedersen.

Nørheden, matr. 4. 1611 Knud Jensen, fader til Jens Knudsen i Ulstedlund (matr. 21) og Christen Knudsen i Tobiasgaarden. Datteren Maren blev gift med Anders Nielsen fra Snarholt.

1662: Anders Nielsen, $\frac{1}{2}$ bol, tjener til Vraa, skylder $1\frac{1}{2}$ pd. smør, hk. 1 td., der 1688 sættes til 1-6-2-0. Det opdyrkede areal var sidstnævnte aar $17\frac{1}{4}$ td. ld.: De lange agre nør og øst for bolet, 38 agre, vesten huset 3 og østen for 2 agre, noch 3 stykker, som berettes ikke i 20 aar at have været pløjet. 1688 overtog Simon Lauridsen, f. 1648, † 1704, Nørheden; han var søn af Lars Simonsen i V. Aslund og gift med Ane Andersdatter.

Efter udskiftningen købte Christen Nielsen i Elsnabgaarden, som han 1825 overdrog til Søren Pedersen, 1889 dennes dattersøn Lars Thomsen. 1892 Christen Larsen¹⁰⁾, 1902 Søren Olesen, 1904 Chr. Johannessen, 1958 fru Thora Johannessen.

Klitgaards Plovhus, matr. 5, nævnes 1683 som et hus

¹⁰⁾ Havde gravet guld i Australien. Se Ths. Olesen Løkken: Sagfører Sigerslet.

med $6\frac{1}{4}$ td. ld. Det beboedes da af Jens Simonsen, f. 1610, † 1692, broder til Margrethe i Klitgaard og søn af Simon Andersen i Striben. Han blev 1646 gift med Maren Jensdatter, f. 1613, † 1686, enke efter Anders Nielsen Kjærulf i Avnskjøt mølle, og datter af foged Jens Jensen, Seinhus paa Stevns. 1693 blev Søren Justesen fra »Skoven« gift med Maren Jensdatter i Plovhuset, som de overtog; hendes brødre var Simon Jerslev i byen (mtr. 38) og Anders Kjærulf i Store Kjærsgaard ved Hjallerup. 1783 viedes Peder Thomsen, »som tjener i Klitgaard«, til enken Ane Marie Christensdatter i Plovhuset. Ved aar 1800 begyndte man at kalde ejendommen for »Nyhus« eller blot »Hukst«. 1820 Pers svigersøn Hans Christensen, 1843 P. Chr. Hansen, 1885 Thomas P. Pedersen (Tammes Hukst), nu Elis A. Pedersen.

Gravholt, matr. 6. 1579 Lars Svendsen, 1610 Lars Larsen, hvis datter Kirsten blev gift med Povl Thomsen i Øster Hassing; deres søn handelsmand i Horsens, Thomas Povlsen Vendelbo, er fader til stiftamtmand i Århus *Povl Vendelbo Løvenørn*.

1662: Christen Pedersen, $\frac{1}{2}$ enestegaard, kaldes Grafholt, tjener til Vraa, skylder 2 tdr. byg, 1 pd. smør, 1 oxer at stalde, 1 rdl. gæsteri. Kan saa 4 tdr. rug, 2 tdr. byg, 1 td. arre, kan avle 20 læs hø. Hartkorn 3-5-1-1, der 1688 sattes til 3-7-1-1, og der var $23\frac{1}{4}$ td. ld. under plov. 1720: Thomas Pedersen.

1746 ægtede *Peder Rasmussen Munk* fra Ulstedlund, f. 1715, † 1774, Ane, datter af Thomas Pedersen, og overtog gaarden. Blandt deres børn var Christen, † 1798, der fik hjemmet, Engelbrecht, gaardmand i Gaaser, Thomas i Føltved, Ellen i Melholt Søndergaard og Margrethe Cathrine, g. m. Bertel Thomsen i Lunden. Chri-

sten Pedersen Munk ægtede 1779 Margrethe Nielsdatter af Nør Rottrup, som 1798 købte gaarden til selveje for 1400 rdl. I skødet nævnes gaardens skovpart, »Boelholt, som er indgrøvtet«. Efter flere skiftende ejere købte *Niels Jensen* fra Nr. Rottrup i 1861 Gravholt. 1906 Lars Nielsen, nu Niels Nielsen. Gaardens areal er 95,2 ha (172 td. ld.), hk. 6-6-3-2.

Skoven, matr. 7, hed fordum Øster Vadsholt, er parcel af Gjettrup, oprettet o. 1540. Ældste kendte fæster er 1552 Mads Jensen, der var skovfoged, 1579 Lars Madsen og 1610 Niels Laursen, hvis enke, Ane Laursdatter, ægtede Søren Larsen fra Tobiasgaarden. Deres slægt boede i Skoven i mange generationer.

1662: Jost Askildsen, $\frac{1}{2}$ enestegaard, kaldes Øster Vadsholt, tjener til Vraa. 1688: Øster Vadsholt eller Schofuen, hk. 3-5-1-1, dyrket areal $20\frac{1}{4}$ td. ld., fordelt paa 49 agre, hvoraf de 44 ligger sønden gaarden, de 5 »ved husen«.

11. juni 1802 købte Niels Hansen gaarden til selveje af Gjørup. 1845 Jens Chr. Nielsen fra Melholtsgaard, 1896 Carl Nielsen, søn af Niels Møller i Fladkjær, 1930 fru Kirstine Møller, nu Jens Ejnar Møller.

Vadsholt, matr. 8, er anlagt o. 1540 af abbed Anders Andersen. 1552 nævnes Jep, der sikkert er den første fæster; han gav i aarlig landgilde: 1 pund byg, 1 pund smør, 1 skovsvin og 1 mark gæsteripenge¹¹⁾. 1556 nævnes i munderingsregisteret over kronens bønder i Kjær herred »Simon i Vadsholt i god rustning«. 1662: Niels Pedersen, 1 enestegaard, kaldes Vadsholt, tjener til Vraa. Skylder: 2 tdr. byg, 1 pund smør, 1 oxer at stalde, 1 rdl. gæsteri; kan saa: 6 tdr. rug, 4 tdr. byg, 4 tdr. arre, avler 40 læs hør, hk. 3-5-1-1.

¹¹⁾ 1 pund byg = 2 tdr., 1 pund smør = 6 kg.

1688 er Peder Pedersen fæster; hans hartkorn sættes op til 8-4-2-1, og han har 40 tdr. land under plov:

- 1) Et stykke jord norden gaarden,
- 2) Et stykke jord vesten laaen (laden),
- 3) Sønden og østen gaarden, 31 agre,
vender sønder og sør,
- 4) Sønden og østen gaarden, 20 agre,
vender øst og vest,
- 5) De agre ved skelhøjen, 6 agre,
vender sønder og sør,
- 6) Vestermarken, 11 agre, vender sønder og sør.
Høavl, 8 læs enghø.

1707 staar Bertel Laursen Kjærulf fra Øster Aslund som fæster; han var 1704 bleven gift med Ane Nielsdatter. Men 1710 var gaarden fæsteledig: Ingen bebor. 1712 holder Svend Pedersen i Vadsholt, f. 1672, † 1734, bryllup med Ane Larsdatter; efter ham Peder Christensen (fra Elsnab) og Peder Svendsen, f. 1732, † 1790.

Peder Svendsen var gift med Margrethe Knudsdatter, f. 1739, † 1819, datter af præstegaardsforpagter i Sulsted Knud Nielsen; de gav en lysekroner til Ulsted kirke. 1791 ægtede Margrethe Peder Povlsen, f. 1763, † 1841, søn af Povl Larsen i Hølund; han købte i 1806 gaarden til selveje for 2400 rdl.

Peder Povlsen Hølund er den mest bekendte af Vadsholts beboere. Han var egnens store plantningsmand og anlagde ved gaarden 3 store haver med 200 frugttræer, og han havde selv en planteskole, hvor han udklækkede planter til sig selv og andre. Han plantede tusinder af træer til læbælter og lærte egnens folk det samme; han lod gaardens marker rense for snesevis af læs sten, som han anvendte til stendiger, og han gravede 4—500 favne dræningsgrøfter.

I 1820 opførte han en ny raaling, hvad en stenplade paa gaardspladsen beretter om. 1821 giftede han sig med sin husbestyrerinde Anne Nielsdatter, f. 1780, † 1843. Der var ikke børn i nogen af hans ægteskaber.

Efter Peder Povlsens død købte Wolrat Bredstrup gaarden, som hans søn Hans Holm Bredstrup forpagtede og 28. maj 1852 købte. Derefter dennes svigersøn sogneraadformand Georg Høst og 1909 Hans Georg Høst, der i 1911 købte Gjettrup skov, nu Søren Roesdal Høst. Vadsholts areal er nu 126,6 ha (228 tdr. ld.).

Parceller af Vadsholt:

Lille Vadsholt, matr. 8b, c m. m., er udskilt 1815 og solgt til Poul Pedersen Høyer i København for 100 rdl. 1859 Jens Chr. Larsen, 1890 Anders Vadsholt, 1907 Niels Nielsen, 1917 Carl P. Larsen fra Lunden, nu Kjeld Larsen. Hk. 1-1-1-1¹/₄, 80 tdr. ld.

Heden, matr. 8 g, ogsaa kaldet Vadsholt Hedegaard, er udskilt 1905 til Johannes Høst, nu Knud Badsberg. Areal 105 tdr. ld.

Vindelborg, matr. 9, kaldes 1631 for Skovhuset. Under en strid om tørveskær i »Vadsholts Mose«, som Niels Holsten i sommeren 1664 havde med Niels Pedersen i Vadsholt, vidnede 12 ældre mænd af sognet, som kunne huske 37, 40, 50 og 54 aar tilbage, at »Vindelborg staar og er bygt paa Rottrup fællede og ejendom,« — følgelig havde Niels Holsten intet fællesskab med Vadsholt.

1631 var Lars Gundesen fra Vester Hassing fæster og tillige skovfoged, derefter fra 1660 Gunde Lauridsen, † 1661, hvis enke Karen Larsdatter (af »Skoven«) i 1662 ægtede Niels Lauridsen Holsten.

1662: Windelborg, et hus til Vraa, skylder 1 pund smør, hk. 0-5-1-1. 1688: Hk. 1-0-2-1 og 9 tdr. 5 skpr.

ld. under plov — er 15 agre sønden huset og en hauge (indhegning) østen huset.

»1694, Fredag den 23. Nov. begrafen Niels Lauridsøn udi Windelborg, barnefødt i Holsten i Frost Herred udi Hygum¹²⁾ Sogn og døbt Anno 1626. Var hjemme til sin Alders 23. Aar, da han rejste her ind til sin Broder Simon Lauridsøn i Klitgaard, og blef hos ham paa 12 Aars Tid. Kom siden i Ægteskab med Karen Sørensdatter, og lefvede de sammen paa 34 Aar. Velsignet imidlertid med 6 Børn, 5 S., 1 D., blef senge- liggende den 14. November. Beræt den 16. ejusdem¹³⁾. Døde næste Natt der efter. Æt¹⁴⁾ 68.«

Fra Niels Holsten og Karen stammer den gamle Vin- delborg slægt, som boede her, indtil Christian Sørensen i 1915 solgte gaarden, som 2. august 1801 var købt til selveje af Simon Nielsen for 500 rdl. Nuværende ejer P. Christian Badsberg.

Gaardens hk. er nu 2-0-3-2, areal 20 ha (36 tdr. ld.).

Rottrup er en ældgammel dobbeltgaard, uden tvivl Gjettrups ældste afbygger fra o. aar 800, og følgelig sognets tredje ældste bebyggelse. Dens navn kommer af at rydde og torp, udflyttersted, og »Ryd-torp« be- tyder følgelig: Udflyttergaarden i skovrydningen. Saa langt tilbage, som vi kan følge Rottrup, har gaarden haft to fæsterfamilier.

1662: Laurs Nielsen og Jens Nielsen, 1 enestegaard, kaldes Rottrup, tjener til Vraa. Hartkornet nedsættes fra 8-3-1-1 til 4-6-2-2. Landgilden er: 16 vendelbo skæp- per rug eller to bygskæpper¹⁵⁾, 2 tdr. byg, 1 skovsvin, 1 oxer at stalde og 1 rdl. gæsteripenge. Udsæd: 12 tdr.

12) Hygum i Slesvig.

13) Ejusdem: samme dag.

14) Ætatis: alder.

15) 1 bygskæppe = 10 skæpper.

rug, 8 tdr. byg, 2 tdr. arre, kan avle 50 læs hø. Er ved magt.

1688 sættes hartkornet op til 15-6-2-0, og gaarden har 68 tdr. land under plov.

- 1) Norden gaarden 7 agre, vender s.—n., og 19 agre, vender ø.—v.
- 2) Østermarken østen og sønden gaarden, 5 agre, vender ø.—v., og
Østermarken østen og sønden gaarden, 22 agre, vender s.—n.
Noch østen gaarden 39 agre, som vender s.—n.
- 3) Vestermarken, 28 agre, vender s.—n.

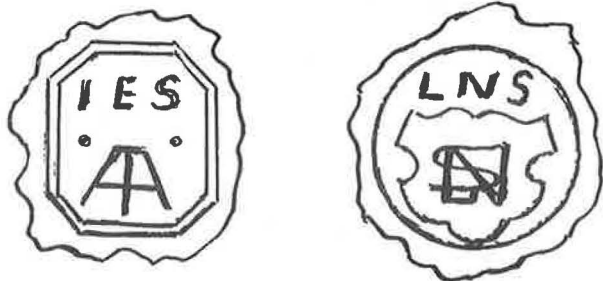
Engbund paa egne enge 49 læs, i fællig med Gjettrup 26 læs. Paa Ulsted mark findes en vejrmølle, indmeldte Jens Nielsen i Rottrup alene tilhørende, hvilken er vel ved magt. Pa udskiftningskortet har hver af gaardene en lille mølle.

Sønder Rottrup, matr. 10. 1533, 1548 og 1552 nævnes Per Jensen, som var skovfoged over Vitskøl klostres skove i Ulsted sogn. 1579 Esben Pedersen, f. o. 1550, † 1618, fra hvem en stor Esben slægt paa egnen nedstammer. Hans moder var vist søster til Jens Esbernsøn, som i 1562 havde en af de gamle selvejergaarde i byen, og hans kone var nok af Kjørulfslægten; thi under en retsag i 1630 kalder Jens Esbensen Anders Kjørulf i Holt (Ajstrup) for »min kære frænde«.

Niels Lauridsen, † o. 1650, var søn af Lars Nielsen i Hvolgaard, V. Hassing, og Ane Mortensdatter. I 1622 blev heksen Ane Tranekjærs i V. Hassing brændt, og hun angav Ane Mortensdatter som sin medskyldige, formentlig fordi Lars Nielsen havde vidnet imod hende. Ane blev da ogsaa kendt skyldig ved herredstinget; men hendes sønner førte sagen for Viborg landsting,

hvor hun 1. februar 1623 blev pure frikendt. Dommen udtalte, at »man bør ikke lægge vægt paa, hvad hekse, troldmænd, tyve og forræddere beskylder ærlige folk for,« og herredsfogeden fik en bøde for sin urigtige dom. Anes sønner var Lars Lauridsen i Hvolgaard, Niels Lauridsen og formentlig ogsaa den tapre major *Anders Lauridsen*, som i 1658 forsvarede Hals skanse imod svenskerne. Efter at majoren havde forladt egnen, optraadte Niels' sønner flere gange paa hans vegne paa Kjær herreds ting og Hals birketing. Niels var gift med Johanne Esbensdatter; de har en meget stor efterslægt. Af deres børn kender vi Lars paa Rottrup, Esben, Jens paa Sønderheden, Nør Peder Nielsen i Elgaard og Johanne, g. m. Bertel Mortensen i Melholt.

Næste fæster er Lars Nielsen, f. 1623, † 1692, g. m. Maren Pedersdatter af Søraa; de havde 10 børn, og sønnen Peder Lauridsen, f. o. 1650, g. m. Ane Andersdatter, fik o. 1680 Rottrup i fæste. Han kom i stor restance med sin landgilde, og fru Kirstine Beck til Vraa lod ham sætte fra gaarden. 23. juli 1706 stod han paa tinge og begærede, at hans søn Anders Pedersen maatte betale 120 daler i indfæstning og overtage gaarden, »hvor han (Peder) var født og havde levet al sin

Laksegl med bomærker fra 1649. Jens Esbensen i byen og Lars Nielsen paa Rottrup.

Overretssagfører
J. K. Larsen, Rottrup.

tid, og saa at han og hans hustru kunne have ophold paa deres gamle dage.«

Men fruens fuldmægtig sagde nej. Anders var ikke dygtig nok til at overtage gaarden; desuden havde han og hans brødre Niels og Peder tidligere forladt fruens stavn uden lov, hvad hun var vred over, og endvidere havde Anders kort før begaaet lejermaal. Næste fæster var Laurids Andersen Smed, f. 1674, † 1750, derefter Thomas Lauridsen og Lars Thomsen, † 1793, hvis enke ægtede Søren Christensen Vange. Søren's 2. kone, Sara Kirstine Pedersdatter fra Klitgaard, ægtede Hans Jensen fra Sulsted Vestergaard, som 12. juni 1802 fik skøde paa gaarden af Gjørup for 2000 rdl.

1803 var hk. 7-7-1-0 — nu 7-4-2-¹/₂, areal 230¹/₂ td. ld., nu 188 tdr. ld.

1831 købte Lars Christensen, f. 1798, † 1870, søn af Christen Christensen, M. Nejsig, gaarden; fra 1870 søn-

Niels Hancke.

nen overretssagfører *J. K. Larsen*, f. 1840, † 1926, der en tid var folketingsmand i Nørresundby kredsen, og som er forfatter til en ordbog i vendelbomaalet. Omkring 1900 var *J. K. Larsens* svigersøn, *Nicolai Junker*, forpagter paa Rottrup; han indrettede en større kaninfarm paa gaarden.

Fra 1909 *Anders Vadsholt*, derefter *Niels Vadsholt*, der i flere aar var sogneraadsformand og nu er medlem af Aalborg amtsraad.

Lille Rottrup, 10b, 7b, er udskilt 1877. Ejere: *Anders Larsen* og 1885 *Jens P. Levisen*, 1908 *Søren P. A. Sørensen*, nu *Arnold Sørensen*. L. Rottrup er 25,6 tdr. land.

Nør Rottrup, matr. 11. 1548 var *Niels Jensen* fæster, derefter *Niels Nielsen*. f. o. 1570, † o. 1635, gift 2. g. m.

Ane Svendsdatter, enke efter Jens Nielsen i Vestergaard. Deres søn *Jens Nielsen*, f. 1631, † 1706, var gift med Ane, datter af Simon Laursen den Ældre paa Klitgaard og Margrethe Simonsdatter; og fra deres 12 børn nedstammer mange af Ulsted sogns beboere.

Peder Jensen, f. 1656, † 1743, g. m. Mette Pedersdatter af Sejlflo mølle, overtog hjemmet, derefter Niels Pedersen, f. 1702, † 1755. Blandt Niels' børn var Mette Nielsdatter paa Klitgaard, Dorthé, g. m. Jørgen Byrholt i Sulsted, og Ane, gift 1771 med Peder Jensen i Ellern, fra 1782 i Skrold. Anes søn, Niels Ellern, fik senere gaarden.

Niels Pedersens enke, Kirsten Pedersdatter, f. 1719, † 1774, ægtede 1755 Niels Christensen, f. 1719, † 1773; deres søn var Niels Nielsen, f. 1756, † 1804, g. m. Ane Kirstine Madsdatter, f. 1754, † 1813, fra Larsgaard i Ajstrup.

Christen Nielsen, f. 1766, † 1807, søn af Niels Larsen i Østerladen og Johanne Jensdatter, ægtede i februar 1807 Ane Kirstine; men ægteskabet varede kun godt et aar.

Niels Pedersen Ellern, f. 1772 i Staa, † 1824, søn af Peder Ellern i Skrold, ægtede 1808 med kongelig bevilling sin »halve morbroders enke«, Ane Kirstine Madsdatter og efter hendes død i 1813 hendes broderdatter *Zidse Marie Pedersdatter*, datter af Peder Madsen. Om sin mormoder »Zidse Helstrup« fortæller Hancke fornøjeligt i »Nord for Limfjorden«.

Efter Niels Ellerns død styrede Zidse (f. 1778, † 1835) med stor dygtighed og myndighed den store gaard, der 1831 havde hk. 7-7-1-0, areal 280 tdr. land. Nu hk. 12-0-3-0, areal 348 tdr. land.

Zidsels eneste barn, Anne Kirstine Ellern, f. 1813, † 1844, ægtede i 1835 handelsbetjent Johan Adolph

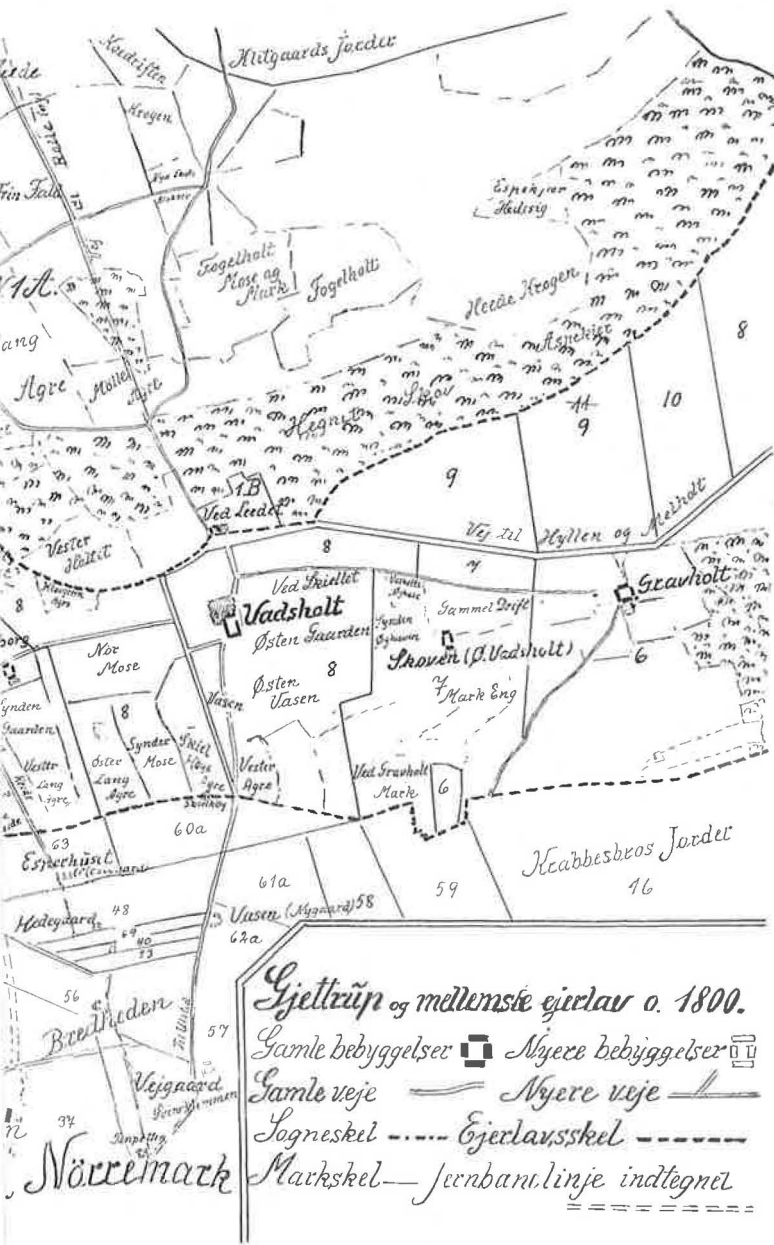
Hancke, f. 1808, † 1877, søn af konsumtionsbetjent J. P. Hancke i Thisted og Inger Marie Hammer. Deres søn, *Niels Hancke*, f. 1837, † 1895, studerede, men fik aldrig embedseksamen; han var efterhaanden lærer, farmer i Amerika, bibliotekar i København og forfatter. Hans tre novellesamlinger: »Skizzer«, 1877, »Nord for Limfjorden«, 1880, og »Pennetegninger«, 1893, fortæller morsomt og interessant om personer og begivenheder paa Ulsted egnen i hans barndom. Hans stednavne: Helstrup (Rottrup), Nustrup (Rottrup), Slettrup (Gjettrup), Sandegaard (Klitgaard) og Horsnab (Elsnab) er let gennemskuelige for enhver, der kender lidt til egnens historie, og hans beretninger om de gamle er altid morsomme, aldrig ondsksfulde.

Hancke ombyggede gaarden, hvilket blev ham vel dyrt, og i 1855 solgte han Nr. Rottrup til Jens Larsen i Vester Nejsig (se Hanckes novelle »Gaardhandel«).

Jens Larsen, f. 1804, † 1882, var søn af Lars Jensen i Holtegaard; han var først gift med Margrethe Nielsdatter i V. Nejsig, derefter med Johanne Amalie Larsdatter fra Dødskov; af første ægteskab var Lars Jensen i V. Nejsig, Niels Jensen i Gravholt og Else Catrine, g. m. Jens Christensen i Ø. Gjerndrup; af andet Margrethe i Ø. Hassing Hedegaard, Karen i Vester Mølle og Jens Jensen.

1879—1917 ejedes Rottrup af Jens Jensen, f. 1847, † 1917, g. m. Johanne Larsdatter, datter af Lars Larsen i Albækgaard (fra Dødskov); derefter Lars Jensen, hvis enke fru Anna Jensen, født Arvesen, er den nuværende ejer.

Et gammelt sagn beretter, at da svenskerne i 1644 besatte Ulsted, gemte folkene paa Rottrup sig paa høranen, men svenskerne fandt dem og slog nogle af dem ihjel.

12. Hyllen og Rimmen.

Omkring 1540 lod abbed Anders anlægge tre smaa bol paa Sorimmen. Det sydligste af dem er *Rimgaarden*; de to nordligste laa ved siden af hinanden og blev til *Hyllen*, der helt op imod 1700 havde to fæstere.

I sine optegnelser (1882) fortæller gamle lærer Damgaard, at der i stenalderen har boet mennesker paa Rimmerne, og at man i søndre side af Hyllens hede, »der, hvor Skov Jens Christians enke nu bor«, har fundet store dynger af halve og hele flintevaaben og redskaber, og »rimeligvis har de drevet fiskeri i det nuværende Akjær«.

Hyllen. 1552: Soe Rehme, Lars Thomsen, skylder 1 pd. byg, 1 pd. smør, 1 svin og 1 mk. gæsteri. 1597 nævnes to fæstere, Jens Nielsen og Per i Hyllen, hvis datter Johanne blev gift med Søren Jensen, der 1628 var Jens Nielsens medfæster. 1662: Søren Jensen, 1 enestebol, kaldes Hylden, hk. 0-5-1-1; noch giver forskrevne mand til Vraa af en eng i Aakjær 2 tdr. byg i engeleje. Deraf kan avles 15 læs hø, sættes til hk. 0-5-1-1. 1688 kaldes Hyllen for en halvgaard og sættes til hk. 2-3-0-0. Fæsterne hedder Jens Sørensen og Jens Tollesen; de har 13½ tdr. ld. under plov, og agerjorden er således fordelt:

1) 12 stykker jord-blokker østen huset, vender ø.—v.	
2) Vestermark 22 stykker,	— s.—n.
3) Søndermark, 19 agre,	— s.—n.
4) Hee agre, 2 stykker,	— ø.—v.
5) Gaden vesten huset, 10 agre,	— ø.—v.

Der kan avles 12 læs hø, og gaarden har ligesom Rimmen fælles drift med Melholt.

1724 er Søren Svendsen, g. m. Zidsele Jensdatter, enefæster, derefter svigersønnen Jens Lauridsen og dennes

søn Jeppe Jensen, der 11. juni 1805 købte Hyllen af Gjørup for 800 rdl., og 1810 købte han nabogaarden Snarholt for 1200 rdl. Han lagde dens vestligste arealer, $1\frac{1}{2}$ td. hk., under Hyllen og solgte resten, 2 tdr. hk., til Thomas Madsen, Strandgaarden ved Hals, som straks afhændede Snarholt til Jens Pedersen fra Gjæraa, hvis slægt senere boede der. Herefter Jens Jeppesen, g. m. Zidsel, d. af Povl Svendsen i Elgaard.

1855 Frederik Ahrenstoft Frost, 1860 P. Chr. Jensen, f. 1833, † 1912, søn af Jens Sørensen i Skelgaarden ved Ørsø, 1899 Otto Ingward Jensen, som 1915 solgte gaarden til Jens Nielsen fra Gravholt; nuværende ejer H. Krogh Sørensen, som i nogle aar var sogneraadsformand.

Rimgaarden. 1645 var Niels Lauridsen, søn af Lars Larsen i Gravholt, fæster og tillige skovfoged i Rønholt. 1662: Jens Madsen, et hus kaldet Soe Rehme, tjener til Vraa, gammelt hk. 0-2-2-2, nyt hk. 0-5-1-1. 1688 er Jens Madsen, som var fra Horsens, stadig fæster. Hans hk. sættes nu til 0-7-0-2, og han har $7\frac{1}{2}$ td. ld. under plov. Har nordøst for huset 1 stk. jord, 9 agre, vender s.—n., de agre ved sønder dige, 3 stykker, vesten huset 4 smaa stykker; kan avle 2 læs hø og 1 knippe. I fælles drift med Melholt og Hyllen.

1693 bliver Peder Sørensen gift med Kirsten Jensdatter og overtager fæstet; herefter flere skiftende fæsterfamilier, indtil Clemen Svendsen 1790 gifter sig med Karen Nielsdatter og fæster gaarden efter moderen Gyde Clemensdatter, Svend Nielsens enke. 8. november 1806 købte Clemen Rimgaarden med en af Gjettrup lejeenge af kaptajn Møller, som havde købt den af Gjørup for 425 rdl. Ved auktion 31. august 1812 erhvervede Peder Povlsen paa Vadsholt gaarden for 3050 rdl. (= 508 rdl. sølv), og han overdrog den

Ringgaarden fra o. 1540.

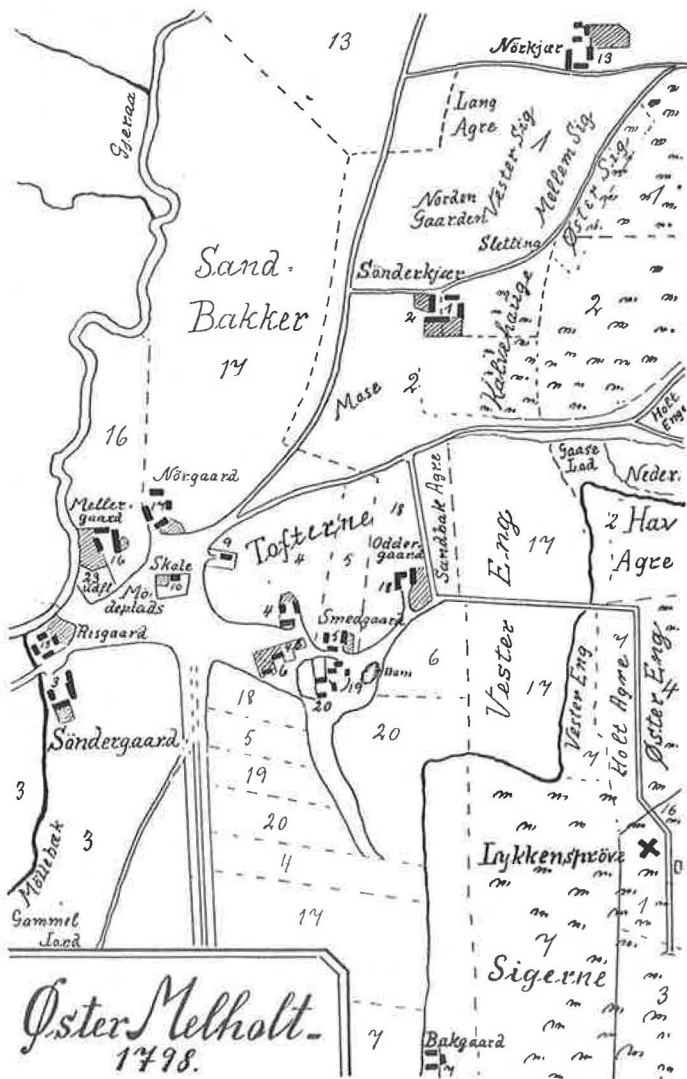
straks til fæsteren Thomas Povlsen. 1835 Søren Christensen, 1884 Jens Andersen, hvis enke Maren Pedersdatter i 1903 solgte til Otto L. Eriksen i Mellem Nejsig, der 1905 solgte til Anders Vadsholt. 28. september 1908 Niels P. Nielsen og fra 1. april 1925 Aage Sørensen fra Simonsminde, g. m. Olga Andersen fra Hov. Ringgaarden er nu paa 44 tdr. land.

13. Øster Melholt (*Ulsted Melholt*).

Oprindeligt hørte hele »Melholt sønden Aa«, d. v. s. Øster Melholt, til Gjettrup godset og ejedes af kongeslægten; men omkring 1200 kom, som vi foran har hørt, en del af det, nemlig det saakaldte Ulsted-Melholt, til Vitskøl kloster.

Det var Sønderkjær, Søndergaard, Bakgaarden og nogle smaasteder, og dette ejerlav hørte til Ulsted sogn indtil 1941, da det blev indlemmet i Dronninglund sogn. Resten af Øster Melholt: Nørkjær, Nørgaard, Møllergaard, Risgaard, Snarholt og nogle mindre steder kom til Hundslund kloster og har ligesom Vester Melholt altid hørt til Dronninglund sogn.

Ulsted Melholt fulgte Gjettrup under Vraa, og efter udskiftningen i 1798 købte bønderne deres ejendomme til selveje.

1688 taxeredes hele ejerlavet til godt 9 tdr. hk., og der var da 59 tdr. land under plov; heraf hørte halvdelen til Søndergaard, tredjedelen til de to Sønderkjær-gaarde, og resten var delt mellem de mindre ejendomme.

Sønderkjær er en ældgammel dobbeltgaard, hvis østre halvgaard efter udskiftningen blev flyttet ud paa Raps Agre østen for byen (Mellemkjær).

1662: Clemend Andersen (og Bertel Mortensen), $\frac{1}{2}$ boll, kaldes Kierit, skylder 2 tdr. byg, 1 pd. smør, 1 rdl. gæsteri. Kan saa: $1\frac{1}{2}$ td. rug, 1 td. byg, 1 td. arre, høavl 20 læs. Hk. 2-5-1-1, som 1688 sættes op til 2-6-1-2.

Mellemkjær, matr. 1. Ved udskiftningen hed fæsteren Jens Pedersen. Andreas Evans paa Nørkjær købte gaarden af amtsforvalter Gjørup og solgte den i 1808 til fæsterens søn Just Jensen. Efter forskellige ejere i 1889 Chr. Høyer Christensen, 1912 Ingvard P. Christensen, nu Søren Lindgren. Blev udflyttet til Raps Agre.

Sønderkjær, matr. 2, ligger paa den gamle boplads. Fornævnte Clemen Andersens slægt boede her i ca. 200 aar, derefter Christian Als, Mikkel Als og Jacob Als, nuværende ejer Peder Nielsen.

Søndergaard, matr. 3, var den største gaard i Melholt, og i 15-1600erne kaldtes den Munkebolet eller Munkegaarden; den skal efter traditionen være grundlagt af de Vitskøl munke, som ogsaa skal have anlagt gaardens lille vandmølle, hvis spor stadig kan ses. De første kendte fæstere var tillige skovfogeder. I 1533 tog Niels Mikkelsen i Munkebol paa Hals birketing vidner paa, at den skov, der ligger til hans gaard, er fri endel; dette bekræfter Lars Larsen, tingfoged i Hals, med flere mænd. Det var bønderne i Hov, som uretmæssigt ville bruge skoven. 1552 gav Niels 2 tdr. salt, 1 skovsvin og 4 mark gæsteri i landgilde. 1561 er Lars

Nielsen skovfoged; hans enke ægter Per Jensen, som har gaarden 1599 og 1602; derefter Niels Lauridsen og Mikkel Nielsen; sidstnævntes datter Maren Mikkelsdatter ægter 1639 Anders Løvesen, f. 1612, † 1697, søn af Løve Nielsen i Gandrup, som tilhørte en gammel selvejerslægt. Anders og Maren har stor efterslægt paa egnen, og blandt deres efterkommere er *Carl Jacobsen*, som grundlagde Carlsberg bryggerierne.

Matr. 1662 siger: Anders Løversen, $\frac{1}{2}$ gaard, kaldes Munchebolle, tjener til Vraa, skylder 2 tdr. salt, 1 oxer at stalde og 1 rdl. gæsteri; hk. 4-3-0-0. 1688 har Anders stadig gaarden, hvis hk. sættes til 4-3-3-2 og mølens til 0-2-0-2.

Saa overtager sønnen Løve Andersen Søndergaard; han er gift med Gjertrud Nielsdatter fra Vindelborg, datter af Niels Holsten. Løve dør allerede 1695, og hun ægter aaret efter Mads Jensen fra Try. En søn, Jens Madsen, faar gaarden, en anden, Levi Madsen, bliver skriver paa Vraa, ridefoged og til sidst degn i Ulsted.

1764 blev Hans Sørensen fra Hyllen fæster; hans slægt bor her til 1921. Efter udskiftningen havde Søndergaard o. 300 tdr. ld.; men den er udstykket saa mange gange, at der kun er 28 tdr. tilbage. Nuværende ejer Marinus Hansen.

Den gamle gaard har baade traditioner og spøgelser: Paa marken sønden gaarden gaar der ved midnat en gammel kone og spøger, i søndre ende af den vestre længe bliver der om natten raslet med penge, og paa loftet af det 300 aarige stuehus hænger der et gammelt faareskind, som ikke maa flyttes.

Bakgaarden, matr. 7. Her boede o. 1630 Peder Clausen, som var skovfoged, og Johanne Pedersdatter; deres søn Peder blev i 1626 forhekset af den slemme heks Inger Skonings. 1662: Peder Christensen, et hus, kaldet

Melholt skov, skylder 2 pd. smør. Kan saa 1 td. rug, $\frac{1}{2}$ td. byg og avle 4 læs hø. Hk. 1-2-2-2.

1803 købte Herman Pedersen stedet til selveje. Senere ejere: Bertel Jensen fra Store Bovet, 1867 Christian Bertelsen, 1896 brodersønnen Christian Bertelsen, nu Carl Bertelsen.

Agerbæk, matr. 11, var et gadehus i nordsiden af Melholt by. Blev kort efter udskiftningen af skovfoged Jørgen Christensen flyttet ud paa »Agerbæks Agre« ved Snarholt. Nuværende ejer Jens M. Thomsen.

Midt i byen, hvor vejene fra Ulsted, Gjeraa og Hov forudm mødtes, laa o. 1800 en lille skole; men da den gik til, var Melholt børn i mange aar henviste til Gjeraa skole. Først 1852(?) byggedes der skole i Vester Melholt.

Om Melholt se iøvrigt Vendsysselske Aarbøger 1935 (Kr. Værnfelt: »Ved Kjær Herreds Aa«).

14. Store og smaa begivenheder i Ulsted sogns historie.

Vi ved, at Ulsted mænd deltog i Klemenfejden, og at nogle af dem var i Hals den 15. august 1659 for at hjælpe den tapre major Anders Lauridsen at forsvare skansen mod svenskerne, ligesom de vel ogsaa har været i Sundby den 18. januar 1644, da Lars Dyrskjøt faldt for en svensk kugle; vi ved ligeledes, at sognet fra 1627 til 1629, 1644 og 1658 og 59 var besat af fjendtlige soldater og blev udplyndret.

Religionsskiftet i 1536, stavnsbaandets ophævelse i 1788 og udskiftningen omkring 1800, slavekrigen i 1848, de to slesvigske krige, hvori mange unge mænd fra sognet deltog, samt besættelsen af tyskerne under sidste verdenskrig hører ligeledes til de store begivenheder i sognets historie. Men de gamle kildekrifter

fortæller os ogsaa om mange interessante mindre begivenheder.

Rimeligvis har Vestervig kloster haft fæstegods i Ulsted; thi Kolderup — Rosenvinges »Gamle danske Domme« beretter:

»1537. Hr. Svend, Provst i Vestervig, stævner Oluff Duus, fordi han i Skipper Klemens Fejde stod frem paa Reffs Ting med Brev fra Skipperen og ophidsede Bønderne til Oprør. Provsten havde sendt Jens Pedersen i Ulsted til Oluff Duus for at byde ham til en Sammenkomst. Men Duus svarede, at han havde nogle af Skipper Klemens Folk hos sig, med hvilke han havde at handle, — det var ham mere magtpaaliggende end at tale med Provsten. Og da Provsten sendte ham anden Gang, lod Oluff Duus ham slaa 3 eller 4 Saar og havde nær slaaet ham ihjel — og kaldte ham Hr. Svends Spejder. Oluff Duus skal have sit Liv forbrudt«.

Oluff Duus var en af skipper Klemens underanførere og vist identisk med borgeren Oluff Jensen Duus i Aalborg. I 1534 rejste han tyboerne til opstand; men han døde, inden kongens straf naaede ham.

Landstingets dombøger:

Omkring 1600 levede en gammel kvinde, *Mette Pedersdatter*, kaldet »Den vise pige fra Ulsted« eller »Ulsted Mette«. Under de store hekseprocesser, som i de dage grasserede her i landet, blev ogsaa Mette angivet som heks og ført til Aalborg, hvor hun blev pint til at bekende en hel mængde taabelige ting. Hun var ellers en skikkelig gammel pige, som aldrig søgte at gøre nogen mors sjæl fortræd, men efter sine gamle opskrifter kurerede paa folk og fæ. At hun desuden

ogsaa gav sig af med at mane og drive djævla ud, var jo ikke saa heldigt. Hun kunne ikke holde til torturen og bekendte villigt alt, hvad man lagde hende i munden. Den 2. marts 1618 vidnedes paa Aalborg byting, at hun i Vrensted havde besvoret en djævel, som Ane Knudsdatter havde manet ind i en enke. Mette manede djævelen ud af enken og ind i Ane, som kort efter døde. Paa samme maade havde hun befriet en mand i Hesselst for en djævel, og i Gjeraa havde hun kureret unge Jens Koch, hvis lønlighed¹⁶⁾ den slemme heks Karen Pedersdatter, Hans Skrivers kone, havde taget fra ham, fordi han ikke ville ægte hendes datterdatter, men havde giftet sig med Hans Bertelsens datter. Mette havde doktoreret baade paa mennesker og dyr og havde skaffet folk deres mælkelykke tilbage, naar onde mennesker havde forhekset kørne, og hun bekendte ogsaa, at hun for 16 aar siden havde været død i 3 dage og nætter og i den tid været baade i Himmerig og Helvede. Hun brugte baade Guds og djævelens navn, naar hun drev sine kunster. Da hendes sag kom for Viborg landsting, paastod hun, at hun aldrig havde gjort nogen sjæl fortræd, men hun maatte vedstaa, at hun havde kureret folk og dyr samt manet og drevet djævla ud.

Den 5. april 1618 blev hun brændt paa Kjær herreds ting; fire præster var til stede for at trøste hende, og den Aalborg bøddel fik 8 rdl. for sit arbejde.

Fornævnte heks i Gjeraa, *Karen Pedersdatter*, blev brændt i september samme aar.

Karens stedsøn, Peder Hansen Skaaning, boede i Melholt; hans kone, *Inger Jensdatter*, var heller ikke af Vorherres gode børn. Inger havde en lille bidsk hund, som en dag havde bidt Peder, en søn af skovfoged Peder Clausen i Bakgaarden. Da unge Peder atter gik

¹⁶⁾ Lønlighed: Manddomskraft.

igennem byen, havde han sin bøsse med og ville skyde hunden; men Inger Skaanings kom til og reddede den, idet hun sagde, at Peder skulle faa andet at tænke paa end at skyde folks hunde.

Kort efter blev han meget syg og svag, og det var ganske klart, at Inger havde forhekset ham. Peder Clausen anmeldte hende saa for hekseri og trolddom, og det viste sig, at hun havde en mængde slemme ting paa samvittigheden; hun havde taget dræen af Niels Pedersens rug paa Snarholt, havde taget mælkelykken fra flere, hekset folk syge m. m. Og i september 1626 maatte hun lide baaldøden.

Peder Clausen forfulgte sin succes, idet han i 1631 søgte at faa en gammel kone fra Hov og to fra Melholt paa ilden; men det mislykkedes for ham.

Samme aar snakkede Ulsted folk om, at konen i Vestergaard nok var en heks, og hun ville vist ogsaa stjæle. Hendes mand, Jens Giversen, tog imidlertid haandfast paa sagen, idet han paa sine egne og sin hustru Ane Jensdatters vegne stævnedes flere mænd af Ulsted til Tinge, fordi Ane forleden høst, da han var kommen i tvist og uenighed med dem, blev beskyldt for trolddom; desuden stævnedes han tre mænd fra Melholt, hvor han og Ane før havde boet, for et tyverygte, der var hende paaført. Han bad de indstævnedes sige, om nogen af dem havde set eller hørt hans kone bedrive tyveri eller trolddomskunster, og han og Ane gjorde deres højeste ed paa, at de aldrig havde befattet sig med slige ting. Vidnerne maatte indrømme, at de aldrig havde hørt det rygte, før det nu var paaført dem af personligt had og avind, og hermed faldt denne sag væk (Kjær herreds tingbog).

Landstingets dombog for 1618 fortæller om en sag fra Rottrup. Her boede gamle Esben Pedersen, der paa

den tid var 77—78 aar gammel, og han havde to af sine gifte børn boende hos sig, sønnen Jens Esbensen og datteren Johanne, gift med Niels Lauridsen. Saa skete det, formentlig under julegilderne, at Jens lagde haand paa sin gamle fader, der blev saa medtaget, at han maatte holde sengen. Saadan sagde man det i alt fald i Ulsted, og snakken blev saa ondartet, at Jens kort efter nytaar 1618 bad fire gode mænd fra sognet komme til Rottrup og tage syn over faderen, og den gamle Esben vidnede, at »ikke har min søn Jens Esbensen givet mig saar eller skade«.

Men folkesnakken gik stadig, og tirsdagen den 17. marts mødte Jens paa Kjær herreds ting, medførende faderen, som laa »paa en Slej i en Diyn«. Esben blev baaret inden for de fire stokke, og her rakte han de tre fingre i vejret paa, at sønnen ikke »havde stødt eller slagen« ham.

Om sommeren gik sagen til Viborg landsting, og Jens Esbensen fremlagde et tingsvidne af 12 gode mænd, som paa herredstinget havde hørt Esbens udtalelse. Nogle, deriblandt Jenses svoger, Niels Lauridsen, mente, at man ikke kunne tillægge dette tingsvidne nogen betydning, da det var forhvervet efter Esbens død, og desuden havde han i lang tid ikke haft »sin forstand og houkommelse«.

Jens Esbensen blev imidlertid frikendt, og historien synes ikke at have skadet hans anseelse særligt; thi en halv snes aar senere var »Jens Esbensen paa Heden« delefoged til Vraa, og senere blev han tingskriver paa Hals birketing.

Aalborghus lens stedsmaalslister:

1591 gav Moust Madsen i stedsmaal (indfæstning) af et gadehus i Ulsted, Bertel Sørensen fraflyttede, 1¹/₂

daler, og 1604 gav Laurids Nielsen af et hus med kaalgardssted, Mourids Madsen fradøde, 1 rdl.

1607 gav Thomas Pedersen i Snarholt af tvende gaarde i Ulsted, som Niels Svendsen fradøde (Julius Gravholts gaard), 50 rdl.

1610 gav Thorluf Laursen af en half gaard i Ulsted, Thøger Christensen fradøde (Søndergaard), 7 rdl. Indfæstningen er lav; gaarden var vel forfalden.

1610 gav Anders Jensen af en half gaard, hans fader Jens Nielsen ham oplod, 20 rdl. Det var Mellem Sønderlund.

1621: Christen Nielsen i Ulstedlund i stedsmaal af nogen stykker jord, som hannem tilforn paa kongelig Majestæts vegne af salig Ove Lunge (lensmanden) var bevilget at opbryde. Och aarlig deraf skal give kongelig Majestæt jordskyld 12 skilling. Och nu deraf betalt til stedsmaal 4 daler. Det er begyndelsen til Store Sønderlund.

1625 gav Asker Jørgensen for halvdelen af den halve gaard, Lars Thomsen fradøde, og enken oplod ham 10 rdl. Asker var Svigersøn, og gaarden var Sognefogedgaarden, matr. 40.

Aalborghus lens sagefaldslistes (bøder for forseelser):

1604 gav Peder Pedersen for jomfrukrænkelse 3 daler, og Lars Smed for samme forseelse 4 daler.

1606 gav Lars Hansen, som tjente i Ulsted, for Maren Andersdatter, han belaa, 4 daler.

1611 gav Jens Christensen for et stavslag, han slog Maren Gregersdatter, 4 daler.

1612 gav Per Skrædder for en gaaendes ægt, som han havde overhørt, 3 mark.

1614 gav Anders Thomsen for det fjerde quindfolck,

han har beligget, endog de forrige havde før været beliggede, 20 rdl.

1617 gav Morten Bundesen 6 rdl.¹⁷⁾ for Johanne Jensdatter, han belaa til præstens, og samme aar gav Mette Larsdatter, fordi hun lod sig beligge, 1¹/₂ daler.

1619 gav Jørgen Pedersen for hans fæstemø, han har beligget og taget til ægte, 9 ort¹⁸⁾, og samme aar gav han 8 rdl. i stedsmaal af sin fader, Peder Rasmussens gadehus (er matr. 39, Ulsted kro).

1621 gav Lars Nielsen for parlamente¹⁹⁾, han var i med Niels Jørgensen til Lars Nielsens, 6 rdl.

Kjær herreds tingbøger fortæller os en mængde træk fra de gamle Ulsted folks liv og færd:

19. april 1631 stævnedes Peder Munk i Gjettrup Mikkel Pedersen i Melholt. Da tyskerne i 1627 kom til Ulsted, sendte Peder Christen Laursen i Vadsholt ned til Mikkel med en tønne, hvori der var breve, regnskaber, klæder, skjorter og dokumenter, som han skulle grave ned. Mikkel sagde, at tønden var bleven sat ind i laden; men før han kunne faa den gravet ned, kom fjenderne til Melholt og tog den.

26. juni 1631: Mette, datter af Jens Esbensen i Ulstedlund, var bleven »løkket« af Søren Laursen i Uttrup, som dog ikke ville gifte sig med hende. Han skulle saa betale: 3 daler kontant og 4 til Sct. Mikkels dag, samt 2 skæpper rug aarlig i 4 aar; desligeste skulle han betale den lejermaalsbøde, hun var tilfalden at betale til kongelig Majestæts kasse paa Aalborg slot.

¹⁷⁾ Lejermaalsbøden er vel saa høj, fordi forseelsen er sket i præstens hus.

¹⁸⁾ 1 ort = 24 skilling.

¹⁹⁾ Parlamente: Slagsmaal.

13. september 1631 stævnedes Svend Jørgensen i Ulstedlund flere af bymændene, »fordi de havde fornærmet (forurettet) ham ved høbjærgningen«.

16. oktober 1632 var stævnet for retten Peder Simonson og Kirsten Larsdatter i Ulstedlund« anlangendes deres skiørske levned og leyermaal«, hvilket retten taxerede til 12 rdl. for hans og 6 for hendes vedkommende; og hvis de ikke ville betale, skulle de lide paa kroppen efter kongelig Majestæts mandat og vor (nævnigenes) dom. Peder var mødt paa tinget og svor sig fri. Han var ikke fader til Kirstens dreng, der nu var 3 aar; hendes skade var sket i fjendernes tid, og rytterne og ingen andre var fader til barnet.

4. august 1635 stævnedes Per Munk Rottrup folk for den skade, de havde gjort paa Gjettrups eng, Øghaven kaldet, og samme dag var han i strid med Niels Pedersen i Try om høsletten paa en lille ø i Gjeraaen, »Christen Andersens Holm« kaldet. Men det viste sig, at holmen hørte til Gjettrup, idet mange mænd fra egnen vidnede, at aaløbet norden om den var det oprindelige aaløb.

27. november 1636 stod ridefoged Peder Munk og delefoged Jens Esbensen for retten, idet Peder paastod, at Jens ikke havde betalt 3 mark i leje af et gadehus, og at han havde tilbageholdt nogle penge, som han havde opkrævet hos bønderne. De to herrer var ellers gode venner; men nu stod de og sagde til hinanden: »Du løjst som en Skielm!«²⁰). Gadehuset var et sted paa Vestergaards hede, hvor Jens Esbensen boede, inden han fæstede gaarden matr. 38 i Ulsted by.

30. april 1638 stævnedes Johanne Jensdatter i Ulstedlund Simon Kjeldsen. Hun vidnede ved sjæl og salighed og med oprakte fingre, at Simon var fader til det

²⁰) Skælm betød dengang »kæltring«.

barn, hun nu reder til barsel med. Han havde gaaet i hendes faders hus og der bedraget hende og lovet hende ægteskab, tro og love.

25. juni 1645 stævnedes Per Munk flere naboer, fordi de ikke ville respektere en grøft, som var Gjettrups gamle skel, og han fremlagde i retten to Jørgen Brahes breve paa samme grøft.

11. januar 1648: Gunder Lauridsen i Skovhuset (Vindelborg) stævnedes Jens Jørgensen i Ulsted (matr. 42) og Jørgen Jørgensen i Krabbesbro, fordi de skulle age en af husbondens folk fra Gjettrup til Aalborg, og ikke de mødte. Jens Esbensen, som var delefoged, mente, at de burde have deres fæster forbrudt.

7. maj 1650 var Peder Povlsens kone i byen og Anders Iversens kone i Vester Langtved i træde om, hvem der skulle sidde yderst i den fælles stol i Ulsted kirke.

Nør Jens Pedersen (Elgaard) vidnede, at for 50 aar siden sad konen fra Langtved yderst.

5. april 1651 indstævnedes hr. Hans flere af Ulsted folk for resterende tiende, hvad de blev meget krænkede over. Restancerne var helt tilbage fra 1648.

Samme dag var Per Munk og Simon i Klitgaard for retten angaaende den gamle strid om fædrift i Hiekrogen, Kletsigen og vesten for det kær, der kaldes Langsnab, samt om højbjergningen i Ny Eng østen Klitgaard.

19. juli 1653 vidnede Lars Gundesen i Vindelborg, som huskede 40 aar tilbage, at medens Christen Jensen, Hans Christensen og Christen Munk boede paa Gjettrup, da havde Klitgaard ingen drøwt vestenud. Og gamle Knud Pedersen i Faurholt vidnede, at han kom fra Hardsyssel med salig Christen Munk, og da havde Klitgaard ingen drøwt vestenud. Det samme vidnede Jørgen Pedersen i Ulsted by; hans fader, salig Peder

Rasmussen i Klitgaard, havde ikke haft fælles drøwt med Gjettrup.

21. februar 1654 vidnede Jørgen Smed, at Simon Jensen og Jens Nielsen havde været i bordag (slagsmaal) uden for hans hus; det var Simon, som fik kløene.

12. september 1654 vidnede Peder Jensen i Elsnab, at de to øverste staader i Ulsted kirke af Arilds tid havde været lagt til hans gaard.

17. juli 1655 tvistedes Per Munk og Niels Pedersen i Vadsholt om en eng, kaldet »Vadsholt Sig«; men flere vidner erklærede, at Niels Pedersens formand, salig Lars Pedersen, altid havde brugt bemeldte eng, som altid havde hørt til Vadsholt.

I 1658-59 var Nordjylland besat af svenskerne, og den 5. juli 1659 stod Per Munk og Simon Holsten paa Kjær herreds ting og »trøcked hinanden i haanden og sagde, at *hvad Tvist og Trætte, som dennem imellem er eller falde kan, skal være og blive upaatalt paa begges sider, indtil saa længe at Vor Herre giver Fred og Rolighed igien her i Landet, at de kan drage sikkert og frit fra Herredsting og Landsting, hvor de lyster!*« Svenskerne var knap borte, før de to mænd atter fortsatte deres evige strid om fædrift og høslet.

10. november 1663 kævledes Per Munk og Christen Pedersen paa Povlstrup om en hest, som Per havde købt af Christen, og om noget hø, som sidstnævnte havde fået i Gjettrup.

8. marts 1664 vidnede Lars Skrædder og Christen Pedersen, at de i dag for tre uger siden var til Jørgen Smeds i Ulsted, og Lars Pedersen var der ogsaa, og de sad og snakkede. Da kom Jens Nielsen paa Heden og hr. Hans' søn Jens Hansen derind, og ikke de hørte, at de havde nogen anden ord til hinanden, end Jens Han-

sen bød »God Aften« og slog i det samme Lars Pedersen under øret, — og ikke vidste de, hvo der gjorde Lars Pedersen den skade, meden Jens Nielsen havde en stridshammer i haanden.

Saa fremkom Lars Pedersen og beskyldte Jens Nielsen for skaden, at han slog hannem med en stridshammer, saa han fik et aabent saarmaal over venstre øje, hvad synsmænd havde bevidnet; Jens svarede, at han ville rette for sig.

Mads Jensen i Ulsted vidnede, at anden dagen efter Hellig tre Kongersdag kom Jens Nielsen ind i Lars Pedersens gaard og havde med sig en jerntyv over et øgh.

Han raabte og esked dennem ud og skieldte Thomas Thomsen ud for en horesøn (Thomas var forkarl hos Lars og var gaaet ud for at tale Jens til fornuft).

Thomas Thomsen vidnede for retten, at samme Jens Nielsen skieldte dem ud for kjeltringer og horunger. Hertil svarede Jens Nielsen paa Heden, at han ikke vidste noget om, at han havde været inde i den gaard.

Lars Pedersen anklagede atter Jens Nielsen og forlangte ham dømt for brud paa gaardsretten, hvilket var en meget alvorlig historie.

Lars Pedersen, der var byens største gaardmand, var kirkeværge og sognefoged; men hans temmelig skrappe metoder til at inddrive skat og tiende paa gjorde ham ikke særlig populær.

19. april 1664 vidnede Per Jensen i Elsnab, Jens Nielsen i Vestergaard, Simon i Broen med flere, at eftersom det jo ikke var tilstrækkelig bevist, at Jens Nielsen havde gjort nogen clamring i Lars Pedersens gaard, enten med hug eller slag eller i nogen maade, da vidste de ham ikke at lide for overtrædelse af gaardsretten.

9. august 1664 vidnede Niels Mortensen og Lars Skrædder, at for 14 dage siden var der ryttere i Ulsted for at exequere for matrikelskatten. Da kom Lars Pedersen til dem med samme ryttere og exequerede dem for 2 skæpper korn hver, uagtet han aldrig havde krævet dem; endvidere maatte hver af dem give en daler i exequerepenge. Og Lars fik foreskrevne ryttere til, at de skulle slaa Niels Mortensen, og de lemlæstede ham og hug ham en skramme i det ene øre.

Peder Pedersen paa Nør Bastbjerg vidnede, at for 3 uger siden fik Lars rytterne til at lemlæste ham og slaa ham saa længe, indtil han bød dem holde op.

Og han derover ikke var mægtig at bjerge hø til sig eller sin husbond, og ikke Peder Pedersen var ham en skat skyldig, men betalte for 5 uger siden; og ikke nogen af fjenderne havde været ham saa ond som forskrevne Lars Pedersen.

Lars Svendsen skyldte ham heller ikke noget; men Lars fik rytterne til at bryde to laag op, og de borttog hans hustrus kaabe (som pant), og flere vidnede, at Lars altid havde taget en skilling i »føringspenge« af hver to skilling, de gav i skat.

21. marts 1665 stævnedes kongelig privilegeret instrumentist i Aalborg M^{sr.} Conrad Stephansen Anders Dorn i Ulsted, der spillede til bryllup, barsel og andet, og forbød ham eller andre af hans consorter at spille uden Conrad Stephansens minde.

Simon, søn af Lars Simonsen paa Vester Aslund, var gode venner med Ane, datter af Anders Nielsen paa Nørheden, hvis gaard de senere fik i fæste.

30. juli 1667 stævnedes Lars Simonsen i Aslund Jens Nielsen paa Sønderheden og hans broder Lars Nielsen i Rottrup for skade, de havde tilføjet hans søn.

Flere mænd af Ulsted vidnede, at den 7. juni sidst

forleden, da gudstjenesten var inde, saa de, at Simon Laursen i Aslund kom gaaende ned fra Ulsted kirke til Lars Skrædders gaard til sin hest, som dér stod, og han havde intet andet i haanden end sin pisk. Da stode Lars Nielsen i Rottrup og Jens Nielsen paa Heden og tog vare paa ham, og de overfaldt ham med mange skiildsord og tog træ og sten og slog efter ham; Lars slog ham med sten og Jens med en kiep. Præsten i Ulsted, hr. Morten Jensen, der ogsaa var stævnet som vidne, havde, da han gik fra kirke, hørt, at Lars Nielsen brugte skiildsmund og set, at han kastet med sten efter Simon Laursen, som maatte undride. Et par andre mænd fra Ulsted vidnede, at da samme clammeri var gjort, kom Lars Nielsen og Jens Nielsen ind til Jørgen Smed.

Da spurgte Jørgen Smed dem: »Skal der nu ingen kirkefred være?« — hvortil Lars Nielsen svarede: »A skider i kirkefreden!«

Flere mænd vidnede, at næste søndag før Sct. Hansdag var de i følge med Lars Nielsen i Rottrup og Simon Laursen i Aslund paa hjemvejen fra Hundslund marked, og de gav da hinanden mange onde ord.

Samme Simon var forøvrigt selv en brutal karl; nogle aar senere skamslog og lemlæstede han og broderen Anders Ove Mørk fra Dødskov paa fælleden norden for Vester Hassing.

13. august 1667 stævnedes Lars Pedersen atter Ulsted folk, denne gang for kirkeskat: Per Giversen i Vestergaard for 4 rdl., Chr. Nielsen i Sønderlund for 9 mark o. s. v.

13. august 1672 førte han og Peder Munk, som nu var flyttet til Ulstedlund, sag om kirketienden.

25. oktober 1681 var Per Laursen og Christen Nielsen tiltalte for »Ølset«, d. v. s. ølsæde, altsaa ulovligt kro-

hold. De maatte begge ud til lensmanden og hver erlæge 4 rigsdaler til kongens kasse; det var prisen for bevilling til at holde »Ølset«. 1711 og senere var der en privilegeret kro i Ulsted by.

9. januar 1683: Niels Pedersens enke paa Vadsholt. Ane Andersdatter, overdrog 1682 sit fæste til Peder Pedersen fra Tylstrup Østergaard, som var gift med hendes datter Ane. Hendes søn, Peder Nielsen, blev herover desperat og truede med at skyde svogeren, »fordi han havde fæstet gaarden uden hans minde,« og han baade slog og sparkede sin moder. De maatte saa klage over Peder til herskabet, og nogle dage i hundehullet paa Vraa hjalp ham paa bedre tanker, saa han lovede »at skikke sig kristelig og vel«. Hans morbroder, Anders Andersen i Knølgaard, og svogeren Lars Povlsen i Vester Nejsig, skulle staa inde for hans fremtidige gode opførsel.

12. marts 1706: Ladefoged paa Gjettrup Jynger Povlsen stævnes for voldelig overlast, som han gjorde Ernst Jensen i Vester Hassing paa alfar vej, da han kom fra Hyllen i Ulsted, hvor han med kaldsmænd havde gjort udlæg efter en dom. Jynger tiltales for stavhugs overlast og skiildsord, som han gjorde over for Ernst den 4. marts sidst forleden. Ligeledes er Søren Svendsen i Ulsted stævnet som tilskynder til overfaldet.

Synsmænd havde synet Ernst. Paa hans venstre overarm var tværs over et saar, hvor huden var afslaget og deromkring blodig og ophovnet, og paa højre arm var der ogsaa et blodigt og ophovnet sted. Thomas Jensen i Hassinggaard, Per Jensen og Anders Jørgensen i Vester Hassing havde været med Ernst i Hyllen og vidnede, at han af tinget var udmeldt til at pante i herredsfogedens sted.

Jens Tollesen i Hyllen var ikke hjemme, da de kom,

og da Ernst spurgte hans hustru, om hun ville betale, rejste Søren Svendsen²¹⁾ sig og erklærede, at han den foregaaende dag havde stedet og fæstet gaarden; men da han ikke kunne bevise det, gjorde de udlæg. Paa hjemvejen, mellem Gravholt og Hyllen ved østsiden af skoven, kom Søren Svendsen, som havde forladt Hyllen før dem, og Jynger Povlsen ridende ud af skoven, og Anders Nielsen fra Gjettrup var med.

Jynger sagde: »Djæveln skal fare i jer, I røvere og tyranner!« Ernst, som sad med de andre i vognen, sagde, at han kom i sit lovlige ærinde i herredsfogedens sted. Jynger raabte: »Est du herredsfoged, skal du have fogedpenge!« — og saa slog han til ham, og Søren raabte: »Slaa til ham!« Og saa skældte de Ernst ud for en skælm mange gange.

Resultatet blev en stor pengebøde. Men Jynger var jo vant til det bødevæsen; thi inden han i 1712 ægtede enken paa Klitgaard, havde han bl. a. betalt ikke mindre end tre lejermaalsbøder. Iøvrigt var han i nær familie med forannævnte Jens Esbensen og Jens Nielsen paa Sønderheden.

23. juli 1706: Velbaarne fru Kirstine Beck havde udvist Peder Lauridsen fra Sdr. Rottrup for restancer og fordi, han lod gaarden forfalde.

1. august 1732 var Christen Levisens sønner, Levi og Anders, paa hoveriarbejde paa Vraa, hvor man kørte hø ind. Ude i laden kom Levi pa kant med ladefogeden, som hed Peder Pedersen, og da de havde skændtes noget, sagde Peder: »Er du utilfreds, saa kan du jo klage til herskabet.« Saa gik Levi angrebsvis til værks, saa ladefogeden snappede et stykke træ at forsvare sig med. Men Levi fløj paa ham og ruskede ham

²¹⁾ Søren Svendsen, f. 1651, † 1736, var søn af Svend Jørgensen, matr. 24, Ulstedlund.

i haaret, hvorefter han og Anders puffede ham og slog hans næse til blods. De blev begge straffede.

16. august 1801 blev gaardmand Christen Olesen i Sdr. Buxti indstævnet for kvaksalveri.

Ulsted kirkebog fortæller:

3. maj 1685 stod til offentlig skrifte i kirken Simon Ibsen, født i Hundslund sogn, som for nogle uger siden havde beteed sig utugtigt i kirken formedelst drukken-skab, saa andre af ham er blevet overspyet.

17. maj 1685 stod til skrifte Anders Pedersen Holst, er tjenende Peder Christensen i Melholt, fordi han havde gjort sig til en vederdøber og derved aabenbarlig syndet imod det 8. bud. Vederdøber: Gendøber.

26. oktober 1690 begravet Anders Lauridsen, født 1649, havde 5 børn, blev af nogle drabsmænd, som menes at være ryttere, som ogsaa rømte, ihielstukken i Morten Laursens hus, hvor han med flere vogtede paa Anders Duun, som for tyveri var greben og sat udi arrest. Og skete dette skammelige mord den 14. oktober om natten mellem 9 og 10 slet udi forskrevne mands hus. Han gav sig kun tre gange og saa straks døde i hans alders 41. aar. Samme dag begravet den danne-mand Mads Nielsen, født her udi Ulsted by anno 1641, og havde i ægteskab tre børn, blev saa den 14. oktober om natten mellem 9 og 10 slet dræbt af nogen ryttere, som rømte, da han var med forskrevne Anders Lau-ridsen og andre beskikkede for vagt over Anders Chri-stensen Duun, som for tyveri var greben og sat i arrest, og som ville fly af huset, hvor han sad, og til rytterne, som var ukendte og stillestående. Da tog forskrevne Mads fat paa tyven med flere og laa paa ham, hvor han blev saa skammelig med mange sting stungen, saa han talte aldrig siden og døde udi forskrevne Morten

Laursens hus i sit alders 49. aar. (Mortens gaard, M. Sønderlund, laa østen for præstegaarden.)

Ifølge tingbogen stævnedes Lars Andersen²²⁾ i Gandrup paa fru Kirstine Becks vegne ved tvende kaldsmænd, nemlig Christen Thøgersen og Jens Nielsen, begge af Ulsted, fire ryttere, nemlig: Henrich Smit, Hans Pomp, Jochum Dammer og Laurs Colding, hid til tinget anbelangendes det mord og drab, som de skal have beganget paa Anders Lauridsen og Mads Nielsen i Ulsted den 14. oktober sidst.

Mads Andersen i Vestergaard, Jens Nielsen i Kirsgaard²³⁾, Jens Andersen og Niels Christensen, alle af Ulsted, vidnede, at de den 15. oktober var i Morten Laursens hus og der synede tvende dræbte mennesker. Anders Lauridsen laa paa en bænk og var stungen med en degen (kaarde) ind i brystet ved venstre arm; det syntes hans bane. Mads Nielsen var stungen i ryg og skulder med en degen og paa det venstre kindben ved øjet.

Vidnerne oplyste, at Christen Duun havde bedt rytterne skaffe hans søn Anders fri af fangenskabet, og berusede, som de sagtens var, prøvede de paa det. De tilhørte oberst Sturckes regiment, var bosatte i rytterhusene i Vester Hassing og havde sagtens været ude at eksekvere for skatterestancer.

Voldborg Mortensdatter, som var gift med Jochum Dammer, oplyste, at det var Henrich Smit, som havde faaet hendes mand med, ligesom han ogsaa havde været særlig aktiv til at bruge sin »degen«.

²²⁾ Lars Andersen Krog paa Gandrupgaard var ridefoged til Vraa, og de dræbte var fru Kirstine Becks fæstebønder, hvis sag hun maatte tage sig af.

²³⁾ Kirsgaard: Matr. 31-32. Jens havde før boet i Kjærsgaard ved Hjallerup.

Tyven slap dog ikke fri, men blev ført til Vraa og sad lænket der. Men den 28. oktober lyste Lars Krog paa tinget efter Anders Christensen Duun, »som havde siddet i lænker paa Vraa, men var undveget over bro og grave, og med sig tog jernet, han havde om benet.« Efter loven burde han have sit liv forbrudt og blive tilkendt til galgen.

Rytterne var da forlængst forsvundne fra egnen.

1750, septuag., stod til skrifte Anders Levisen, for han afvigte aar 1749 den 6. oktober, om natten havde sat ild paa en smedje og saaledes sat hele byen i fare, hvilken gerning aaret efter blev aabenbaret at være sket af hannem.

Onkel Peters store gilde.

Niels Hanckes »Onkel Peter« var ikke hans onkel, men hans moders farbroder. Peder Pedersen, kaldet Peder Ellern, var født 1782 som tredje søn af Peder Jensen Ellern paa Skrold ved Gaaser og Ane Kirstine Nielsdatter fra Nør Rottrup. Forældrene bestemte, at han skulle være præst, og han kom paa Aalborg latin-skole, hvor han kneb sig en meget beskeden studenter-eksamen. I hans testamonium til universitetet skrev gamle, rare rektor Kisby, at han havde været en skikkelig og flittig elev, men ringe begavet. Peder kom saa til København for at læse til præst.

Han studerede flittigt, og Hancke fortæller morsomt, hvordan han i den første sommerferie, stolt af at være studiosus theologiæ, hjemme paa Skrold imponerede familien ved, med ryggen støttet mod dragkisten i storstuen, at indlede beretningen om sin livsførelse, siden de sidst saas, med de vægtige ord: »Jeg gik herfra som faarehyrde, men vender tilbage som sjælehyrde!«

Men ak, den brave onkel Peter blev aldrig sjælehyrde; thi de for landbruget svære aar med de gale pengetider bevirkede, at forældrene ikke havde raad til at holde ham i København, og paa grund af sin daarligere artium kunne han ingen stipendier eller legater faa. Han blev saa huslærer i en herregaard paa Mors og hjalp godsejeren med regnskaberne, og af og til prædikede han for sognets gamle og svagelige præst. Hans broder Niels Ellern havde giftet sig ind paa sin moders fødegaard Nør Rottrup, og da han i 1824 døde, flyttede Peder til Rottrup, idet det var familiens mening, at han som forvalter skulle hjælpe svigerinden at styre den store gaard.

Men det med »at styre« blev nu saa som saa; thi det skulle den myndige Zidsel nok selv ordne. Da hun døde, og datteren var bleven gift med Hanckes fader, flyttede Onkel Peter søndenfjords og indlogerede sig hos madam Grethe Ogilwie paa Gistrup kro, hvor han i en aarrække levede af sine rentepenge, idet han af og til i kompagni med sin gode ven Kræn Elsnab slog en lille studehandel af. Da kroen 1844 blev solgt, flyttede han atter til Rottrup, hvor der blev indrettet et par værelser til ham. Han skulle saa til gengæld læse med sin lille gudsøn Niels Hancke og forberede ham til optagelse i Aalborg latinskole.

Alle paa egnen satte pris paa Onkel Peter, der var en god selskabsmand og vellidt baade paa storgaardene og hos de almindelige bønder; han elskede et godt bord og et stort glas og sang, naar han kom i stemning, Reenberges gamle drikkeviser fra hans studenterdage: »Der skal ringes med Buteiller, naar man bær mig til min Grav.«

Og naar han var lidt oppe, plejede han at sige: »Ja, nu kan jeg ikke gøre gengæld, men vent, til jeg engang

Ulsted stationsby 1899.

dør, saa skal I Gud døde mig faa en ordentlig begravelse, saa skal jeg gøre et godt gilde for jer!»

Den 21. oktober 1846 døde »Peder Ellern, 63 aar, cand. philosoph, kapitalist, ugift,« og den 29. oktober blev han jordet paa Ulsted kirkegaard, »baaret til gravnen af gaardmænd,« som Niels Hancke beretter.

Foruden noget løsøre og nogle værdipapirer og penge havde han en ejendom i Aalborg og en i Sundby, det hele vurderet til 3242 rdl. 1 mark og 8 skilling netto.

Heraf skulle proprietær Hancke have 400 rdl. til begravelsen, et betydeligt beløb i de dage, og hans to børn Niels og Theodora hver 1000 rdl.; desuden skulle Niels have en merskumspibe, en hirchfænger og et sølvur. Hans broder Jens' fire børn i Dragør fik 268 rdl. 1 mk. til deling, og hans søsters to børn fra Skrold, Ane Johanne og Peder Thomsen (som nu har købt Ulsted Mølle) fik samme beløb til deling.

Og det blev vel nok en begravelse, som ingen i mands minde have set magen til. Et mægtigt vogntog rullede

fra Rottrup til kirken, og da man kom hjem igen, spiste man i gaardens to største stuer. I den store dagligstue sad familien og storbønderne fra egnen; her serveredes der bl. a. østers og champagne og vindruer som dessert. I storstuen spise den øvrige del af følget, og ogsaa her var der en overdaadighed af mad og drikke, kun var champagnen og anden vin erstattet med øl og brændevin, saa meget folk ville drikke. Og her prangede gaardens gamle sølvstobe og kander paa bordene.

Og stemningen steg, og alle var glade, og ofte blev der sagt: »Ja, han lovede os en god begravelse; det var saadan, han ville have det. Bare han selv kunne have været med!« Nærboende gæster blev indbudt til frokost den næste dag, og de fjernere boende blev indlogerede paa gaarden og paa nabogaardene. Den næste formiddag fortsattes »Onkel Peter«s begravelsesgilde, — og, som husholdersken frk. Rold sagde: »Den anden dag var den værste!«

15. Sagn og historier.

Sagnet fortæller, at der, hvor kirken nu staar, var der et lille kapel, der hørte under Hundslund kloster, og at der har fundet tilbygning sted ved kirken til begge ender; endvidere, at en Krabbe, som ejede Krabbesbro, har bygget til kirken mod vest og har hugget egetømmer dertil vesten for kirken i *Døel*.

Da befolkningen blev større, hørte kirken under Øster Hassing; siden er Ulsted blevet et selvstændigt sogn.

J. J. Damgaard.

Ved *Vadsholt* træffer man om natten en ligskare. Fragtmanden Christoffer mødte den en nat, da han kørte hjem til Melholt, og hestene blev saa forstyrrede, at han nær havde kørt i grøften.

Der gaar en hovedløs so paa vejen ved den store lergrav i Ulstedlund. Tobias mødte den en nat, han gik hjem, og »Dæi slou saa stuert e gab op, te A ku ha jawwe en træsko iet!«

Ved *Risbroen* gaar der ogsaa noget skidteri, som mange har hørt og set.

Der har staaet 3—4 tjørne paa den vestre side af Ulsted kirkegaard; de var plantede paa en pestkule. Nu er de gaaet væk; i aar gik den sidste.

Søren Chr. Jensen til Evald Tang Kristensen
(o. 1890).

Der var en præst i Ulsted, der brugte at gaa op i kirken, saa snart det blev aften. Konen var saa fortrøden over det, og hun faar karlen til at kyse ham med et lagen over sig. Han ville ikke svare præsten, og saa manede han ham ned til knæene, før karlen gav sig til kende. Nu kunne han ikke redde ham, men hentede vin og brød og manede ham helt ned. Der var en dyngge eller bunke ved vejen fra Ulsted by op til kirken, og den var fremkommen ved, at enhver, der kom forbi stedet, hyt noget til det, en pind eller en knold, hvad de kunne faa fat paa.

Niels Chr. Larsen, Myren, Vodskov,
til Evald Tang Kristensen.

Paa Vadsholt mark var der en høj, hvori der var en dværg. En juleaften red en mand fra Vadsholt hen til dværgen og kaldte ham op. Da kom dværgen op med et bæger vin, som han ville beværte bonden med. Men denne kastede vinen over skulderen, og den sved haarene af hestens ryg. *Evald Tang Kristensen.*

Ulsted kirke skulle have været bygget paa Øster Hasing kær; men hvad der byggedes om dagen, forstyrre-

des om natten af trolde. Da kom der en trolde og pegede paa stedet, hvor kirken skulle staa, da den ellers blev nedrevet.

*Svend Grundtvig, »Danske Folkesagn«,
meddelt af Nicolai Christensen.*

Paa vejen sønden for byen gik en gaardmand en nat hjem til Ulsted. Da mødte han 5—6 vogne; det var en ligskare.

Nicolai Christensen til Evald Tang Kristensen.

Østen for gaarden »Diget«²⁴⁾ og saa imod sydøst gennem heden sønden for Ulsted har i gamle dage været beboelse. Ejeren af Sønderlund kastede en kjaalde op og fandt en lang stenbro. Der er pløjet tusinder af potteskaar, ja, endog halve potter op, og der er ingen aske ved dem. Omkring ved disse skaar var stensætning, og midt imellem dem var en høj, der nu er jævnet.

Søren Chr. Jensen til Evald Tang Kristensen.

Naar der var nogen, som skadede noget, saa skulle *Pevver Søren* altid hentes til hjælp. Han blev hentet ned til Gaaser for at hjælpe dem at kærne smør, og de hentede ham tit i Aslund, hvor det jævnligt var galt, og saa fik han et par læs hø for sin ulejlighed. Han kom ogsaa til et hus her ude paa kærret, hvor Lars Ild boede. Der var børnene forheksede, og han skulle have den slemme jaget væk. Børnene skreg og var urolige og kravlede ned i fødderne af sengen, imens de pegede og sagde, at der sad en led djævel i hjørnet af den. Han slæbte den slemme med sig ud til en mergelgrav, og saa blev de fri for ham; men Søren havde ondt ved det.

²⁴⁾ »Diget« var en nu forsvundet gaard paa Ø. Hassing kær sønden for Povlstrup.

Da de senere skulle til at se efter, var det en stor splittør, som laa og svømmede ude i graven.

Søren Chr. Jensen til Evald Tang Kristensen.

Der gaar en sti fra Ulsted til gaarden *Gravholt*, og tæt ved gaarden gaar den over en lille strækning, der kaldes »Lytøjemarken«. Her er det farligt at passere ved nattetide, og man gaar vild der. Man har set en hest uden hoved, en mand uden ben, lygtemænd og deslige.

J. J. Damgaard.

En mand blev begravet og gik igen. Præsten skulle mane ham ned og mødte ham midtvejs paa *kirkestien*, hvor han manede ham ned, og man satte siden en stensætning paa stedet. Siden efter blev det skik, at man skulle ringe tredje gang, naar præsten kom der paa stedet. Præsten var hr. Knud, † 1553. Manden, der blev nedmanet, havde ikke det bedste ord paa sig.

*Svend Grundtvig: »Danske Folkesagn«,
meddelt af Nic. Christensen.*

De svenske soldater indkvarterede sig i *Elsnab*; indbyggerne flygtede til *Laden*.

Nic. Christensen til Evald Tang Kristensen.

I en stolpe i et fæhus i Ulsted fandt man for nogle aar siden ved husets nedbrydning et hul, hvori der fandtes rester af en hugorm, der jo havde været sat levende ind²⁵). Der var en prop i hullet.

J. J. Damgaard.

Præsten Jens Morsing manede en mand ned et par hundrede alen nord for Ulsted kirke, hvor der indtil for nogle aar siden var en lille høj med en stendysse; den var midt imellem præstegaarden og kirken. Man-

²⁵) For at forhindre sygdom blandt folk og fæ.

den, som blev manet ned, var fra byen, men gik igen, fordi der var noget, han havde glemte, og foruroligede dem i hjemmet. Saa tog præsten sig for at møde ham, da han kom fra kirkegaarden, og kom til ham ved den lille høj, hvor han manede ham ned. Saa fik folkene ro.

J. J. Damgaard til Evald Tang Kristensen.

Omkring 1850 boede *Bertel Mikkelsen* i et af husene nord for præstegaarden. Han samlede klude og ben og solgte spjælkepiber, profitholdere og andre småting, som han stod og lavede. Han havde Cyprianus og kunne hekse, og da hans hus brændte, laa Cyprianus og hoppede paa kakkelovnen; den kunne ikke brænde.

J. K. Larsen.

Knud Dam. Ved siden af Bertel boede Knud Christensen og Maren. Knud elskede en dram, helst en stor, og det syntes Maren ikke om, hvorfor der jævnligt var »Røg i køkkenet«. Blev røgen for tæt, truede Knud med, at han ville hænge eller drukne sig, noget konen tog med sindsro, da hun var saa vant til den trusel. Men saa en dag styrtede han ud i Jyllens Dam for at drukne sig, og da vandstanden midt i dammen var for lav, satte han sig ned, saa kun hovedet ragede op. En lille dreng styrtede ind i skolestuen, idet han raabte: »Damgaard, Damgaard, Knuk æ we aa druwn sæ!« Lærer Damgaard gik ud i gangen, tog sin bøsse ned fra knagen, gik ned til dammen og tog sigte paa selvmorderens hoved. Saa kan det nok være, Knud kom op, og med det vaade tøj slaskende om kroppen styrtede han hjem til Maren, som staaende uden for huset med sin bindehose havde iagttaget hele optrinet. Senere skammede Damgaard Knud ud og sagde: »Du fortjente virkelig, at folk kaldte dig Knud Dam!« Og saadan blev det.

N. Chr. Fjeldgaard.

Jyllens Dam.

»Jyllens Dam«, den gamle by- og vandingsdam, er et helt kapitel af byens historie. Den er nu svanedam i et smukt anlæg; men i gamle dage myldrede byens snese af løsgaaende svin og gæs i og omkring den. Her fiskede børnene aal og karudser eller prøvede paa det, og om vinteren, naar dammen var tilfrossen, lavede lærer Damgaard ude midt paa en »Snurre« (iskarrusel), hvor børnene rigtig kunne more sig. Særlig sjøvt var det, hvis de kunne faa en af de voksne til at tage en tur; ungerne »snurrede« da saa længe med vedkommende, at han blev svimmel, slap taget og rutchede hen ad isen.

J. K. Larsen.

En bagende hed sommerdag stod Damgaard ved skolen, da *Anders Hasseris* fra Esperhuset kom kørende ad »Gaden« med sin stud. Pludselig blev studen bremsegal og satte i vild galop hen ad vejen og langt ud i dammen. »Hvor skal Anders hen!« raabte Damgaard. »Ja, de maa Worhæhr aa stui we'!« svarede Anders.

J. K. Larsen.

Et aar var der paa grund af regnvejr en meget vanskelig høst. Endelig en søndag var kornet tjenligt til hjemkørsel; men ingen turde køre hjem, og alle mødte

pligtskyldigst til formiddagstjeneste for at høre *pastor Rostrup*. Efter tjenesten stod præsten uden for kirken og snakkede med en mand, og han hævdede da stemmen, saa alle de omkringstaaende kunne høre det: »I eftermiddag kører vi rug hjem i præstegaarden!« Den søndag blev der kørt meget korn hjem i Ulsted.

Thomas B. Thomsen.

»*Bitte Soren*« (Søren Peter Christensen), f. 1831, var en mærkelig særling, haandsnild, velbegavet og meget musikalsk. Da militæret hjemsendte ham som sindssyg, gik han til sengs og blev i 6 aar liggende uden at tale eet ord og lidende af svære religionsanfægtelser. Da han kom sig, gik han rundt og forærede folk de smaa ting, han lavede af ben og rav. Han fik sit underhold af kommunen og fandtes en sommermorgen i 1881 liggende død i en vejgrøft. Han forfattede en samling salmer og aandelige sange²⁶).

Snefogden. I sine unge dage var Lars Povlsen i Nørgaard snefoged; det var, da stien fra præstegaarden til kirken sidst i 70erne blev lagt om. Men Lars ville ikke lade den ny sti kaste op; »— for den staar ikke paa regulativet,« sagde han. Efter flere forgæves henstillinger blev pastor Skaarup vred og klagede til sogneraadet, som beordrede Lars til at lade den ny sti renholde for sne.

Men snefogeden efterkom ikke sogneraadets ordre, hvorfor det klagede over ham til amtsraadets, der sendte ham en skrap »næse« med trusel om stor bøde. Saa gav han efter; men han gjorde mere end det. Selv om der var kommen aldrig saa lidt sne, lod den samvittig-

²⁶) Se Historisk Samfunds Aarbog 1920: Ths. B. Thomsen: Digteren Bitte Soren.

hedefulde snefoged anbringe en række halmviske langs stien, for at præsten kunne finde vej til kirken.

Folk morede sig; men præsten paaskønnede ikke Lars' gode vilje.

Ths. B. Thomsen.

Hos *Lars Andersen* i Dyrlægegaarden holdt man for godt 100 aar siden jævnlig legestue. Naar Lars saa syntes, at nu skulle der holdes op, gik han op i storstuen, hvor de unge dansede, bankede paa loftsbjælken med sin røde toplue og raabte: »Herut, herut!« Naar Jens' kone Ane skældte ham ud, hvad ikke sjældent skete, svarede Jens: »Ja, ja, bette Muer, do ær gue nok, A ær op aa nier, A ær op aa nier!«

J. K. Larsen.

Endnu omkring 1850—60 brugte folk i Ulsted, mest de gamle, resterne af egnens nationaldragt: knæbukserne, den røde toplue og den sribede vest.

Paa loftet i *Vadsholts* raaling fandtes for 40 aar siden et indtørret laar af en ko; det stammede fra den store kvægpests tid 1746—48²⁷). Da mistede sognet o. 450 køer, fru v. Unger paa Gjettrup alene 70, og der blev næsten ingen kreaturer tilbage. Kun Niels Ladefogeds besætning gik helt fri, hvilket sikkert skyldtes Klitgaards afsides beliggenhed. Ogsaa i Vester Hassing døde næsten alt kvæget; kun Jens Kjær reddede sine fire røde køer, idet han isolerede dem i en fold, som han havde gravet i bakkerne norden for byen, og selv alene passede dem. Men folk mente, at disse køer ikke kunne smittes, fordi de havde sorte tunger, og fordi Jens kunne hekse. Folk prøvede mange raad mod kvægpesten. Man gav dyrene salt, malurt og kalunrod

²⁷) Se Kristen Klæstrup: Kvægpesten i Vendsyssel 1746—48 (Vendsysselske Aarbøger 1932—33).

og desinficerede staldene med kalk og skrap lud, man drev de arme dyr gennem flammende baal eller stak en tændt kridtpibe i enden paa dem. Et andet raad var at begrave en ko levende eller at skære et laar af det levende dyr og gemme det; derved skulle gaarden i al fremtid være beskyttet mod kvægpesten.

TO SEBBER-HERREMÆND'S EFTERMÆLE

AF ERHARDT JUSTESEN

Hvis jeg sætter tre gange tip foran oldefar på min mormors slægt i Sebbersund, støder jeg på Niels Kjær, eller som det sagdes på egnen, »Kjar«. Niels Kjær er født i Sebbersund 1730.

Da vor udmærkede fortæller fra Sebber, afdøde lærer Chr. Brøgger, i sine optegnelser flere gange nævner Niels Kjær, kan der gives et billede af ham, som ellers ville være gået tabt.

På den tid var beboerne i Sebbersund, Valsted og Barmer, ja flere andre byer, afhængige af Sebberkloster. Ejerne får ikke alle den samme rosende omtale, der f. eks. bliver ejerne af Lundbæk til del.

De fleste af de nævnte byers beboere var fæstere af Sebberkloster, eller som det hed i folkemunde, »Trælledede til Sebberkloster«.

Mange af beboerne i Sebbersund havde foruden hus også lidt jord, foruden at de havde sildebundgarnstader fra klosteret i fæste. Disse stader, som langt fra var lige gode alle sammen, gik gerne på skifte, således at een havde det bedste det ene år, en anden det næstbedste og så fremdeles; men da det var forvalteren på klosteret, der stod for denne fordeling, må der ikke ses bort fra, at han hjalp »Lykkens gudinde« med for-

delingen, hvor han selv fik mest udbytte — selvfølgelig ganske upartisk, hans herskab vidste ikke noget om det.

Lejen eller landgilde, som det hed, for at have sådan et stade i leje blev som regel betalt med en ugentlig dags fangst af sild, som blev leveret i klosterets salterbod i Sebbersund, hvor silden blev behandlet til videre salg og eksport for klosterets regning.

Niels Kjær havde to svogre, og sammen med disse dannede han et bådlag, hvilket vil sige, at de var makere, deltes om arbejdet, redskaber og fortjeneste.¹⁾

Disse tre svogre var efter datidens forhold ret velhavende, så de havde købt nogle bundgarnstader af »Herremanden« på Vaar.

Men deres egen »Herremand«, som dengang var »Prokurator Lund« til Sebberkloster, forbød dem at fiske i »Lykkedyb«, hvor staderne var købt; han påberåbte sig, at det var hans stader, og han konfiskerede deres garn. Birkedommer Gjørlev på Lundbæk rådede dem til at prøve proces mod Peder Lund. Forståeligt nok var de ikke meget for det; deres afhængighed gjorde sig gældende; men da Gjørlev ville skrive gratis for dem, blev de enige om at prøve.

Da sagen skulle behandles på Sebberkloster, og Peder Lund selv var jurist og dommer, tabte de selvfølgelig deres sag; de appellerede til overretten, hvor Peder Lund også præsiderede, og atter blev resultatet, at de tabte deres ellers oplagte sag.

Denne proces havde jo kostet dem mange penge, og de var ved at opgive at føre den videre, idet det var den almindelige mening blandt beboerne, ja dem selv med, at de næppe ville få deres ret, eftersom Peder Lund dominerede, hvor han kunne.

Da de således omtrent havde opgivet og mistet modet, sagde Niels Kjær: »Nej, sagen skal for Højesteret,

og a skal sælge den sidste skjorte, a har, men du, Niels Sørensen (den ene af svogrene), skal rejse til København og tale med Kongen, for du taler bedre end som a, og så får vi vor ret.«

Rejsen blev bestemt, og efter at de havde fået udskrift fra Viborg om sagen, rejste Niels Sørensen af sted.

Han måtte dog gå på sin fod til København, for Peder Lund lagde ham alle hindringer i vejen, han på nogen måde kunne; således forbød han en skipper i Nibe, som ellers sejlede på København, at tage ham med.

Men Niels Sørensen nåede dog alligevel til København og kom i audiens hos kronprinsen, som henviste ham til Colbjørnsen.

Da denne havde læst akterne, sagde han, idet han klappede Niels Sørensen på skulderen: »Nu kan du godt rejse hjem; jeg skal føre jeres sag, og jeres ret skal I få.« Og således endte også sagen.

Peder Lund blev dømt til at levere dem de konfiskerede garn tilbage i samme stand som ved beslaglæggelsen; men det kunne han ikke, eftersom garnene havde ligget og rådnet op på Sebberkloster i de mange år, sagen havde stået på.

Han skulle også godtgøre dem deres tab af fiskeri i alle årene; det blev en ret stor kapital efter uvildige mænds skøn.

Peder Lund døde kort tid efter, efter sigende af ærgrelse over, at fiskerne vandt deres sag over ham; men der er nu nok en myte om ham på dette punkt, idet han er død flere gange såvel af ærgrelse som af vrede, som det ses af det efterfølgende om ham.

Peder Lund havde i folks omdømme følgende skudsmål: »En rigtig skurk over for sine fæstere, den vilde-

ste jurist i hele Nørre Jylland.« Da Peder Lund ikke var adelig, har dette sikkert også sat ham tilbage i folks agtelse. Men at hans eftermæle så mange år efter ikke er uddød, opdagede jeg ved en samtale med Anders Jensen i Halkær i efteråret 1956. Anders Jensen er muligvis bedre kendt under navnet »Ky Anders« eller »Tjær Anders«; disse navne brugte han om sig selv. Han er død nu, men han var en glimrende fortæller, havde en fantastisk hukommelse, dertil et stort lune, så det var altid en oplevelse at høre ham fortælle om sin barndoms- og ungdomstid. Anders Jensen, der var født i Kyø dale, kendte navnene på alle disse smukke dale, nævnte navnet »Lunden«. Jo, den havde fået navnet Lunden på grund af, at den tidligere ejer af Sebberkloster og Kyø havde stået der og set på, at en bonde var kørt derfra med nogle murbrokker, som han ingen ret havde til. Over dette var Peder Lund blevet så gal, at han var faldet død om, og siden var stedet blevet kaldet for »Lunden«.²)

Om prokurator Lund findes der en hel del, da der er opbevaret ikke så få papirer fra hans talrige processer som jurist.

Kun hans families omtale af ham efter hans død retter på hans eftermæle; men da døden vist retter på de flestes omdømme, er det nok sket her og skal tages med forbehold; men hans skudsmål findes fra flere af datidens store mænd, og de kan ikke bortforklares.

Prokurator Lund var gift med Marie Gleerup, hvem han ikke altid var god ved. Hans folk var bange for ham som musen for katten, da de troede, at han på én gang kunne være på alle sine gårde.

Han skal have været en anselig person, hastig af sind, samt næret jalousi mod sin kone.

Der er et sagn, som siger, at han fik et proforma-

skøde på Skivehus, som han senere gjorde gældende for at optræde som en værdig bejler til Marie Gleerup; men dette kan betragtes som en skrøne, idet der, efter at dette skulle have fundet sted, findes flere venskabelige breve fra kammerherre Rosenkranz, amtmand over Skivehus amt.

Peder Lund er født i Skelum, og tre dokumenter på stemplet papir viser hans duelighed, nemlig et skudsmaal af 1764 og hans to bestallinger som Ober- og Underretsprokurator i Nørrejylland af 1765 og 66.

Et skudsmaal givet af Peder Gleerup lyder således:

»Nærværende Monsiur Peder Lund, der som Ridefogde ved Søndervang Gods paa 2 Aars Tid har tjent mig, haver udi samme tjeneste forholdt sig saa honet og tro og flittig, at jeg med ham i alle Maader har været velfornøjet, har og aflagt rigtig Rede og Regenskab, for hvad ham haver været betroet, saa jeg kan rekommandere ham hos hvem hans Tjeneste videre maatte betroes.

Peder Gleerup.«

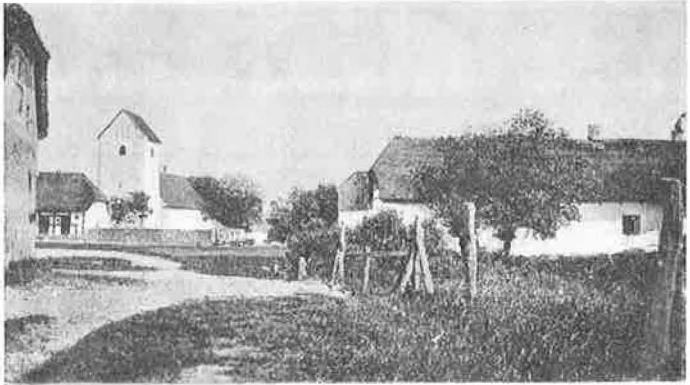
Peder Lund var først ejer af Skivehus; der boede han med sin hustru, til han erhvervede Kyø, hvor han boede til sin død.

Hovedgården Kyø ejedes i forrige århundrede af Mattias Mørk, gift med Karen Gleerup, søster til Bagge Gleerup; siden fik assessorinde Gleerups svigersøn Wederking Kyø.

Han skødede gården til sin svigermor i året 1777 for 19.000 rdl. Hun skødede den igen til Peder Lund 1779. Han overtog svigermoderens gæld tillige med gården og havde en del møje med at klare sine ting, men var utrættelig og ville sikkert have endt i velstand, om han havde levet noget længere.

Da det en dag i marts 1791 blev meddelt ham, at

naboens kreaturer gik og græssede på Kyø mark³⁾, blev han herover så rasende, at han faldt død om på trappen på Kyø. Hans rastløse liv og hastige død er vel det, som har givet anledning til, at det siges, at han går igen.

Sebber klostets gårdsplads med kirken i baggrunden. Ca. 1909.

Han blev begravet i Sebberkloster kirke; på pladen på hans ligkiste kunne der læses:

»Herunder hviler i Herren
til en frydefuld Opstandelse
Støvet af den i Livet
velædle og højfornemme Mand
Hr. Peder Lund,

født 28. Sept. 1736, død 4. Marts 1791.

I dette Mellemrum var han Fuldmægtig hos adskillige høje og fornemme Mænd, iblandt hvilke Hans Excellence Hr. Geheimeraad Rosenkranz, Friherre til Willestrup især paaskønnede hans udmærkede Troskab med naadig bevaagenhed. Efter aflagt Prøve paa sine juridiske Kundskaber beskikket til Prokurator ved Ober og Underretten, Højeste Ret

alene undtagene. Ved klog Anvendelse af Lykkens Goder Ejer af Skivehus, Kyø og Sebber Kloster. Led-saget af Forsynets Vink forbunden i anseeligt Ægteskab Aar 1772 7. August med velædle Jomfru Marie Gleerup, der nu deler Enkestandens Kummer med sin endnu levende Fru Moder.

En trofast Mand, en kærlig Fader,
en sjælden Ven, som fast er rar,
af Graven du dig efterlader
det Minde, at du altid var.«

Nu var Marie Gleerup alene tilbage med deres to børn og godserne. Hun fik en huslærer til børnene, Casper Peder Svinth, født i Skive den 11. november 1762, og således 31 år gammel, da han den 18. november 1793 gifter sig med Marie Gleerup, der på dette tidspunkt er 43 år.

Hvor ellers C. P. Svinth har henlevet sin ungdom, kan ikke besvares, men han ejede intet, da han blev gift med Marie Gleerup; det er muligt, at den velstand, han ved sit ægteskab kom ind i, er steget ham til hovedet, for han bliver snart så uomgængelig for Marie Gleerup, at hun for enhver pris ville af med ham.

Ægteskabet var barnløst, og den 15. september 1797 bliver de skilt. Hun måtte af med 27.000 rdl. til ham.

Han havde da allerede solgt Skivehus og Kyø; den sidste gård skal han have solgt på Randers marked for 37.000 rdl.

Dette ulykkelige ægteskab bevirkede, at Marie Gleerup efter skilsmissen måtte optage lån i Sebberkloster, og efter hendes død 1805 gik Sebberkloster ud af familien Gleerups eje.

Casper Peder Svinth fik samme år kgl. bevilling til at lade indrette et værtshus i Sebbersund, hvor kro-

manden måtte betjene »Rejsende« samt fiskere med fornødent »Logementer« samt drikkevarer til »Nødtørftighed« og til en billig betaling. Derimod måtte egnens bønder ikke komme på kroen.⁵⁾

Sebbersund kro 1900. Den ældste bygning er C. P. Svinths kro. Bygningen til højre er købmand Vindings købmandshandel, som han drev til 1907, hvorefter den blev tillagt kroen. Vinding blev direktør for Nibe Sparekasse. Bemærk de to døre i den gamle kro; disse blev åbnet efter vindens retning.

Casper Peder Svinth er nu kromand i Sebbersund indtil omkring 1807, da han køber Vesløgsgaard i Thisted amt for 44.200 rdl.

Om hans liv som ejer af Vesløgsgaard vides der meget lidt; men det er sandsynligt, at han har været noget af en særling, idet der fortælles, at hans daglige påklædning bestod af en lang blå frakke, gule knæbukser, store ridestøvler og på hovedet en blank sort voksdugsbat.

Han døde 17. marts 1835 og blev begravet på Vesløgskirkegård. Hans gravsted, hvor også hans datter, født uden for ægteskab, Elisabeth Sophie Magdalene Svinth, og hendes mand Kammerraad, Landvæsens- og Tiende-

commessair Peder Lasson Kierulf hvilede, er nu sløjfede, og deres gravstene, tre enkle sandstensmonumenter med marmorplader, er henstillet ved kirkegårdsdiget sammen med andre sløjfede graves monumenter og tavler.

*»Derfor skal
hans minde
bevares.«*

Manser, at frosten, og dermed tidens tand, allerede er i gang med tilintetgørelsen. — Det er C. P. Svinths monument, der står forrest.

På Casper Peder Svinths marmortavle kan læses:

*»Casper Peder Svinth.
Eier af Vesløggaard. Født 1762, død 1835.
Et stærkt Legeme var Bolig for en sjælden
lys Aand, men Legemet sank i Støvet.
Aanden er vandret over i Evigheden.
Barnlig Taknemlighed rejste dette Minde.«*

I kirken skal der have hængt et epitafium, som nu i 1958 ikke findes mere, men på dette skal der have stået følgende:

Den ham af Gud skænkede gode Forstand og sunde Dømmekraft, var ham i Forbindelse med hans redelige og retskafne Tænkemaade, en sikker Vejleder paa Livets Bane, saa at han fortjente og nød sine Melborgeres Agtelse og Tillid, ligesom han som retfærdig og god Husbond erhvervede sig sine Undergivnes Taknemlighed og troe Hengivenhed. Sin Formue delte han rigelig med andre, og stedse var han en Ven i Nøden, og derfor skal hans Minde bevares.⁶⁾

Noter og henvisninger.

- 1) Et bådlag bestod dengang af tre mand; en kåg førte 12 bundgarn, 12 bundgarn = 6 stader. 1 stade = 2 bundgarn, derfor hed det også $\frac{1}{2}$ stade. En hel ejedes eller kunne forpagtes af flere i fællesskab. Hver mand i bådlaget cjede eller rådede over 4 bundgarn tillige med steg (pæle); disse blev altid regnet i tylt, og behovet til et bundgarn blev kaldt for en »Rane«. Fiskernes kvindelige familie spandt selv hamp til garn, som så blev bundet til bundgarn m. v. Et sådant garn beløb sig op til ca. 100 rdl. (1807). I nutiden består et bådlag af to mand med hver fire bundgarn (patent).
- 2) I Kyø dale har der ligget et teglværk med flere ovne; man ser endnu den dag i dag en mængde murbrækker strøet ud over markerne, dette teglværk var i brug endnu i 1847. I Aalborg Stiftstidende og Adresseavis nr. 259 for 30. december samme år kan der læses:

Skipperne,

som vil paatage sig at føre Mursten fra Kyø Tegelværk eller Nibe til Aarhus, enten i Efteraaret eller anstundende

Foraar, kunde faa flere Ladninger derhen. Om Fragten Accorderes med Mægler Koifod i Aalborg eller med Undertegnede.

Kyø pr. Nibe.

Martin Sternthal.

- 3) Da det danske meteorologiske institut først blev oprettet i 1872, er oplysninger om vejrforholdene før den tid meget sparsomme og findes for det meste kun i store træk.

Om 1791 kan derfor kun oplyses, at vinteren må have været mild, og det er derfor ikke usandsynligt, at køerne har kunnet græsse i marts måned, men noget sikkert kan dog ikke siges.

(Meddelelse fra instituttet 23. februar 1957.)

- 4) Peder Lund prøvede også på at tilegne sig jord, som lå ud imod Vidderupkær, men det blev han stoppet i; endnu bliver marken kaldt for »Plovmarken«.

Han forbedrede vejen fra Sebberkloster til St. Ajstrup; på det sumpede terræn vest for klosteret lagde han store egetræstammer ned. Vejen ligger på samme sted i dag som dengang, og når der har været let frost, kan vejen gynges, hvor egetammerne ligger.

(Fortalt af Søren Nøhr i Barmer 1957.)

- 5) Fra Himmerland og Kj. Herred, 1957, s. 400. Poul Møller: Sebberkloster.

- 6) Historisk Aarvog for Thisted amt, 1911, s. 45. N. Sodborg, Vesløs.

Trap nævner, at Vesløsgaard nævnes første gang 1348.

Oplysning om familien Gleerup er givet af pastorinde Sodemann, forhen boende i Farstrup, og som hører til slægten.

Foto. Monumenterne på Vesløs kirkegård er fotograferet 1958 af forfatteren.

AF SØNDERUP OG SULDRUP KIRKERS HISTORIE

AF F. ELLE JENSEN

Takket være den Interesse, som der baade fra Menighedsraadenes og fra Myndighedernes Side er udvist for Sagen, er de danske Landsbykirker i det sidste Par Menneskealdre undergaaet en stor og glædelig Forandring, især hvad angaar det Indre. Enhver, der husker deres Udseende om ved Aarhundredskiftet, vil erindre, hvor bare og nøgne de almindeligvis fremtraadte; det var, som om det endnu ikke rigtig var gaaet op for nogen, at de burde danne en smuk og værdig Ramme om Gudstjenesten, saa man var tilfreds, naar de blot var holdt nogenlunde sømmeligt i Stand. I Virkeligheden stod man ved Afslutningen af en lang Periode, der karakteriseredes ved en udpræget Lige-gyldighed overfor deres Udseende og for en for at bruge et mildt Udtryk alt for vidtdreven Hensyntagen til Tiendeejerne, hvis første Pligt det havde været at holde dem i Orden, og man kan derfor heller ikke undres over Resultaterne.

Forfaldet daterer sig saa langt tilbage som til den sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede; før den Tid stod det nemlig bedre til. Ved Reformationen gled den Overbestyrelse af Kirkerne, som de katolske Biskopper havde haft, over til Kongen, der derefter overlod til Menighederne selv at ordne deres Anliggender, her-

under at forvalte Tienden, saa den kom Kirkerne tilgode dog med den Indskrænkning, at de Adelsmænd, hvis Slægt hidtil havde haft Patronatsret, hvad væsentlig vilde sige Lov til at udpege Præst, til nogle af dem, beholdt den, mod at sørge for at Kirkernes Midler anvendtes efter deres Bestemmelse, ligesom de, der nu kunde faa den tildelt af Kongen, kom ind under de samme Bestemmelser. Dette betød, at der var Penge nok til at holde Kirkerne vedlige og til at forsyne dem med Inventar, og navnlig til det sidste blev der da ogsaa ofret betydelige Summer baade af Bønder og Patroner, som følte, de baade havde en Rettighed og et Ansvar. Resultatet ser vi den Dag i Dag i det rige og kostbare Inventar, der findes i mange Kirker; det stammer hovedsagelig fra Frederik II.s og Christian IV.s Tid.

Men alt dette fik en Ende. Lidt efter lidt blev det saadan, at Patronen mente sig berettiget til at beholde og personlig raade over det, der blev tilbage, naar Reparationer var udført og nødvendige Nyanskaffelser foretaget, og allerede heri laa der jo en Fare for Misbrug, som næppe blev undgaaet, men langt værre blev det dog, da Regeringen i det 17. Aarhundrede og navnlig efter de ødelæggende Svenskekrige kom ind paa uden Hensyn til Menighederne at bortsælge Tienderne til hvem som helst, baade adelige og uadelige Godssamlere, bare de betalte for dem. Ganske vist skete det med Forpligtelse for de nye Kirkeejere — i Virkeligheden altsaa *kun* Kirketiendeejere — til at vedligeholde de Kirker, de saaledes fik Ansvar for, og vel var der dem, der gjorde deres Pligt i saa Henseende, men de fleste vilde ligesom paa andre Handler ogsaa tjene paa denne, hvilket da maatte ske ved at spare det mest mulige paa Udgifterne, mens de samtidig paasaa, at

Bønderne, der nu mistede enhver Indflydelse paa Forholdene og dermed tilsidst Interessen for dem, stadig svarede de Afgifter, de skulde. Det hjalp meget lidt, om de Kirkesyn, som skulde overvaage, at Kirkerne holdtes i sømmelig Stand, paatalte deres Brøst; »Kirke-ejerne« vendte i Reglen det døve Øre til, og da Regeringen paa sin Side som oftest udviste en forbløffende Tilbageholdenhed med Hensyn til for Alvor at skride ind mod dem, maatte Følgen nødvendigvis blive, at Kirkerne forfaldt baade udvendigt og indvendigt, saa de gennem hele det 18. Aarhundrede var i en ganske uanstændig Forfatning de fleste Steder¹⁾). For at nævne et Par enkelte Eksempler: 1722 noterer Biskop Lintrup fra Viborg efter en Visitats i Siem, at Kirken er den ringeste, han har set, thi dens Mure er delvis faldefærdige, og Taget er saa skrøbeligt at det truer med at falde ned, ja, det er ligefrem derfor livsfarligt at være i Kirken, saa meget mere som der ogsaa mangler Loft. Naturligvis kan det ligeledes sne og regne ned. Gulvet er optraadt, og Stolene saa elendige, at de ikke er til at sidde paa. Døren er i Stykker. Under Prædikestolen staar en Fjerding Krudt! Der er intet Alterklæde, Messesærk og -hagel er helt forslidt, Kalk og Disk findes ikke, saa naar der er Altergang, laanes de fra en anden Kirke. Udenfor er Kirkegaardenes Diger og Porte nedfaldne²⁾). Og i Louns Kirke konstaterede et Syn 1763 bl. a., at Alterdugen var tilsvinet af Fuglesnavs, fordi et Hul i Kortaget og manglende Ruder i Vinduet gav fri Passage udefra — hvad imidlertid ingen syntes at have taget Forargelse af³⁾).

Omsider blev dog Forholdet saa grelt, at der maatte gøres noget. Det skete ved et Reskript den 19. November 1802, der strengt paabød Provstesynene at drage Om-sorg for, at Kirkerne var vel vedligeholdt. I Virkelig-

heden var det kun en skærpet Gentagelse af Kirkeordinansens og Danske Lovs Bestemmelser, men nu skulde det altsaa være Alvor med Overholdelsen af dem. En Murer og en Tømrer skulde foretage den faglige Besigtigelse. Ligeledes fik Stiftsøvrigheden Befaling til at meddele de Ejere, som ikke i Løbet af tre Maa-neder udførte de Hovedreparationer ved deres Kirker, som var blevet dem paalagt, og hvorom de siden var blevet erindret, at de vilde fortabe deres Ret til dem⁴).

Reskriptet gjorde sin Virkning, og i den kommende Tid bedredes Forholdene efterhaanden. Men det gik rigtignok langsomt, da det ikke var let at faa Bugt med gammel Slendrian, og Kirkeejerne de fleste Steder gerne vilde slippe saa billigt som muligt og derfor i Reglen ikke foretog sig mere end lige det nødvendige, og det prøvede en Del af dem endda at komme udenom. I det lange Løb dog uden Held, thi selv om baade Kirkesyn og Kancelli stadig kunde udvise en vidtdreven Hensyntagen til dem, var der dog en Grænse, der ikke kunde overskrides. Følgen var, at Kirkehusene i sidste Halvdel af Aarhundredskiftet lidt efter lidt fik det Udseende, som de stort set bevarede, indtil Menighedsraadsloven af 1903 gengav Befolkningen det Indseende med dens egne sognekirkelige Forhold, som den tidligere havde haft, thi dermed blev Sansen for Kirkehusenes Udseende atter vakt til Live og førte til den Udvikling, hvis gode Resultater vi i Dag kan glæde os over. —

I det følgende skal der nu — hovedsagelig paa Grundlag af de opbevarede og tilgængelige Synsforretninger — søges givet en Skildring af Forholdene ved *Sønderup* og *Suldrup* Kirker i Hornum Herred, saadan som de var i den sidste Halvdel af Forfaldsperioden, nærmere betegnet i Tiden 1804-91, da den til Lands-

arkivet i Viborg sidst afleverede Protokol ender. De kan vistnok siges at være typiske for Tilstanden i himmerlandske Kirker i Almindelighed.

1724 var Biskop Lintrup paa Visitats i Pastoratet, og han var nogenlunde tilfreds med Kirkernes Forfatning, især Sønderup, der dog manglede nogle faa Stole. Det samme var Tilfældet med Suldrup, hvor ogsaa en Del Tagsten var væk, og som knap var saa godt i Stand. De ejedes begge af Major Due paa Albæk⁵).

Mere hører vi ikke om dem i det 18. Aarhundrede. Først 1804, altsaa to Aar efter Udfærdigelsen af det førnævnte Reskript, foreligger et Provstesynd over dem, og det Skudsmaal, de da faar, er ikke saa godt. Udvendig er Taget, hedder det om Sønderup, meget utæt, især over Skibet, Murværket trænger til Udspækning, Tømmeret til Eftersyn, og Vaabehusdøren maa fornys. Vinduerne derimod er i god Stand, Gulvet ret godt, men Loftet er meget brøstfældig, og der behøves en ny Stige op til det. Stolene skal gøres i Stand. Altertøjet er nogenlunde. Porte og Laager til Kirkegaarden er upaa-klagelige, men en Del af Diget mod Nord er skredet ud og maa rettes op⁶).

Den samme Vise kvædes ved de følgende Kirkesyn, uden at Ejeren, Stamhusbesidder Raben-Levetzau, St. Restrup, tog noget Hensyn til det. 1805 hedder det, at der intet Gulv er i Vaabehuset — hvad der altsaa heller ikke har været Tilfældet Aaret før — og 1807, at Stenene i Murværket er ved at skride ud paa Grund af manglende Reparation, ligesom Tømmerværket er elendigt. Gulvet ved Alteret er ujævnt, og nu er Stigen til Loftet helt forsvunden. Altertøjet er maadeligt. 1810 resumeres Kirkens Tilstand overalt som maadelig, ringe og uanstændig, og det gentages 1811 og 1812⁷).

Men saa var ogsaa Maalet fuldt, og Biskop Bloch

indberettede til Kancelliet, hvor slet Tilstanden var, hvilket igen havde til Følge, at den nye Ejer, Justitsraad Neergaard, Gunderslevholm, en af Tidens store Godssamlere, den 26. Juni 1812 fik Paalæg om at gøre Kirken i Stand. At den nu ikke var den eneste, der var vanrøgtet, ses af en senere Skrivelse fra Kancelliet samme Aar (den 17. Oktober 1812), hvori det nævner Navnene paa en hel Række, hvis Ejere gennem Stiftamtet skal tilholdes at opfylde deres Vedligeholdelsesforpligtelser. Det drejer sig i Himmerland om Aars, Brorstrup, Ravnkilde, Haverslev, Flejsborg, Ulstrup, Skivum, Giver, Storvorde, Sejlflod, Mov, Ferslev, Volsted, Dal, Durup, Strandby, Testrup, Rørbæk, Skørping, Hornum, Suldrup, Sebberkloster, Lundby, Farstrup, Kornum, Løgsted, Mosborg, Foulum og S. Kongerslev, for de tre sidstes Vedkommende med den Tilføjelse, at hvis de tiltrængte Hovedreparationer ikke er paabegyndt inden tre Maaneder, vil Ejerne risikere at blive fradømt deres Ret til dem. Man maa have Lov til at sige, at en Skrivelse som denne giver et uhyggeligt Indblik i den skandaløse Ligegyldighed, hvormed danske Kirker i Fortiden er blevet behandlet⁸).

Om Sønderup Kirke var der en særlig Forespørgsel; Kancelliet vilde vide, om den var gjort i Stand. Men det var den i alt Fald efter Synets Skøn, da det Aaret efter inspicerede den, saa det kunde erklære, at nu var alt i Orden, og de følgende Aar havde det derfor ogsaa kun Smaating at paatale, som at Alterbogen var meget maadelig, og at Messeskjorte og -hagel var ubrugelige. Alligevel faar man en Mistanke om, at den store Reparation ikke har været helt saa grundig, som den kunde være, for 1817 forlanges der Fodskamler overalt i Stolene, noget som burde have været ordnet sammen med Hovedstandsættelsen, ligesom Kassa-

tionen af Altertøjet de foregaaende Aar peger tilbage paa gammel Skade.

Hvad Suldrup Kirke i den samme Periode angaar, siger Kirkesynet 1804 om den, at Loftet mange Steder er brøstfældigt og Tegltaget helt utæt, samt at Mure og Tømmerværk maa forbedres, og dette gentages Aaret efter, ligesom nu baade Gulvet, Stolene, Døren, Digerne og Portene forlanges repareret. Og der var saa fugtigt inde, at Alterklæderne blev opbevaret hos Sognefogeden. 1808 havde dog Raben-Levetzau faaet Tilstanden forbedret, saa man de følgende Aar var ret vel tilfreds med den, men helt godt har det alligevel ikke været; at Vinduerne kaldes »brugbare«, lyder jo ikke allerbedst, heller ikke at Prædikestolen er »skrøbelig«. 1817 hedder det, at der er Hul i Muren ved et af Vinduerne, at Knæfaldet dels er halvraaddent, dels for lavt, og at Fodskamler i Stolene enten er løse eller helt mangler. Der er intet Reb til Klokken. Digerne trænger til Istandsættelse og Vaabenhuset til at gøres rent. Kirkegaarden bruges til Græsning af Faar.

Beretninger om Synenes Virksomhed i de næste 14 Aar er ikke opbevaret; først 1832 foreligger de igen⁹). Sønderup Kirke kaldes da velholdt, hvad det Ydre angaar, men der skal sættes nogle Smaavinduer i Vaabenhuset af Hensyn til Kirkegangskonerne, og Døren maa have ny Karm og Laas. Kirkegulvet skal omlægges, et Par Stolesæder er raadne, og det er som i 1817 stadig galt med Fodskamlerne. Altersranken er skrøbelig, Alterdugen maa fornys, og Altertavlen, der er »karrikaturagtig«, ommales. Ligbaaren er ubrugelig, og der mangler en Brandstige. 1834 er Kirken i »forsvarlig« Stand, hvad dog vist maa tages med noget Forbehold, for 1836 er den igen under Reparation, og Provst Fogh bemærker, at dens Indre trænger til Pa-

tronens (Proprietær Conradsen, Nørlund) »gunstige Opmærksomhed«. Det har imidlertid vist ikke hjulpet stort, for 1838 kræves der Istandsættelse med Udspækning og Hvidtning baade ude og inde. 1839 ejedes Kirken af den kgl. Enkekasse i København og 1840 af Hofjægermester Schütte, Nørlund, der synes at have taget sig mere af Sagerne og villigt lyttet til Sognets beskedne Ønsker, saa det 1846, 1847 og 1848 kunde udtales, at alt var i Orden.

Men i Suldrup stod det ikke saa godt til. 1832 hedder det her, at Kirkens Tag uopholdelig maa omlægges og Klokkestabelens Fod fornys paa Grund af Raaddenskab. Vaabenhuset skal have Murstengulv, og der forlanges en bedre Kirkedør. Indvendig maa der hvidtes overalt, Gulvet skal omlægges, ogsaa foran Alteret. Fodskamler mangler, ligesaa Rækværk til Prædikestolstrappen og en Stige paa Pulpituret til Loftet. Under Pulpituret er en Bjælke raadden, og Opgangen til det maa fornys. Loftet er delvis raaddent, Vinduerne ligesaa. Altersranken skal rettes op og Altertavlen opmales, da ingen kan se, hvad Billedet forestiller. Aterdug, Messehagel og Skjorter er i daarlig Forfatning og bør fornys. Der er ingen Alterbog. Heller ikke nogen Brandstige.

De følgende Aar bragte kun smaa Forbedringer, saa Synet 1836 maa bemærke, at »Kirken overalt trænger til den hæderlige Kirkepatrons (Conradsen) gunstigste Opmærksomhed med alt, hvad der trænger til dens indvendige Vedligeholdelse og Prydelse, der i begge Henseender er saa fattig, at Kirken kun i meget indskrænket Forstand kan kaldes et Guds Hus.« Udtalelsen er karakteristisk, for saa vidt som den viser, hvor stor Ærbødigheden for Godsejeren og hans formentlige Rettigheder endnu mange Steder kunde være,

men samtidig lidet smigrende for Provsten, der kun i ydmyge Vendinger tør anmode ham om at gøre det, der var hans Pligt.

Der maa da ogsaa være blevet foretaget et eller andet, thi 1837 erklærer Provsten, at Kirken efter at være istandsat og malet nu er »et anstændigt Guds Hus«, men det følgende Aar er den alligevel kun blevet repareret udvendig, mens man først er ved at tage fat paa det indvendige. 1839 hedder det igen, at der intet er at udsætte, men 1840 skal Taget baade paa Klokkestabelen og Skibet efterses, og paa Pulpituret er baade Rækværk og Gulv saa raadne, at ingen med Sikkerhed kan opholde sig der.

Den nye Ejer, Proprietær Holbek, Albæk, vedkendte sig imidlertid sin Forpligtelse, og 1842 blev Kirken ifølge Synet underkastet en fuldstændig indre Hovedreparation, saa den tidligere maa ikke have været ret meget værd. Pulpituret blev ombygget, saa Midterpartiet blev en Herskabsstol, og Holbek lovede desuden at anskaffe en ny Altertavle og at gipse Loftet, hvis det kunde lade sig gøre, saa Kirken nu efter Provstens Skøn vilde blive en af Provstiets smukkeste. 1843 kaldes den da ogsaa et hyggeligt Guds Hus, der noksom vidner om, hvad der kan ske med og gøres ud af et mindre Kirkerum, naar Ejeren har Sans og Vilje dertil. Alle Mangler var nu tilfulde afhjulpne, og der var kommet ny Præste- og Degnestol.

Men godt var det alligevel ikke. 1845 skulde en raadden Bjælke i Koret udskiftes og Loftet over den efterses, ligesom Murstensgulvet ved Døbefonten og Opgangen til Herskabsstolen maatte fornys, og 1848 blev man igen nødt til at gaa i Gang med en Hovedreparation, hvorved Taget delvis skulde omlægges, Loftet over Skib og Kor istandsættes og to nye Bjælker indlægges,

Stolene repareres, en Bjælke ved Pulpituret undermures og en Stige til Loftet anskaffes.

Arbejdet blev ogsaa paabegyndt, men det gik saa langsomt med det, at Biskop Øllgaard i Viborg tilsidst fandt sig foranlediget til at skride ind og den 15. September 1848 klage til Kirkeministeriet over den Sindrægtighed, der her blev udvist: I et Fjerdingaar havde Menigheden maattet undvære sin Kirke, hvad der var særlig ubelejligt nu i Efteraarstiden, da man plejede at gaa til Alters, thi vel kunde man i Nødsfald henvise Folk til Hovedsognet, Sønderup, men dels var der en Mil dertil, dels var det dem meget imod, og de forstod ikke, at de, naar de betaler deres Tiende, da skal finde sig i, at den saakaldte Kirkeejer ringeagter baade Gudstjenesten, Menigheden og Kongens Bud. Biskoppen andrager derfor om, at Ministeriet »maatte ville behage at foranstalte, at Kirken uden Henstand vorder istandsat«¹⁰).

Det hjalp, hvad saa ellers Grunden til Forsinkelsen kan have været, og den 7. Oktober kunde Sognepræsten, Pastor Quortrup indberette, at selv om Manglerne endnu ikke var afhjulpet, skred nu Arbejdet rask fremad, saa der var Mulighed for, at det var afsluttet ved Maanedens Udgang. Det trak dog ud til Begyndelsen af November; først da kunde Provsten meddele, at Kirken var saa vidt i Stand, at den kunde tages i Brug igen. Haandværkerne var vel ikke helt færdige, og der var en ubehagelig Kalklugt inde, stammende fra de hvidtede Vægge og Gipsloftet, ligesom Taget endnu ikke var helt tætnet, og det derfor nogle Steder vilde regne ned, men dette fortog sig nok i Løbet af nogle Dage. Man var da ogsaa begyndt at holde Gudstjeneste i Kirken.

Det havde imidlertid ogsaa paa anden Maade været meget uheldigt, at Kirkerestaureringen trak saa længe ud. Den 26. Oktober indberettede nemlig Pastor Quortrup til Provst Fogh i Romdrup, at en natlig Storm havde anrettet en forfærdelig Ødelæggelse paa Sønderup Kirke. Kor og Taarn var sluppet bedst, om end der var blæst mange Tagsten af, men Taget over Skibet var styrtet sammen og af Vinden kastet Nord for Kirken, hvor nu Spaaner, Lægter og Tagsten laa hulter til bulter. Loftet var gennembrudt, to Bjælker og mange Brædder knækket og det Indre fyldt med Grus, Kalk, Sten og Tømmerstumper, saa det nu var fuldstændig umuligt at benytte Rummet til Gudstjeneste.

Dette var naturligvis en meget alvorlig Situation, saa meget mere som der var Grund til at befrygte, at det paa Grund af den fremrykkede Aarstid vilde trække længe ud med at faa Arbejdet færdigt, ja maaske endog blev nødvendigt at udsætte det til Foraaret, og Biskoppen overvejede derfor allerede, om Menigheden i saa Fald kunde henvises til at benytte Haverslev Kirke saa længe, da den var ledig hver tredie Søndag, naar der var Messefald, ligesom man fra Suldrup maatte tage til Veggerby, om Restaureringen ikke blev tilendebragt med det allerførste.

Ingen af Delene blev dog nødvendig, da Suldrup Kirke jo blev genaabnet først i November, og det viste sig, at Hofjægermester Schütte straks satte fuld Kraft paa Byggeriet ved Sønderup Kirke. En kedelig Standsning indtraadte der ganske vist, da Beboerne, som syntes, der blev krævet for mange Pligtkørsler af dem, vægrede sig ved at fortsætte, saa der maatte en Resolution fra Amtet til, før de genoptog dem, men derefter gik alt, som det skulde, saa man naaede at blive færdig

til Jul¹¹), og ved næste Aars Syn (1849) kunde Provst Fogh notere, at nu var Kirken baade ude og inde »aldeles i Stand«.

Ogsaa med Suldrup Kirke var han tilfreds. Kun var han misfornøjet med, at Alterkanden var snavset, hvorfor Kirkesangeren fik en Paamindelse om at holde den ren og proper. Og saa manglede der i begge Kirker en »Tavlepung« til Indsamling af Penge under Gudstjenesten.

Men 1840 fik Fleskum og Hornum Herreder en ny Provst, Deichmann i Ferslev, og han kunde slet ikke se, at Sønderup Kirke var »aldeles i Stand«, for ved Synet om Sommeren forlangte han de raadne Sten i Taarn og Skib udhugget og fornyet og Taget begge Steder gjort i Stand baade udvendig og indvendig, ligesom Murværket skulle udspækkes og hvidtes. Nogle Stole trængte ogsaa til Reparation, og den gamle Dør kasseredes, da den var alt for lav, kun 2 Alen, 3 Tommer. En Kirkegaardspørt skulde opsættes paany og Diget rettes op.

Skønt begge Kirker næste Aar blev erklæret for værende i god Stand, maa Forholdene dog, som det ses af Synene i den følgende Tid, slet ikke have været tilfredsstillende. Naar der alligevel lidt efter lidt heri skete en Forandring til det bedre, hænger det bl. a. sammen med, at Provstesynene overalt modsat tidligere nu i stigende Grad forstod, at der først og fremmest maatte tages Hensyn til Kirkernes og Menighedernes, ikke til Kirkeejernes Tarv, og at de sidste i Almindelighed stadig blev mere forhandlingsvenlige. At et Cirkulære fra Kirkeministeriet den 16. Oktober 1849 tilkendegav, at der fremtidig vilde blive skredet ind efter Lovens Strenghed, om de misrøgtede deres Kirker, har vel heller ikke været uden Betydning — samtidig med at

det afslører, at man i København hidtil ikke havde taget det saa nøje med Forholdene.

Denne nye Indstilling, som kendetegner den sidste Halvdel af 19. Aarhundrede, kom ogsaa de to Kirker tilgode. Ikke blot kunde nu Ejerne gaa med til Knagerækker til Hattene og til Bagklædning i Stolene til Afløsning af den enlige Pind, man før maatte nøjes med at læne sig til — noget, som næppe kunde falde dem ind tidligere — men de fandt sig nu i Reglen ogsaa i at skulde udrede Udgifterne til de større Reparationer og Nyanskaffelser, som var nødvendige og derfor blev dem paalagt. Mest velholdt var Sønderup Kirke, som 1874 overgik til Beboerne; den maatte dog 1866 have Taarnet grundigt efterset og tre spidsbuede Vinduer indsat i Sydsiden, ligesom der 1881 skulde indsættes andre, egetræsmaalede Stole, men ellers formede Udviklingen sig her ret normalt.

Suldrup Kirke vedblev derimod at være et Smertensbarn. Den havde Gang paa Gang været ude for omfattende Reparationer, saa man skulde paa Forhaand tro, at den maatte være i nogenlunde god Stand, hvad den da ogsaa atter og atter havde faaet Attest paa, men bagefter plejede det rigtignok oftest at vise sig, at der stadig var endog temmelig store Defekter ved den, saa der hele Tiden maatte ofres betydelige Beløb paa den. 1853 krævede saaledes Provstesyndet Kvindestolene grundigt istandsat, hvilket altsaa vil sige, at de længe maa have været i en maadelig Forfatning. Proprietær Holbek har imidlertid ment, at de var gode nok, maa-ske har han syntes, han allerede havde haft Udgifter nok paa Kirken, i alt Fald foretog han sig intet, saa Stolene først kom i Orden 1856, efter at Admiralinde Zahrtmann som Ejer af Albæk kom i Besiddelse af Kirken. Denne erklæredes da samtidig for værende i

god Stand, men 1860 var den ikke desto mindre igen under Fornyse, idet nu Vaabenhuset blev brudt ned og erstattet med et mindre og bedre, og 1861 var Kirkegulvet flere Steder sunket betydeligt og en Del af Gipsloftet, der aldrig havde været godt, faldet ned. 1862 var Manglerne afhjulpet, og 1864 var Kirken i »meget god Stand«, 1871 i »god og pyntelig Stand« og 1873 i »ypperlig Stand«.

I denne Forbindelse kan det nævnes, at Suldrup Kirke 1865 fik en ny Altertavle, hvad den utvivlsomt længe havde trængt til. 1832 krævedes den, man da havde, opmalet, men det maa have været daarligt gjort, for 1842 lovede Proprietær Holbek at anskaffe en anden. Det er dog aabenbart ikke blevet til noget, ellers forstaar man ikke rigtigt, at Kirkesynet kasserede den 1857. Hvad der derefter er sket, er ikke klart, thi 1858 skriver Provsten i Synsprotokollen, at der nu er anskaffet en »ny og meget smuk Altertavle« — men siden er det overstreget, saa det mest sandsynlige er, at man har maattet aflevere den igen, maaske fordi Fru Zahrtmann har fundet den for dyr og saa er blevet nødt til at fortsætte med den gamle. Først 1865 blev man af med den og fik i Stedet et Maleri af Kristus med Kalk og Disk.

Men i »ypperlig Stand« var Kirken visselig ikke, hvad saa Provstesynet ellers sagde. For 1875 maatte man forlange de raadne Sten i Muren udhugget og erstattet med andre samt Grundmur lagt under hele Vaabenhuset og 30 Favn nedskredet Dige omsat og rettet op, og 1876 opdagede man, at Altersranken var raadden — altsammen naturligvis gamle Skavanker, som man tidligere bare ikke havde taget Hensyn til. Man faar efter saadant noget i Sandhed kun grumme ringe Respekt for den Maade, hvorpaa Provstesynet

Aarene igennem har røgtet sine Opgaver. 1881 konstateredes der Svamp i Nordsiden af Kirkeskibet, 1883 skal Sydsiden i en Højde af 3-4 Alen »flaas« (Kalk og Puds fornys ind til Stenene) og 1884 Sydsiden af Koret omsættes samtidig med, at det nu viser sig, at Svampen er ved at ødelægge Panelet i nogle af Kvindestolene, saa man forstaar, at Kirken ikke blot var, men længe maa have været i en meget daarlig Forfatning. Dette indsaa man da ogsaa nu, og Ministeriet, som fik Sagen forelagt, anmodede derfor den kgl. Bygningsinspektør Walther, Aarhus, om at foretage en Undersøgelse af Forholdene, hvilket atter førte til, at han i sidste Halvdel af 1884 udarbejdede et Forslag til en ny og stor Hovedreparation af Kirken, som approberedes til Udførelse i de følgende Aar.

Kirken ejedes siden 1863 af den velstaaende Grosse-rerfamilie Sass i København, og det maa siges til dens Ros, at den ellers ikke synes at have gjort Indvendinger mod de Udgifter, dette medførte, men denne Gang udbad den sig dog en forlænget Frist, inden det omfattende Arbejde, som skulle have været tilendebragt 1887, blev gjort færdigt, og den fik uden Besvær Henstand til Efteraaret 1889. Men ved det ordinære Syn om Sommeren dette Aar var det ikke engang paabegyndt, og selv om der nu blev taget fat paa det, maatte et ekstraordinært Syn næste Foraar alvorligt forlange, at alt var i Orden 1891. Hvad, der endnu var tilbage at udføre, var at forny »Overet« af Kirken, fuldstændig at udskifte de gamle Bjælker og Spænder med svensk Tømmer og at lægge andet Loft, malet med lys Perlefarve; desuden skulde der i Sydsiden indsættes tre nye Vinduer i Stedet for dem, der var, hvilket altsammen ansloges til at ville koste 900 Kr.

Formodentlig har det kun været Sløseri og ikke Uvilje mod Udgifterne, som havde foraarsaget Forsinkelsen i Byggeriet, for da Provstesyndet 1891 inspicerede Kirken, kunde det med Tilfredshed konstatere, at »Hovedreparationen var særdeles godt gennemført«, og at der nu ingen Mangler var ved den. —

Dermed ender, saa vidt man kan skønne, Sønderup og Suldrup Kirkers, og her da navnlig den sidstes, Jammersminde. 1891 slutter som allerede omtalt de til Landsarkivet i Viborg afleverede Synserklæringer om Kirkerne i Hornum og Fleskum Herreder, saa der kan ikke oplyses noget om Tiden, der fulgte, men der er ingen Grund til at tro, at de siden skulde være blevet daarligt vedligeholdt, da Provstesyndene nu overalt var blevet saa aarvaagne, at de omhyggeligt sørgede for, at Kirkerne holdtes i god Stand, baade hvad det ydre og det indre angik. Ikke dog saadan at forstaa, at der blev gjort noget særligt for at forskønne dem — det havde man ikke rigtig nogen Sans for — men alle virkelige Mangler blev nu altid paataalt og afhjulpet, saa der ikke var Grund til at kritisere deres Tilstand. Derved er de saa kommet til at fremtræde i den Skikkelse, hvori den ældre Slægt husker dem.

¹⁾ P. Severinsen: Folkekirkens Ejendoms-Historie, S. 20 ff. og 49 ff.

²⁾ Saml. t. jydsk Hist. og Top. 3-II, S. 110.

³⁾ Viborg Bispeark.: Kirkesyn 1721-1804.

⁴⁾ Reskripter, der paabød Provsterne ved aarligt Eftersyn sammen med en Murer og en Tømrer at drage Omsorg for Kirkernes forsvarlige Vedligeholdelse, var en skærpet Gen-

tagelse af de i Kirkeordinansen og Danske Lov givne Forskrifter, som ikke var blevet overholdt. (H. F. Rørdam: Danske Kirkelove I, S. 114 og D. L. 2-22-6).

⁵⁾ Saml. t. jydsk Hist. og Top. 3-II, S. 147.

⁶⁾ Viborg Bispeark.: Kirkesyn 1721-1804.

⁷⁾ Viborg Bispeark.: Ny Supplementreversal: Hvad angaar Stiftet i Almindelighed, 1804 ff.

⁸⁾ Fleskum — Hornum — Hellum — Hindsted Herreders Amtsprovsti: Indkomne Breve. 1812.

⁹⁾ Fleskum—Hornum Herreders Provsti: Synsprotokoller 1832-59, 1860-74, 1875-91.

¹⁰⁾ Kladde i Bispearkivet.

¹¹⁾ Fleskum—Hornum Herreders Provsti: Indk. Breve 1848.

Provster: Jens Reiersen, Nibe 1781-1820, Provst f. Hornum Herred 1792. Erik Begtrup Holst, Ellidshøj 1800-12, Provst 1809. Gerh. Tetens, Gunderup 1786-1832, Amtsprovst 1812. Chr. Hovedstrup Fogh, Romdrup 1819-49, Provst f. Fleskum—Hornum Herreder 1832. R. S. Deichmann, Ferslev 1838-69, Provst 1850. N. V. Blixencronē Albrechtsen, Ellidshøj 1856-88, Provst 1870. Kr. Rasmussen, Aarestrup 1884-89, Gudum 1889-1903, Provst 1889.

Aktstykkerne fra Bise- og Provstearkiver i Landsarkivet (Viborg).

FAMILIEN BEAUJOU

— *et fransk indslag i et dansk landsogn*

AF M. LARSEN

I en udredning af en slægts forløb, men særlig hvor der har været fremmed indblanding, kan man ofte træffe på myte-dannelser. Det kan være sket til den efterfølgende slægts ære og stolthed og må siges at være en såre menneskelig og forståelig foreteelse. Hvem vil ikke gerne nedstamme fra slægter over sin egen stand? Det være sig fra en herremand, en greve eller en illegitim forbindelse mellem en kongelig person og en kammerpige. Endnu videre kan man i fantasien boltre sig, hvis ens stamfar viser sig at være udlænding, og endnu længere ud tør man måske vove sig, når ætlinge af samme udlænding fremmøder i et naboland som Norge, hvor ens ophav får tildelt nye dyder, fortrin og egenskaber til slægtens ære.

Sådan tør man nok betegne familien Beaujou, der optræder først i Danmark, senere også i Norge.

Den danske overlevering er den mere jævne og lyder:

En fransk soldat, der var mellem de hjælpetropper, der under kejser Napoleon blev sendt til Danmark, blev imidlertid »hængende« her eller deserterede til Als sogn, hvor han i fiskerlejet Hurup fandt sig en pige, giftede sig med hende og bosatte sig som snedker. Med sin hustru fik han flere børn og gled ind som god borger af det jævne befolkningslag. Ud over en noget knudret udtale af sproget var der intet aparte, der

skilte ham ud fra naboer og venner, før den dag han døde.

Men lad os holde os til selve begravelsen, som fortælles af overleveringen og berettet af Mads Chr. Hansen, som var født i Helberskov et halvt hundrede år senere, men da var skolelærer i Smedie og forøvrigt var far til den senere så kendte provst i Elleshøj, Konrad Hansen:

»Den omtalte Büziong havde levet i Hurup i en år-række. Han var franskmand, snedker af profession, men til trods for sit gebrokkne sprog havde han ved sin færden vundet sig mange venner. Nu var han død. Og efter egnens skik og brug blev han fulgt til graven af et stort følge. Da han imidlertid ikke tilhørte den lutherske tro, skulle der heller ikke holdes ligtale. Heller ingen jordpåkastelse. Man sænkede kisten i graven, og der stod man så tavse og trykkede af situationen. Det var en skam for den pæne mand. Skulle han ikke ha' »Jit uer« med på vejen? Skulle han »puttes nier som et kre'tur«? Det fandt følget var for galt. Og så er det da, at en behjertet mand griber et tungt redskab og giver den afdøde tre ordentlige skovlfulde jord, og, eftersom mulden drøner mod kistelåget, siger ordene:

»I Frankrig er du fød',
i Danmark er du død,
å noer vi anner stoer-op, så ska' do stå mæ!«

I den norske slægts udgave klinger det anderledes med romantik:

Joseph Beaujou var af høj fransk adel, var officer og måtte flygte fra sit fædreland, fordi han var politisk forfulgt, skønt han havde et kendt navn som kunstner og velgører. Flere af hans billeder skulle findes i Louvre, en gade i Paris opkaldt efter ham og flere velgørende institutioner bære hans navn. Da han døde i

Danmark, nægtede præsten at begrave ham, hvorfor han blev jordet i et hjørne uden for kirkegården.

Da jeg for et års tid siden fik en direkte opfordring om at udrede slægten for en efterkommer af den norske linie, der nu boede i Hamborg, blev jeg interesseret, og resultaterne foreligger da hermed, så historisk nøgne, som de er muligt at fremskaffe. Oplysningerne tør nok antages at være af mere end lokal-historisk interesse, da slægten har udløbere til den kendte købmands- og tobaksfabrikantslægt Færck i Nibe som Køhn-slægten i Kristianssand.

Det første holdepunkt måtte være den famøse begravelse. Og ganske rigtigt. I kirkebogen for året 1786 læser man:

»Jordet den 3. 9. Joseph Büziong, snedker i Hurup, uden jordpåkastelse af præsten, formedelst han var af den Katolske Religion, 46 år gl«.

Præsten, der nægtede at forrette begravelsen, har været den særdeles dygtige, afholdte, men nidkære Jochum Irgens (spr. 1770—87). Her stemmer folkesnakken altså overens med begivenheden. Desuden får man den omtrentlige alder på snedkeren fastslået. Når der er småbørn, sidder en yngre enke sjældent enlig ret længe, og det viser sig da i rubrikken for »Trolovede« få måneder senere, at »Büzions enke« troloves med skipper og »kroermand i Hurup; Hans Knudsen«.

Folketællingslisterne for 1787 udviser følgende:

»Hurup, 24, familie.

Hans Knudsen, husbonde, 27 år, skipper og kroermand,
Birgitte Jensdatter, madmoder, 38 år,

begge gifte anden gang,

Magdalene Josephsdtr., 12 år,

Antoni Josephsen Bujon, 8 år,

Ane Jeanette Josephsdtr., 6 år,

Jens Josephsen, 3 år«.

Disse fire må altså være børnene, som er bragt til det nye ægteskab. Ingen af dem er opført som født i sognet, men senere findes tre af dem at være konfirmerede her, kun ikke Ane Jeanette.

Og gennem Antoni Josephsen Bujon findes efterkommere i lige linie her på egnen, og det var hos en sønnesøns sønnesøns datter af gamle Joseph Beaujou (sjette led) Margrethe Hansen, gift med snedkermester Jens Thorup, Bøgedal, Hadsund, at de gamle dokumenter og andre sager, pietetsfuldt opbevaret, blev draget frem. Ikke så meget som ønsket, men dog nok til, at en del af gåden kunne løses.

En arv af gamle udenlandske sølvdalere blev bragt til veje, men hvad der var endnu vigtigere, også et gammelt afskeds-pas fra den danske hær. Dette lød med Joseph Beaujous navn, som følger:

»Jeg, generalmajor Johan Friderich von Sehested, gjør herved vitterligt, at nærværende, den mandhafte Joseph Bouchon, født udi Frankrige, nu tredive år gammel, stor af statur, 3 Hamburger alen (ca. 172 cm), brun af hår, blå øjne, mådelig skuldre og been, ved dette mig anbettede regiment og under oberstlieutnant von Køperns escadron, siden den 29de oct. 1767, og således udi 6 år som dragon og rytter haver tient og i den tid, ved alle forefaldende occasioner, efter sin allerunderdanigste pligt, forholdt sig ærlig og troe, som det en nidkær og tapper soldat og anstår, må han nu formedelst ekspirerte capitulation blive dimiteret og meddeles hannem herved hans afskied.

Kjøbenhavn 1773«.

Ved forespørgsel i Hærens Arkiv fås følgende oplyst, at det omtalte regiment, Det Slesvigske Dragonregiment, i årene 1767—1774 lå garnisoneret i Horsens—Århus—Randers, men at arkivet ikke kunne give oplysning om nævnte rytter, da regimentets arkivalier først er bevarede fra 1781.

Men i et opbevaret brev fra Kristianssand blev der henvist til Bælum sogn som opholdssted for den kvinde, der skulle blive Joseph Beaujons hustru, og det bliver da to år efter soldater-passets udstedelse, at Joseph Beaujous navn indskrives ved en trolovelse med jomfrue Birgitte Holm Jensdatter, og de to forlovere er løjtnanterne Carisius og Rodenburg.

Samme Hærens Arkiv meddeler om disse officerer:

»Hans Jochumsen Rodenburg er født i Horsens 15.-3. 1753 som søn af mons. Jochum Rodenburg og hustru Margrethe Bech og ved kgl. resolution af 14.-6. 1775, hvor han nævnes som corporal ved Slesvigske Regiment Ryttere, bevilges der ham hans afsked fra tjenesten med karakter af Lieutenant, da han kan gøre sin lykke ved et meget fordelagtigt ægteskab. Samme år køber han Voergård i Bælum sogn, og samme år¹⁾ ægter han en ung²⁾ enke, madame Anne Møller.

og

»Ambrosius Charisius tjente som fændrik ved Sydjydske Nationalregiment, også hans opholdssted må have været Horsens, idet han ses her den 2. januar 1743 for at indbetale 300 rdl. til enkekassen for sin tilkommende hustru Anna Rodenburg. Han udnævnes den 27. august dette år til secondlieutenant«.

Heraf udledes ikke alene slægtskabet mellem de to løjtnanter, idet den sidste vel må være gift med søster til den første, men at der også er tale om samme hjemsted for både by og garnision og venskab med eller kendskab til rytteren af fransk afstamning. Yderligere er der endnu en slægtsforbindelse mellem familierne på de nævnte gårde i Bælum sogn, idet Jens Jørgen Fædder til »Revsnæs« var gift med Anne Marie D. Charisius, der også var født i Horsens og må vel være

¹⁾ 14.-6. 1776.

²⁾ Anne Møller, født Møiznichen, var født i 1732.

søster til ovennævnte løjtnant af samme navn. Foruden at være ejer af »Revsnæs« besad Jens Jørgen Fædder også gården »Dragsgård«. Det er da på denne gård, at Joseph Beaujou må opholde sig ved sit giftermål med Jomfru Birgitte Holm Jensdatter.

Et par år senere erfarer man, at det unge ægtepar må være flyttet til Viffertsholm i Solbjerg sogn. Denne gård ejes af hr. krigskommissær Søren Christensen Testrup, søn af den berømmelige herredsfoged og krønikeskriver. Det er ved Joseph Beaujous andet barns dåb, at det efter kirkebogen nævnes:

»1780 dom. 9. p. trinity hafde Joseph Beaujon, tjenende på Viffertsholm hans barn til dåb, kaldet Antonius. Fru Testrup bar det. Faddere: hr. major Rodenberg, hr. krigskommissær Testrup og jomfrue Olufsen«.

Man lægger mærke til udtrykket »tjenende« om Joseph Beaujous stilling. Dette kan vel dække områder lige fra at være tjener til staldkarl, men det rimeligste tør vel være at antage, at Joseph Beaujou har gået til hånde på herregården som håndværker, idet han ved sin død i Hurup få år senere får opgivet sin stilling som snedker. Muligvis har hr. Testrup fundet anvendelse for hans arbejdskraft ved den udskibningsbro ved Sønder Hurup, som hr. Testrup gjorde sig så megen umage med at få bragt i stand. Og i hvert fald blev snedkerens beboelse på opmålingskortet af 1799 kaldet »Det nye Hus«, nedtegnet som matr. 14 og bygget kun et par hundrede alen fra det sted, der dengang og nu bærer navnet »Hurup Bro«. Der vises endnu pælerester deraf.

Sandsynligvis har Joseph Beaujou været en ganske almindelig menig mand både som dragon og senere i tjeneste på gårdene. Det er ikke sket en eneste gang, at han nævnes som hr. eller »Mossjø«. Og dette var dog

ved indførelse i kirkebogen det almindelige ved folk, der var født uden for bonde- og håndværkerstand. Myten om adelstand er næppe holdbar.

Om ægtefællen Birgitte Holms senere skæbne erfares gennem kirkebogen følgende: Samme år som hendes første mand afgår ved døden, dør også hendes mor, Mette Stephansdatter, i en alder af 78 år. Hun synes at have opholdt sig hos dem, men der oplyses intet om hendes stilling eller fødesogn. Men samme år, som Birgitte Holm indgår ægteskab med førnævnte skipper og kromand Hans Knudsen, fødes en datter, der får navnet Anne Cathrine Hansdatter. Hun forbliver ugift og nævnes ved sin død i 1858 som »husejerinde«, mens Hans Knudsens navn overhovedet ikke fremkommer efter denne datters fødsel og dåb, hvad der må undre. En nærliggende forklaring kan være den, at som skipper, der sejlede på Norge, »har havet taget« ham. Og vi erfarer i hvert fald, at Birgitte Holm for tredje gang, og det allerede i 1792, står brud med en Jens Sørensen, der også er enkemand og nu nævnes som kromand i Hurup. Dette ægteskab fortæller ikke om nogen børn, men ægteparret samlever som krofolk i ca. 40 år, idet de dør med halvandet års mellemrum i 1831 og -33. De når begge en alder af 82. Manden yngst.

Tilbage er da at fortælle om børnene i første ægteskab.

Som før nævnt fødtes Joseph Beaujous og Birgitte Holms andet barn i Solbjerg sogn 1780. Han fik navnet Antoni Josephsen Bujon. Han oplærtes i sin fars håndværk som snedker og giftede sig med en pige fra landsbyen, Johanne Jørgensdatter, og hvis far synes at have været »Jørgen Smed«. Ved denne lejlighed kaldes Antoni endnu med sin fars efternavn, men her

staves det »Bujon«, men derefter viger det franske kendingsnavn i de efterfølgende slægter, hvor fornævnet efter egnens og tidens brug tilføjes et »sen«. Som agtede håndværkere og bønder indgår slægten da i befolkningen. Der efterlades kun visse ydre træk som mørklødet hudfarve og visse anlæg, der skulle kendetegne den franske middelstands særegne sparsommelighed og nøjsomhed.

Således fortælles det om Johannes Hansen, en fjerdedels ætling og husmand i Hurup, at han var »fantastisk nærig«. Han ejede et stykke eng vesten for Hurup og skulle da forbi »Tonnisgården«. Men hver gang han skulle flytte sine køer, måtte han inden om gården for at stoppe sin pibe, og det både på ud- og hjemvej. Helt uden adkomst til gården var han dog ikke, da denne var hans mors barndomshjem. Engang havde man for spøg gemt tændstikkerne, og da han naturligvis også ønskede gratis ild, var det umuligt at finde disse. Men så viste det sig, at Johannes alligevel selv havde svovlstikker i lommen.

Tabte mosetørv og pinde på vejen i hjemkørselstiden fandt i ham en flittig opsamler, og da han ikke selv fiskede, men alligevel ønskede denne rare spise for lidt eller intet, selv om det gjaldt undermålere og vragfisk, forstod han at tiltuske sig disse, når fiskerne landede deres fangster på strandbredden.

Alligevel var Johannes Hansen alle dage en velestimeret mand og tillige regnet for at være en holden mand.

Museums-inspektør Peter Riismøller skal i hjemmet have fundet adskilligt gammelt og værdifuldt i både dragter, husgeråd og redskaber.

Den ældste af Joseph Beaujous og Birgitte Holms børn var en pige, der havde fået navnet Magdalene.

Det var hende, i hvis lod det tilfaldt at træde ind i den store og velkendte købmandsslægt Færch i Nibe.

Begyndelsen til dette skete ved, at en Tove Færch kom til Hurup som lærerkone i 1771. Hun var datter af Lars eller Laurits Andersen Færch, født 1714. Skoleholder-embedet i Hurup var lille og fattigt, og sygdom hærgede hjemmet. Tove Færchs to første mænd døde hurtigt efter hinanden. Den tredje, der også var skolemester, hed Søren Jeppesen. Det var den tids praktiske måde at ordne enke-pensionering på.

Forøvrigt gives der en indgående udredning af dette familieforhold i Dagmar Larsens »Fra Nibes Glansperiode«.*)

I Tove Færchs ægteskab med Søren Jeppesen fødes bl. a. børn sønnen Rasmus Sørensen, der senere, da han kommer til Nibe, føjer sin mors efternavn til sit eget. Man ser i kirkebogen for Als, at der er hyppigt samkvem mellem lærer- og krofamilierne ved kirkelige handlinger som dåb og bryllup, og Rasmus Færch og Antoni Josephsen Beaujou konfirmeres samme dag i april 1797, mens Rasmus Færch og Magdalene Josephsdatter Beaujou ægtevies i Als kirke i marts 1804.

Længe før den tid har Rasmus Færch arbejdet som fisker i Nibe, ja, siden han var 17 år. Efter brylluppet synes de at have oparbejdet en købmandshandel i Nibe, og fra dem nedstammer den kendte tobaksfabrikant Jens Færch.

Således konstaterer Nibes kirkebog for 1851: »1. aug. jordet Magdalene Færch, f. Bysong, købmand Rasmus Færchs kone, 74 år«. Og for 1864: »Jordet 4. jan. Rasmus Færch, født i Als sogn, 82 år«.

*) Fra Himmerland og Kær Herred, årg. 1925, side 322 og 325.

Til sidst lidt om den norske udløber af familien Beaujou.

Den indledtes ved den yngste af sønnerne Jens eller Jean. Men i Kristianssand kalder han sig med efternavnet Hurup. Sidste gang, han anførtes i herværende kirkebog, er ved hans konfirmation i året 1800.

Tidspunktet for afrejsen til Norge kender man ikke, da rubrikken for ankomne og fraflyttede først føres fra 1820. Kun véd man gennem oplysninger fra Kristianssand, at han allerede i 1811 er bleven viet til Ane Serine Jacobsdatter, og at børnene i ægteskabet bærer slægtens fornavne: Joseph, Hans Jacob, Birgitte, Jens, alle med Hurup som slægtsnavn. Birgitte ægter en skibskaptajn Just. I næste slægtled er der indgifte med præsteslægten Bruun. Endnu et slægtled senere er en datter af Elisabeth Rasmussen, født Hurup, Marie Rasmussen, indgiftet i slægten Køhn.

GLIMT FRA SVUNDNE TIDER

(folketro fra Sebbesund egnen)

AF SØREN DAHL

Min oldefar, Jonathan Christensen, boede i Kyø Skovhuse og døde i 1831. Herom fortalte min bedstemoder, Christine Jonathansdatter f. 1814, følgende:

Han havde i nogle dage følt sig daarlig og laa til sengs. Da der paa den tid var en del skov paa ejendommen, som nu kaldes *Kyø Skovgaard*, kom der en dag, mens han var syg, nogle mænd til ham for at købe træer. Han var da saa uforsigtig at staa op af sengen, tage tøj paa og følge dem ud i skoven for at se paa træerne; men her sank han pludselig sammen og var død.

Da man dengang ikke rigtig forstod, hvad hjerteslag og hjertelammelse var, troede man, at hans pludselige død skyldtes overnaturlige magter, og hans familie og naboer var klar over, at han under sin gang i skoven havde krydset en af de stier, som de underjordiske havde deres gang paa ved nattetide.

Kort før 1800 blev gaarden Fouelstrup, en fæstegaard under Sebbekloster, nedbrudt og dens jorder lagt under hovedgaarden, men stedet, hvor den har ligget, kan endnu kendes. Dens sidste fæster, »*Lamme Christoffer Laursen*, fik i stedet Bjerregaard, en udflyttersgaard fra Store Ajustrup.

Christoffer var ikke særlig vellidt, og folk sagde, at han havde ombragt en mand. Han døde 30. oktober

1839 som aftægtsmand hos datteren Christiane og svigersønnen Jørgen Jonathansen (broder til forfatterens bedstemoder) i Bjerregaard. Men han gik igen, og hans enke, An Mari, datteren og svigersønnen saa ham tit gaa ude i gaarden og lege med hunden. Til sidst gik Jørgen til den kloge provst Spleth i Barmer om raad. Provsten afviste først sagen; men det endte med, at han en aften kørte op til St. Ajstrup kirke og gik ind paa kirkegaarden. Hvad han snakkede med »Lamme Christoffer« om, vides ikke; men gengangeren viste sig aldrig mere i Bjerregaard. Efter E. Tang Kristensen: »Danske Sagn«, V. nr. 1464, gik Christoffer efter sin død og flyttede skel.

Christoffers datter, Christiane, var syg i flere aar og søgte *Maren Haaning* i Vindblæs om raad. Maren gav hende forskellige mediciner og en krans af pilekviste, som hun skulle gaa med om halsen. Men hun blev daarligere og daarligere og laa til sidst for døden, men kunne ikke dø. Da dødskampen havde varet flere dage, spurgte man atter Maren Haaning til raads, og hun sagde, at kransen skulle tages af patientens hals og brændes, saa skulle hun nok dø. Da kransen brændte, lød der et stærkt knald, og straks efter udaandede Christiane.

Om *Peder Lund*, herre til Skivehus, Sebberkloster og Kyø, fortalte de gamle mange historier. Han var en bondesøn fra Skelum og blev ridefoged og overretsprokurator og fuldmægtig hos amtmand Verner Rosenkrantz til Skivehus. I 1772 ægtede han Marie Gleerup, datter af enkefru Gleerup til Sebberkloster og Kyø, men ved sine kneb og keltringstreger blev han snart herre over Skivehus, Kyø og Sebberkloster, som han franarrede de retmæssige ejere. Han var haard og pengegrisk, i spektakler med alle mennesker og en ondsin-

det bondeplager. Naar fæstebønderne ikke kunne svare deres landgilde i rette tid, maatte de føre deres kvæg og faar til Kyø, hvor Lund boede, og her blev der saa holdt auktion over dyrene. I 1791 skulle der holdes en saadan auktion paa Kyø, og bønderne var mødt med deres dyr. Lund var syg og laa til sengs; men auktionen ville han overvære, hvorfor han trak i tøjet og gik ud i gaarden. Men paa trappen styrtede han død om, idet han sagde: »Det tænkte jeg Fanden styrte mig nok«!

At befolkningen ikke kunne unde den onde herremand muldfred, siger sig selv.

Allerede, mens han laa lig paa Kyø, forskrækkede han pigerne, som skulle vaage over ham, ved at rejse sig paa enden i kisten og sidde og puste, — og da hans kiste skulle føres til Gleerup slægtens familiebegravelse i Sebber kirke, kørte hestene fast ved »*de brune bakker*«, og det varede noget, inden ligvognen kunne slippe løs og komme videre. Det var jo Djævelen, som holdt igen og ikke ville have Lund i kirken. Han blev imidlertid begravet, men spøjte saa slemt, at han maatte manes ned; nogle siger i Sebberklosters mødding, andre siger i kæret. Men hver julenat gaar han et hanefjed hen imod gaarden, og naar han kommer dér, vil den brænde; den brændte to gange, i høsten 1835 og den 23. februar 1949.

I *Røde Mølle* i Ajstrup sogn hang for 50 aar siden et gammelt billede af en mand med en pibekrave om halsen. Da gaardens stuehus i 1825 brændte, kom dette billede uskadt ud af ilden, for det kunne ikke brænde. Det blev saa hængt op inde i møllen; men hvis det blev fjernet, var der saadan en rumstering og uro, at der ikke var til at være. Billedet er dog nu forsvundet.

Landevejen fra *Røde Mølle* til *Skørbæk* gaar igennem »*Langmølle*dal«, og paa begge sider af dalen er der

høje bakker. Paa den bakke nærmest møllen brænder der lys om natten; thi der skal en jomfru have ombragt sit barn, og nu gaar hun og søger efter det.

I 1810 købte amtsforvalter Hans Svanholm i Aalborg *Sebberkloster*. Han var ugift, og hans brodersøn og arving, Niels Jensen Svanholm, var omkring 1830 bestyrer og forvalter paa gaarden. Han var en lystig ung herre, og han og hans jævnaldrende ladefoged, Christian Dahl (broder til forfatterens bedstefader), gjorde mange aftenture til kroen i Sebbersund, hvor de søgte selskab med Sebbersund fiskerne, der i den tid var brede i slaget; thi det var jo i sildefiskeriets gyldne dage, da folk havde godt med penge paa lommen.

Naar Svanholm og Dahl hen paa natten skulle hjem, let »beduggede«, lod de ordentlig deres rideheste holde for. Det gik i susende galop tværs over alle mulige forhindringer. Men saa en aften i høsttiden ville folkene paa gaarden lave sjov med forvalter og ladefoged, og de stillede nogle høstvogne tværs over det nordre gaardsled, som de to skulle passere, naar de kom hjem.

Men hestene satte over vognene, og først næste morgen opdagede Dahl, som var tidlig oppe, hvilken forhindring de havde passeret om dagen.

Vejen, der fører fra Store Ajstrup til Lundby, gik i ældre tid over en hedestrækning, som tilhørte Beltoftgaard i Lundby sogn, og videre vestpaa over en dyb dal til landevejen Nibe—Løgstør. Denne dal kaldes »*Hestens Dal*«, og paa den vestlige bakkekam ligger en gravhøj, som kaldes »Hestens Høj«. Til denne dal knytter sig det sagn fra gammel tid, at ved nattetid gik her en hovedløs hest og spøgede. Der har vist i gammel tid staaet et stort slag, og en konge og hans hest er begravet i højen.

Lignende sagn om begravede konger med heste har man fra et par andre steder i Slet herred.

I sildefiskeriets stortider var fiskerne i *Sebbersund* bovine folk; de tjente styrtende med penge, byggede smukke huse, klædte sig fint og lagde gerne en del af fortjenesten i godt lag paa kroen. Var fiskeriet nogle aar særlig fint, sank priserne, og det kunne fiskerne nok blive lidt pirrelige over.

Der fortælles, at en morgen kom en handelsmand med sin kassemand for at købe sild. Han fik at vide, at prisen kun var 2 skilling pr. ol; men da han endda ville prutte, blev fiskerne rasende og gav ham et godt lag tærsk, hvorpaa de fyldte hans vogn med sild og sagde: »Kør du blot; du skal ingen penge af med — silden er betalt«!

Men de gode tider skabte overmod hos beboerne, og sebbersunderne fik et slet ord paa sig. »Den, der kan gaa igennem Sebbersund uskændt, kan gaa igennem Helvede ubrændt«, sagde folk i de dage. Der var den gang ingen bro, men folk maatte færges over til Nibe-siden.

Det kunne hælde, at sebbefolkene rev huen af de fremmede, satte den omvendt paa igen og sagde: »Se, saadan skal din hue sidde«! Og engang, da den eneste selvejerbonde fra Viderupgaard i St. Ajstrup passerede byen, slog sebberne ham over de bare ben med piske. Paa grund af varmen havde han taget strømper og sko af og gik med dem i haanden, hvilket fiskerne fandt var fornærmeligt imod dem. Engang kom en pottema-ger sejlene med en kaagfuld jydepotter, som skulle afsættes til egnens folk, og han lagde til neden for kroen. Her traf han nogle fiskere, der var i saa højt humør, at de trods hans protest gav sig til at bombardere baaden med sten, saa der til sidst ikke var een hel

potte tilbage. Ved dette syn brast den stakkels pottemager i graad, hvilket fiskerne blev kede af. De betalte ham saa hele ladningen, hvorefter han særdeles tilfreds sejlede hjem igen.

Trods fiskernes tilsyneladende ugudelighed gik de dog i kirke hver eller hver anden søndag og til alters foraar og efteraar. Men det skete, at de mødte til alters i overstadigt humør, og naar saa præsten holdt skriftetale eller gav dem vin og brød, saa rykkede de ham i kjolen og trak ham snart til den ene, snart til den anden side. Ikke saa sært, at præsten i sin slutningsbøn engang bad Vorherre om, at der snart maatte komme andre tider til saadanne folk.

Der kom da ogsaa snart helt andre tider; thi i 1825 brød Vesterhavet igennem ved Agger, og i løbet af nogle faa aar var det forbi med det rige sildefiskeri. Hertil kom landbrugskrisen i 1820'rne, og nøden paa egnen, særlig da i fiskerbyerne, blev ubeskrivelig stor.

Sebber sogns indbyggerantal dalede fra 1822 til 1850 fra 930 til 793, og mange af fiskerne solgte deres gode beboelseshuse til nedbrydning. De blev saa flyttet til de omliggende landsbyer og opførte som stuehuse ved gaardene. Mange af fiskerne kom paa offentlig forsorg, og nogle maatte endda tage staven i haand og gaa ud at tigge for at erhverve til livets ophold. Men »tiden læger alle saar«; saadan gik det ogsaa for de Sebbersund fiskere. Der gik det meste af et halvt hundrede aar, inden de atter fik taalelige kaar, og det blev aalefiskeriet, som bar Sebbersund fiskere frem til velstand igen, idet denne velsmagende fisk altid havde god afsætning. Sebbersund er i de senere aar ogsaa blevet turistby, idet der er opført en del sommerhuse paa landtangen »Nage« (nøgen) eller »Nabe (Næbet) og paa *Sct. Nicolai Bjerg*, i daglig tale »Sund Bjerre«. Fra

sidstnævnte sted er der en storslået udsigt over strand og fjord med herregaarden Lundbæk, Nibe og Gjøl i baggrunden.

10. november 1819 blev *Sebber*, som i kirkelig henseende havde været sammen med *Lundby*, — og *Store Ajstrup*, der var anneks til *Farstrup*, sammenlagte til eet pastorat. De to sogne blev ogsaa én kommune, men havde dog indtil o. 1830 hvert sit fattigvæsen. Da nu *Sebber* sogn netop ved den tid paa grund af sildens forsvinden fra fjorden blev meget fattigt, maatte *Ajstrup* bære sin store del af udgifterne til fattigvæsenet. Dette medførte, at de to sogne, efter et energisk arbejde fra de *Ajstrup* sogneforstanderes side, fra 1. januar 1845 blev adskilte i kommunal henseende.

FRA VILSTED SOGN

AF CHR. KOLLERUP

Af de Bondeslægter, der gennem Aarhundreder har beboet det vestlige Himmerland, er der næppe nogen, der ved sine Forgreninger er saa udbredt som Slægten Bro. Fra den yderste Fattigdom før Bondefrigørelsen har dens Medlemmer arbejdet sig op, saa Fler-tallet nu sidder i jævn Velstand rundt paa Gaardene, mens andre i de sidste Aartier er gaaet over i andre Erhverv, som Læsevejen, Handel og Haandværk.

Disse gamle Vesthimmerlændinge var arbejdsomme og fordringsløse Mennesker, der kun sjældent eller aldrig kom uden for Hjemstavn; det længere ude var dem ukendt og fremmed. Aviser og Blade fandtes ikke, og vilde man rejse, var det meget besværligt.

Rolige og besindige levede de i de gamle straatækte og lerklinede Gaarde med en Tilknytning til Hjem og Slægt, der var langt stærkere dengang end nu. De gamle satte en Ære i at kende deres Familieforhold langt tilbage i Tiden.

I Vilsted Sogns ældste Kirkebog, der er paabegyndt 1679, har den daværende Præst Hr. Søren Christensen, noteret følgende: »Den 4. Oktober 1682 begravet Niels Jensen over Broen«. Om denne Mand vides der intet udover, at det ser ud til, han har boet hinsides Broen.

Maaske har han været en Slags Brofoged og opkrævet Penge af dem, som passerede Broen, hvilket var almindeligt dengang til Broernes Vedligeholdelse, og saa har han jo oplevet Svenskekrigene med den haard-

hændede Besættelses af Egnen. Hans Søn Christen Nielsen Bro var ogsaa bosiddende i Vilsted; han blev begravet paa Kirkegården anden Paaskedag 1728. Han var gift flere Gange og havde haft mange Børn, men de fleste døde som smaa. En Søn Jens Christensen Bro, født 1696, blev Fæster af en Gaard i Vilsted, der ejedes af Herregaarden Vaar. Han var gift med Karen Christensdatter fra Vilsted. I deres Ægteskab levede kun to Børn, en Søn Christen Jensen Bro, født 1730, og en Datter Maren Jensdatter, født 1732.

Jens Christensen Bro døde den 5. November 1750 kun 54 Aar gammel, og Maanedsdagen efter hans dødelige Afgang mødte Skifteforvalteren fra Vaar for paa sit Herskab Justitsraad Joakim Poulsons Vegne at holde Skifte over afdødes Værdigenstande.

Skiftet giver i nogen Grad Oplysning om, hvad en Fæstebonde har været Ejer af paa dette Tidspunkt, og ogsaa noget om, hvordan Hjemmet har set ud i Udstyr og Udseende.

Skiftet:

(Udskrift af Skriftprotokollen for Vaar Gods 17. Juli 1775, pagina 319).

Anno 1750 d. 5. December, som var 30. Dagen efter Jens Christensen Broes hans dødlige Afgang, indfandt sig i Stervboen i Vilsted Jens Nielsen fra Vaar paa Herskabet Hr. Justitsraad Poulson til Vaar hans Vegne med to tiltagne Vurderingsmænd, nemlig Christen Christensen og Jens Jensen, begge af Vilsted, for at registrere og vurdere, samt derefter at skifte og dele, imellem Enken Karen Christensdatter og deres sammenavlede Børn, nemlig Christen Jensen 20 Aar og Maren Jensdatter 18 Aar gl. Her mødte der paa Enkens Vegne som Laugværge Anders Pedersen fra Wild-

sted, og paa Børnenes Vegne som Formynder Anders Jensen ibid, og blev da forfaret som følger:

<i>Indbo:</i>	Rdl.	Mark	Sk.
1 Fyrbord med aaben Fod	1	1	
1 Kiste Benck 2 Mk. 2 Bencker 1 Mk...		3	
1 gl. Fyhr Kiste uden Laas		2	
1 Foed Benck		1	
1 Fyhr Skab med Laas	1		
1 Jern Kackelovn	12		
3 Stoele med Halmsæde udi			6
2 Stoele Hynder			6
2 Steen Krus med Laag		1	
1 gl. Egekiste uden Laas		1	
1 Slaugbord		2	
1 lille Slaugbord		1	
2 Thinfad		1	
4 Thintallerkener			14
1 Øltønde		1	
1 Deiutrug			10
1 Kiren 1 Flødbøtte			6
1 Vognskrin med Laas		1	
1 Lygte, 1 Rif Jern			4
1 Træ Half Kande, 1 liter Bale			4
3 Staufkar			12
9 Steen Melkar, Sengeklæder, 1 sribet Vadmelsdyne		3	
3 Puder		3	
1 hvid Vadmelsvaar			8
1 sort sribet Vadmelsdyne		1	8

Datterens Seng som af en hvid Vadmelsdyne med sorte Striber, 1 Bolsterpude, 2 hvide Vadmelsvaar, 1 sribet Vadmelspude, 1 ny Olmerdugspude, 1 gl. sribet vadmelspude, dette havde Moderen saavel som Broderen givet hende, samt en sort broget Stud 2 Aar.

<i>I Kiøckenet:</i>	Rdl.	Mark	Sk.
1 Kaaber Kedel i Grue	6	4	
1 Hat med Låg og Piber	2	4	

	Rdl.	Mark	Sk.
1 gl. Messing Kedel			6
1 Trefod			12
1 Rist			8
1 Ildtang			6
1 Brandfod			4
1 stor Kar med Laag	1	2	
2 mindre Kar	1		
2 gl. Bærkar			8
3 Staudrittelt			12
4 Stripper			12
4 Anckere		2	
1 gl. Skab		1	
1 gl. Haandkværn		2	
1 Øltragt, 1 Trug			6
4 Stenfade			4
6 Trætallerkener			4
3 Saahl			12

Vogn og Vogn Redskab:

1 beslagen Vogn med Tilbehør	10		
1 gl. Træ dito med Behør	1	2	
1 gl. dito med Behør	1		
3 Lynglér 3 Mk., 4 Jerngreb 3 Mk.	1		
2 Høeler 8 Mk., 3 Øxer 2 Mk.	1	4	
2 Saufver 12 Sk., 2 Naurer 8 Sk.		1	4
1 Baandkniv og 1 Hugjern			8
1 Bore, 1 Hammer, 1 Knibtang			10
2 Tørv Spader		1	8
2 Slibsten dend eene med Jernaxel		1	8
2 Forker, 4 River, 2 Plejel		1	6
1 Ploug med Tilbehør	1		
2 Harrer		3	

Bæster:

1 sortbrun Hoppe 11 Aar	7	2	
1 sort stjernet Hest 12 Aar	6		
1 sort Hoppe 16 Aar	4		
1 gl. brun Hoppe 20 Aar		4	
1 sort Hoppe 3 Aar	6	4	
1 sort Hestplag 3 Aar	5	2	

<i>Fæes Høfder:</i>	Rdl.	Mark	Sk.
1 graa hielmed Ko, 8 Aar	5	2	
1 sort grimed Ko, 7 Aar	4	4	
1 gl. sort Ko, 12 Aar	3	2	
1 sort Qvie, 3 Aar	4		
1 rød hjelmed Qvie, 2 Aar	2	7	
1 graa Aaringsstud	2	4	
<i>Faar:</i>			
12 gl. Faar à 3 Mark	6		
4 Lam à 1 Mark		4	
<i>Svin:</i>			
4 Griis	3	2	
Summa Boeris Indtægt	111	4	1

Dernæst blev Encken med tilstedeværende Børn tilspurgt, om de viste mere Boen til Indtægt, være sig reede Penge eller andet at angive end hvad som allerede er andført og andgivet, hvortil de samtligen svarede nej, at de ej viste meere end hvad som allerede Forretning er tilført.

Dernæst er Udgiften som følger: Besætningen til en Halvgaard behøves:

	Rdl.	Mark	Sk.
4 døgtige Plougheste à 13 Rd. 2 Mk. ..	53	2	
1 Forsvarlig Høevogn med Tilbehør ..	10		
1 Ploug med Behør 3 Rd., 2 Harver			
1 Rd.	4		
Fornøden Gaardredskab	2		
Dend salig Mands Begravelse Ialt ..	10		
Encken fordred sit derimod	10		

Bygfælden blev efterset og iallerringeste ansat saaledes:

	Rdl.	Mark	Sk.
Rolingshuset fattes Tømmer og Tag til nogenlunde Reparation for	4		
Ladehuset fattes ligeledes Tømmer og Tag for	8		

	Rdl.	Mark	Sk.
Det vestre Hus ligeledes	3		
Det østre Hus er meget brøstfældig for	7		
Skifte Salarium og dets Forretning	1	2	8
	112	2	8

Hvad sig Kornet i Laden er angaaende. Da efter Siun og Taxering kand samme ej andsættes for mere end til nødtørfdig Tære og Sædekorn, og som ingen noget ved dette Skifte hafde at erindre, men begærede dessen Endskab, saa blev Boens Indtægt imod dens Udgift lignet og liqvideret, overgaar Gælden Boens Beholdning til Penge 1 Rigsdaler og 7 Skilling. Hvoraf sees, at intet kand blive til Deeling, men Børnene i saa Maader arveløs findes, og er dette Skifte da sluttet og tilendebragt bekræfter vi med vore Hænders Underskrift.

Actum Stervboen eet supra.

Paa mit velbaarne Herskabs Vegne

Jens Nielsen.

Som Vurderingsmænd:

Christen Christensen, Jens Jensen.

Efter den Tids Forhold synes det egentlig, som Gaarden var godt besat med Vogne, Plove, Harver og alle Slags Smaaredskaber, men med de ringe Priser blev Opgivelsen jo ikke til noget af videre Betydning. Det var altid med bange Anelser, at en Enke imødesaa Skifteretten. Herremændene mødte jo med deres Krav, og der er Eksempler paa, at de benyttede de Muligheder, der forefandtes, for at Afregningen kunde falde ud til deres Fordel. Husbondens Tilgodehavende medregnedes ikke blot i Restancer af Landgilde og Skatter, men ogsaa i Nedgang i Besætningen, Bygningernes Forfald, manglende Arbejde paa Herregaardsmarken og ogsaa i manglende Besaaing af Fæstegaarden.

Selv om Gaarden ikke var i bedre Stand, naar den blev overtaget, kom det let til at gaa saadan, at Enken mistede, hvad hun skulde have at leve af paa sine gamle Dage; men det kunde dog hænde, at Herskabet fór med Lempe og lod hende blive siddende med Fæstet eller lod et af Børnene faa Gaarden i Fæste paa rimelige Vilkaar mod at underholde de efterlevende gamle; men brugtes den lovhjemlede Ret, kunde Forholdene let blive fortvivlede for Enken.

Karen Christensdatter blev siddende ved Gaarden, men hun døde allerede to Aar efter Manden i 1752.

I de Aaringer rasede Epedimier, der bortrev mange Mennesker, og maaske er Ægteparret ogsaa faldet som Offer for disse. Vilsted Kirkebog udviser mange Dødsfald i den Tid. Der døde en Gaardmand og hans to voksne Sønner; de blev alle tre begravet samme Dag.

Tillige rasede ogsaa de frygtelige Kvægsygdomme. Flere Steder skal man have mistet over Halvdelen af Hornkvæget, og dette bidrog jo til, at de stakkels Fæstebønder ikke kunde klare Skatter og Landgilde, saa det kneb en Overgang med at faa Gaarde bortfæstet; men saa truedes der jo med den lange Militærtjeneste, helt op til 8 à 10 Aar, og saa foretrak vel de fleste af Bønderkarlene at blive Gaardfæstere.

Efter Moderens Død har Sønnen, Christen Jensen Bro, aabenbart vægret sig ved at tage Gaarden i Fæste. I Stedet for fæstede han et Hus paa 6 Fag i Vilsted By. Huset hørte ligeledes til Herregaarden Vaar. Her kunde han som Arbejdsmand slippe med nogle Gangdage om Aaret paa Vaar, eller hvor Godsejeren bestemte, Arbejdet skulde udføres.

Datteren, Maren Jensdatter, blev gift med Gaardfæster Peder Svendsen. Denne blev senere Sognefoged i Vilsted Sogn.

Christen Jensen Bro havde i 1752 giftet sig i en forholdsvis ung Alder med Pigen Anna Mikkelsdatter, der var fra et Nabosogn. I deres lille Hjem, der blev meget fattigt, opvoksede der en stor Børneflokk; men ved trofast at udføre Arbejde for Gaardbeboerne har Christen Bro nok saa nogenlunde holdt Føden i Huset, ligesom Søen med dens store Fiskerigdom har været en uvurderlig Hjælp for mange Vilstedmænd i de Dage.

Saa snart Børnene kunde gøre Nytte, blev de sendt ud at tjene hos Gaardmændene. Lønnen til Tjenestedrenge var mest Naturalier den Gang. Træsko, Uld, Ost og et Rugbrød engang imellem. Der lønnedes dengang paa mange Maader, men kun lidt med kontante Penge.

Hjemmet har maaske trods Fattigdommen været lykkeligt; men Lykken skulde ikke vare ved. En Februardag 1775 vilde Christen Bro sammen med en anden Vilstedmand, Christen Andersen, køre over den tilfrosne Sø. Gamle Folk mener, at de kan huske, at deres Bedsteforældre talte om, at to Mænd en Vinterdag satte Livet til ved at køre over Søen, at Isen gik i Stykker, og baade Mænd og Heste druknede. Den daværende Præst i Vilsted, Hr. Hvass, giver i Kirkebogen en Bemærkning om, at de ynkelig druknede. Begivenheden har selvsagt vakt megen Opsigt i Egnen, og der er sikkert vist de haardt ramte Familier megen Deltagelse. Da Begravelsen var overstaaet, skulde der atter holdes Skifte. Den 1. Marts mødte saa Skifteforvalteren fra Vaar, Hr. Frants Hvass, en Broder til Præsten i Vilsted, for paa sit Herskabs Vegne at foretage det nødvendige. Der mødte tvende Vidner og Vurderingsmænd, velagtede Mænd udi Vilsted By, Gaardfæsterne Christen Jensen og Christen Christensen, hos Enken for dér at begynde og fuldføre et lovligt Skifte og De-

ling mellem Enken og hendes med den salige Mand sammenavlede Børn, som er en Søn, Jens Christensen 21 Aar, en Søn, Mikkel Christensen, som var borttrømt, 20 Aar, en Søn, Christen Christensen 19 Aar, en Datter, Anna Christensen 16 Aar, en Søn, Jens Christensen 14 Aar, en Datter, Karen Christensen 13 Aar, en Søn, Poul Christensen 12 Aar, og en Søn, Peder Christensen 10 Aar. Til Lauværge havde Enken antaget Svogeren, Gaardmand Peder Svendsen af Vilsted, og til Formynder for Børnene Gaardmand Jens Christensen Skomager sammesteds. Huset, der udgjorde 6 Fag, blev beset udvendig fra, og der var Enighed om, at det i høj Grad trængte til Reparationer. I Stuen fandtes et Fyrbord med aaben Fod, der ansattes til 2 Mark, en Stol med Halmsæde 4 Skilling, en Træhyld fyldt med 4 Stenfade 8 Skilling, et gammelt Hængskab med 2 Døre 2 Mark, et gammelt Skrin med Laas og Nøgle 1 Mark, en gammel Fyrkiste uden Laas 1 Mark og 8 Skilling, et lidet gammelt Skab med Laas og Nøgle 1 Mark og 8 Skilling, et Hattefederal 8 Skilling. I Kammeret fandtes en Halvtønde 1 Mark, 4 gamle Fjerdinger 12 Skilling, en Kobberkedel 1 Rigsdaler 3 Mark og 12 Skilling. Hele Boets Formue blev opgjort til 3 Rd. 3 Mk. 12 Skilling. Anna Mikkelsdatter blev tilspurgt, om der var mere, der kunde beregnes Boet til Indtægt; men baade hun og alle de tilstedeværende svarede, at de intet vidste, uden at det var medregnet. Men saa fordrede Fuldmægtig Hvass paa sit Herskabs Vegne Huspenge for 3 Aar, ialt 8 Rigsdaler og 2 Mark, samt forfalden Skat 1 Rigsdaler, og til Husets Istandsættelse skulde der i det mindste medgaa 1 Rigsdaler pr. Binding, ialt 6 Rigsdaler. De prioriterede Fordringer blev af Fuldmægtigen opgjort til ialt 15 Rigsdaler og 2 Mark, og da det langt oversteg denne fattige Enkes

Formue, var det uforlødent at anføre flere Gældsfordringer, og Skifteforretningen afsluttedes.

Derefter blev Enken tilspurgt, om hun vilde vedblive at bo i Huset og Tid efter anden betale Herskabet det resterende, hvorpaa hun svarede ja, idet hun dog haabede, at noget af Restancen blev hende eftergivet, saasom det ellers vilde være hende umuligt. Hertil svarede Hvass, at Enken fik tale med Herskabet, og han vilde være hende behjælpelig hermed. Da ingen af de tilstedeværende havde noget at indvende, sluttede Skiftet med de behørigte Underskrifter. Anna Mikkelsdatter Bro vedblev at bebo Huset. Fuldmægtig Hvass Hjælp har nok ikke været uden Betydning, og Herskabet paa Vaar har været eftergivende, men maaske har Børnene ogsaa hjulpet til. De var jo paa den Tid alle ude at tjene, og da de var vellidt i Deres Pladser, har de nok ogsaa faaet nogenlunde Lønninger efter den Tids Forhold.

Tiderne var begyndt at blive opadgaaende for Bønderne, og da Børnene sikkert har været flinke til at besøge Hjemmet, har Moderen nok nogenlunde haft sit Udkomme.

Denne Børneflokk kom fra de yderst fattige Kaar til at rejse Slægten til god og jævn Velstand for de mange Hundrede Efterkommere, der nu er spredt viden om eller bebor det vestlige Himmerland. Anna Mikkelsdatter Bro boede alene i Huset, indtil hun døde den 22. Marts 1801, 72 Aar gammel. Af Børnene var to bleven kaldt Jens, hvilket ikke var ualmindeligt dengang. Den ældste, Jens Christensen Bro, blev gift med en Enkekone Mette Nielsdatter. Han blev 1792 Fæster af Anneksgaarden i Vindblæs hørende under Præstembedet af Hartkorn og Matrikel 3 Td. 2 Skpr. Foruden de almindelige Fæsteafgifter in natura skulde

Peder Janus Gregersen
f. 1801, † 1868.
Gl. Gaardmand i Vindblæs
i sin Højtidsdragt.

han til Præstegaarden i Vilsted udføre følgende Arbejder: En Dag at pløje eller harve i Bygsædstid. En Karl i tre Dage til at grave Hede- eller Sandtørv. En Kone i tre Dage til at bære Tørvene i Hus. En Dag med to Vogne til Tørvekørsel eller Møgagning. Desuden skulde han selvfølgelig holde Jord og Bygninger i forsvarlig Stand, holde Stald til Præstens Heste samt afse et Værelse til Præsten, naar denne ønskede at skifte Tøj. Konen Mette Nielsdatter døde 1811, og Pastor Hvass fra Vilsted indfandt sig 30. Dagen efter for at holde Skifte. I hendes første Ægteskab var der en Søn, Jens Andersen, der var 26 Aar, der var mødt med sin Formynders Gaardmand Peder Nielsen af Damgaard i Skarpsalling. Desuden var Sønnen af sidste Ægteskab, Anders Kr. Jensen, mødt, og der var saa megen Vel-

stand, at begge blev tillagt Arv. For to Døtre af første Ægteskab blev det bestemt, at Jens Bro skulde holde og bekoste deres Bryllupper. Kort efter Konens Død indgik den 60 aarige Enkemand Bryllup med Pigen Karen Jensdatter, der var 19 Aar og Datter af Gaardejer Jens Christoffersen, og i dette Ægteskab fødtes der 6 Børn, der blev bosat i Egnen. Jens Bro døde 6. November 1830 efter at have været Fæster af Anneksgaardens i 38 Aar.

Karen Jensdatter, der da var 40 Aar, indgik nyt Ægteskab med Ungkarl Peder Janus Gregersen, født paa Gaardstedgaard i Vilsted Sogn. Han var en stor Original, om hvem der gaar mange Historier; han opnaaede at faa sit Billede paa Pibehovederne paa de lange Piber; han døde i 1868, 68 Aar gammel.

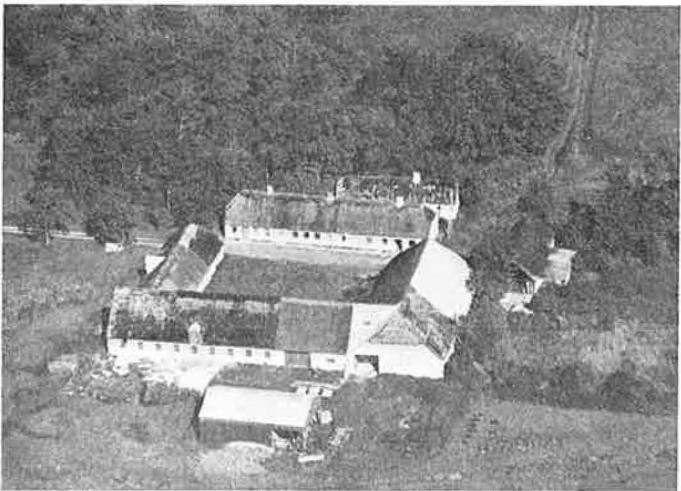
Christen Jensen Bro's anden Søn Mikkell var, som det fremgaar af Skiftet, bortrømt. Han findes nogle Aar senere som Selvejergaardmand i Landsbyen Barmer ved Sebbesund, gift første Gang 1783 med Johanne Olufsdatter fra Lundby og efter Konens Død 1809 med Pigen Ane Kristine Mortensen fra Mølgaard. I det sidste Ægteskab er Børnene Jørgen, født 1813, Johanne, født 1816, og Else Marie, født 1818. Mikkell Christensen førte ikke Bro Navnet; han nævnes i Seber Kirkebog under Navnet »Vilsted«. Han døde 10. September 1832, 81 Aar gammel.

Broderen Poul opholdt sig ogsaa i Barmer; han blev 1786 gift med Karen Margrete Nielsdatter; ogsaa han førte Navnet Vilsted.

Den 3. Søn, der var født i 1756, kom i Tjeneste hos Gaardfæster Troels Madsen i Flejsborg Svenstrup; denne gik efter sin Kones Død 1788 alene i den store Gaard sammen med sine 3 voksne Døtre. Disse Piger skal have været saa ualmindelig dygtige til at hjælpe

med Gaardens Drift, baade ud- og indvendigt Arbejde. De ikke alene pløjede og harvede, men spredte al Gødningen, samlede Sten af Markerne, slog Lyng, gravede Hedetørv, passede Kreaturerne og drev med den Tids store Faareflokke i Heden. Folketællingslisten fra 1787 udviser ogsaa, at Troels Madsen ikke har haft anden Arbejdskraft i Gaarden end sine Døtre.

Christen Bro har sikkert været en baade dygtig og meget paalidelig Karl; han og den næstældste af Døtrene Otteane blev gode Venner, der endte med et Giftermaal; deres Bryllup stod i Vilsted Kirke den 12. September 1789. Det nygifte Par flyttede til Vilsted, hvor de fæstede en lille Gaard hørende under Vaar. Efter Byens Udskiftning i 1794 blev de boende i Byen. Her blev de Stammefædre til en stor Slægt, der spredtes i Egnen, dog særlig i Vindblæs og Oudrup Sogne, og som har talt mange dygtige Kommunal mænd. En Søn

Slægtsgaarden i Svenstrup, Flejsborg Sogn.
Købt til Selveje af Jens Bro, Aar 1806.

købte 1823 Gaarden »Mølgaard« i Vindblæs. Christen Bro, der hele Livet igennem vedblev som Fæster under »Vaar,« døde den 21. April 1832, 76 Aar gammel. Otteane Troelsdatter døde 15. Maj 1837, 69 Aar gammel.

Broderen Jens kom nu i Tjeneste hos Troels Madsen. Han kom til at synes godt om den ældste Datter Inger Marie, der var født 1765. Faderen gav sit Samtykke til deres Forening, og Brylluppet stod den 18. Maj 1793.

Den aldrende Troels Madsen kom atter i Giftetanker; 67 Aar gammel giftede han sig med Pigen Karen Justdatter, og 1797 overtog han hendes Hjem i Haldrup i Vilsted Sogn. Jens Bro blev nu Fæster af Svenstrupgaarden. Baade han og Inger Marie var meget dygtige, og da saa Tiden syntes opadgaaende, vel grundet paa Krigen, indledte han Forhandlinger med Gaardens Ejer, Generalauditor Lindahl, Aggersborg, om at købe Gaarden.

Købet kom i Stand i Aaret 1806.

Afskrift af Skøde og Pantebog III 341 for Aars og Slet Herreder:

Jeg Generalauditor, Landvæsenskommisær Lindahl gøre vitterligt, at have ved hosfølgende Købekontrakt af 5. August 1806 solgt til Jens Christensen den af ham beboede Fæstegaard i Flejsborg Svenstrup, Vilsted Sogn,¹⁾ Aalborg Amt, af Hartkorn 4 Tdr. 5 Skpr. 2¹/₈ Album, for Købesummen 1000 Rigsdaler.

Da nu Køberen dels ved, at give mig Anvisning paa sit 1. Prioritets Laan i Enkekassen²⁾ paa 696 Rigsdaler, dels ved at udstede en 2. Prioritets Obligation for Resten har betalt Købesummen.

Aggersborggaard, den 28. November 1808.

H. Lindahl.

¹⁾ Flejborg Svenstrup hørte indtil 1818 til Vilsted Sogn.

²⁾ Den kgl. Enkekasse gjorde paa den Tid samme Tjeneste som Kreditforeningens gør nu om dage, idet man her fik 1. Prioritets Laan i Ejendomme.

Thomas Bro f. 1827, † 1899.
 Var i flere aar Sogneraadsformand
 og Sognefoged i Vindblæs Sogn.
 Trak sig tilbage i Protest mod
 Estrups Provisorium.

Fra Jens Christensen Bro og Inger Marie Troelsdatter stammer Svenstrupslægten, Hornbækslægten og den stærkt udbredte Haldrupslægt. Jens Bro døde 1882, 5 Dage efter Broderen Christen i Vilsted. Konen levede til 1837.

Den yngste af Sønnerne i Ægteskabet mellem Husfæster Christen Jensen Bro og Ane Mikkelsdatter hed Peder Laurids; han førte ikke Bro-navnet. Han, der var født i 1765, blev gift med Gaardmandsenken Maren Nielsdatter i en af Vilsteds største Gaarde. Efter 10 Aars Ægteskab døde Maren 1803. Peder maatte saa se sig om efter en anden Kone. I Ullerup i Aggersborg Sogn nordenfjords boede en Gaardmand, der hed Søren Toft, denne havde flere voksne Døtre gaaende hjemme, og Peder udvalgte sig den ældste Datter Else, der straks flyttede til Vilsted som hans Kone i den gamle Gaard. Men Ægteskabet varede kun kort, idet Else døde efter sin første Fødsel i August 1804. Elses 17 aarige Søster Mette kom nu over for at holde Hus og passe Elses lille Dreng, der døde 1 Maaned efter. Det var da rimeligt, at Mette blev Kone i Gaarden, og deres Bryllup

stod samme Efteraar. I dette Peder Laurids 3. Ægteskab fødtes 7 Børn, der ogsaa spredtes i Vesthimmerlands Sogne og blev dygtige og ansete Folk. Peder Laurids levede ikke, til Børnene blev voksne; han døde 1822, 58 Aar gammel. Hos Broderen i Flejsborg Svenstrup tjente paa den Tid en dygtig og paalidelig Karl, der hed Hans Pedersen; han kom til Vilsted og skulde bestyre Gaarden for Mette, og der maa hurtig have udviklet sig et Kærlighedsforhold mellem de to, for allerede 2 Maaneders-Dagen efter Mandens Død stod deres Bryllup, og Ægteskabet blev langt og lykkeligt.

Dette er beretningen om en livskraftig og levedygtig Slægt, der giver et klart Billede af den vesthimmerlandske Bondes Fremmarch fra Stavnsbaandstiden fattige og forkuede Fæste- og Hovbondetilværelse til Nutidens lyse og lykkelige Levevilkaar.

EN NAVNESAG OG ET NAVN

AF ALBERT LARSEN

Så vidt vides gennemgår stednavneudvalget med visse mellemrum stednavnene inden for et bestemt område for at se, om de stemmer med de kendsgerninger, der foreligger om et navns opståen og udvikling. Under en sådan revision standsede udvalget i 1954 ved navnet på landsbyen Skelund, der er beliggende i Hadsund kommune, Aalborg amt. Udvalget henvendte sig i en skrivelse af 1. marts 1954 til sognerådet og foreslog formen Skelum; men rådet svarede, at man foretrak Skelund, som der var tradition for at bruge. Senere konfererede stednavneudvalget med statsministeriet, som 11. december 1956 autoriserede formen Skelum. Denne dukkede først op på jernbanestationen og postekspeditionen, som har til huse på stationen, og beboerne blev derved opmærksom på ændringen. Da denne vakte mishag, sammenkaldte borgerforeningen den 3. februar 1958 til et møde på hotellet, hvor byens navn blev drøftet. Efter indlæg imod og for »Skelum« sluttede mødet med en afstemning, der gav en overvejende tilslutning til den traditionelle form »Skelund«. Foreningen lod kort efter ombære lister, hvorpå 78,5 pct. af beboerne over for statsministeriet protesterede mod nogen ændring af navnet Skelund. På foranledning af en Skrivelse fra statsministeriet tog sognerådet atter sagen til behandling i et møde den 16. juni 1959. Her fremkom et af medlemmerne, læge Poul E. Jensen, med et indlæg, hvori han sagligt gjorde rede for um-

navnenes historie, og hvoraf det fremgik, at den omstridte by burde kaldes Skelum. Ved den påfølgende afstemning blev der flertal for lægens opfattelse. I anledning af beboernes protest til statsministeriet tilkendegav dette i skrivelse af 23. juni 1959, at det fastholdt autorisationen af »Skelum«. Da man i Skelum erfarede sognerådets beslutning og ministeriets fastholden, klagede borgerforeningen til ombudsmanden, der under 12. november 1959 erklærede, at byen bør hedde Skelum. Han henholdt sig til stednavneudvalgets opfattelse og egne undersøgelser. Da tilmed biskoppen over Aalborg stift efter en forespørgsel fra sognepræsten erklærede, at han efter alt det foreliggende at dømme måtte anse »Skelum« for det rigtige navn og derfor pålagde såvel præsten som kirkebylæreren fremtidig at bruge denne form i ministerialbøgerne, var navnesagen dermed bragt til afslutning til fordel for formen »Skelum«. Denne er altså nu gennemført for alle autoriteters vedkommende, og selv om de fleste voksne fremdeles bruger det traditionelle navn, må det formodes, at »det nye« efterhånden vil blive almindeligt også på stedet.

I det foregående har der ikke været tale om motivet til at ændre byens navn, hvorfor der her skal forsøges en redegørelse for de grunde, der berettiger til at forandre en gammel landsbys navn. Når befolkningen på egnen trofast har holdt på »Skelund«, skyldes det, at denne skrivemåde har eksisteret i hvert fald over 200 år. Ganske vist har stavemåden optrådt med forsvindende, f. eks. Scheelund i 1746, 1772, 1802 og 1815, men umiskendeligt med endelsen »lund«. Hvornår denne endelse har indsneget sig, kan ikke siges; men det er autentisk, at byen i 1461 hed Skælum og i 1505 Skelum. At endelsen »um« er den rigtige, bekræftes ekla-

tant derved, at gamle mennesker på egnen stedse har brugt en udtale, der kan betegnes ved stavemåden Skielum, og som formodentlig er gået i arv fra slægt til slægt gennem århundreder. På egnen findes flere andre stednavne på -um, f. eks. Veddum, Buddum, Bælum og Hellum. Medens man ud fra antagelse af, at endelsen »lund« er rigtig, ingen fornuftig mening kan finde i stedets navn, forholder det sig anderledes, hvis man går ind for endelsen »um«. Man ledes herved ind på de sagkyndiges mening om stednavne med denne endelse. Af disse findes der flere grupper, hvoraf den ene består af gamle flertalsformer i hensynsfald. Udgangspunktet for disse dannelser er stedbeteegnende navneord plus et forholdsord brugt som stednavne. Disse um-ord betegner ofte mark- eller naturnavne, hvoraf man så senere har udledt bebyggelsesnavne. Sproglige grunde gør det sandsynligt, at de her nævnte um-navne hører hjemme i vikingetiden, og da byen her sandsynligvis er ældre, men navnlig fordi forskerne mener, at der i Nordjylland kun findes få stednavne af denne kategori, kan vi vist vende os til en anden gruppe af um-navne. De stammer fra et oldnordisk ord »heimr«, der blev til »hem« og dette til »um«. Oprindelsen til ordet heimr, d. v. s. hjem, er vist ikke klarlagt, men det menes, at det har betydet »liggested«, altså et sted, hvor man har slået sig ned, et hjemsted. De danske navne af denne gruppe har et agrarisk præg. De kan betegne noget om kornavl (kornum), terrainformationer (Hornum), skovbevoksning (Lindum), måske gudsdyrkelse (Hellum) eller jordbundsforhold (Hammerum) og forekommer temmelig udbredt i Himmerland. Med hensyn til tiden for de himmerlandske um-byers opståen er arkæologerne tilbøjelige til at turde tidsfæste dem til begyndelsen af folkevandrings-

tiden, d. v. s. ca. 200 år e. Kr. Som ovenfor antydet er det ikke ualmindeligt, at ord fra jordbundsforhold kan danne forledet i heim-byerne, hvilket også kan være tilfældet med Skelum. Det er fristende at nævne, at der i kærjorderne omkring Skelum findes lag af skaller, som er afsat i Littorinahavets tid (yngre stenalder), og at forledet i navnet måske har noget med skal at gøre; men da det ikke ses, hvorledes ordet »skal« kan blive til »Skie«, som forledet formentlig stedse har været udtalt, er det muligt, at denne tolkning af navnet må opgives. Det er dog måske muligt at finde en forklaring på navnet, selv om en tydning må betegnes som en formodning eller gisning. Der findes efter forskerens mening (Marius Kristensen) en gruppe af umnavne, der stammer fra et ældre -holm, og hertil kan Skelum med en vis ret henføres. Byen ligger nemlig på et højdedrag, som havet i sin tid har omgivet, og øen kan da i ældgammel tid være kaldt en holm. I udtalen er dette efterled blevet afsvækket til et -lum, således som det i vore dage næsten er tilfældet med Stoholm, der udtales Sdo'lum; men hvad så med forledet? Professor Skautrup er tilbøjelig til at mene, at det kan have været et sked eller skede, noget kløvet. Både her og i Stockholm (ældre form for Stoholm) er der vel tale om træstokke eller palisader. Ligeledes i Skivholme, der almindeligvis tolkes som Skith-holm og indeholder ordet skith, kløvet træstykke. Det er det samme ord, vi har som betegnelse for vintersportsredskaberne ski. Disse tre landsbynavne er således paralleller, og navnet hentyder til en holm med palisader eller andet træværk.

AF HALS PRIVATE REALSKOLES HISTORIE

AF J. GREGERSEN

En beskeden start.

Fra gammel tid var det degnens pligt at undervise landsbyungdommen. Dette skulle finde sted, »når det var godt vejr, så børnene kunne komme af huse«. Faget var religion. Den kristne børnelærdom. Kom andre fag med, var det som støttefag for religionen. Således læsning.

Mange steder unddrog degnen sig vel denne pligt. Den blev i alt fald ikke fulgt op med interesse. Undervisningen blev lidet effektiv. De mange visitatsberetninger om dårlige resultater står som vidnesbyrd om dette.

Ifølge Christian den Fjerdes brev af 26. juni 1626 skulle der være skole i de store landsbyer. I Hals nævnes da også en skoleholder Niels Christensen, medens både degn Søren Nielsen og hans eftermand David Gregersen holdt skole dér i sidste halvdel af sekstenhundredtallet. (Meddelt mig af Kr. Værnfelt).

I 1688 byggede »ærlig og velagtet« mand Mads Thomsen skole i sydbyen for egne midler. Her boede byens fine folk. Toldere, lodser og skansens officerer. De var relativt velstående, så de kunne føde deres børns skolemester.

Han afløstes ved sin død af Jørgen Christensen Lægaard, der af biskop Bircherod fik lov til ene at holde dansk og tysk læse- og skriveskole i Hals by for børnene dør sammesteds. (Meddelt mig af Kr. Værnfelt. Biskop Bircherods dagbøger.)

Lidt senere, 1719, byggede byens ejerinde prinsesse Sofie Hedvig skole i nordbyen. Her lå bøndernes gårde. Beboerne var måske mindre velhavende. Måske de heller ikke fandt lærdom så ønskelig, at de skulle betale for den. Prinsessen sørgede for løn til sine lærere lignet på beboerne. Brændsel og gærdsel fik de fra Hals skove.

Disse to skoler, søndre skole og nordre skole, bestod i ca. 150 år. Byen var delt erhvervsmæssigt. Den blev det nu også skolemæssigt.

Her lærte man også skrivning og regning. Verdslige kundskaber trængte ind i skolen.

Det tog sin tid, inden skoleloven af 1814 forandrede skolebilledet i Hals.

Først 1847 blev der bygget ny skole her. Den lå norden i byen på den nuværende skoleplads.

I sin indvielsestale ved denne skoles åbning udtalte byens sognepræst Niels Nielsen, at det var meningen at indføre realskoleundervisning i Hals for de elever, der måtte vise sig duelige til at modtage en sådan.

Det viste sig imidlertid hurtigt, at skolen var for lille til den almindelige undervisning. Så realskoletankerne måtte foreløbig skrinlægges.

Tiden gik. I 1881 blev ved kongelig anordning de fire den gang værende eksaminer slået sammen til een, almindelig forberedelseseksamen eller præliminæreksamen. Dette satte skub i oprettelse af skoler med den som mål.

Disse skoletanker nåede også Hals.

Der blev nedsat en bestyrelse, som skulle arbejde med planerne. Den kom til at bestå af:

Lodsoldermand H. N. Bloch, der blev formand, skov-ejer J. Just Toft, Nørreskoven, gårdejer Peter Melgård og førstelærer S. Schultz.

Man fandt en mand til at bestyre den påtænkte skole. Han hed P. Krogh. Derefter tog man fat på at indskrive elever.

Det første hold begyndte skolen 1883. Det bestod af 7 elever:

Chr. Emil Callissen, Østerågård, Lars Peter Christensen, Øster-Hassing, Poul Malius Jensen, Springborg, Peter Chr. Jørgensen, Skovsgård, Oluf Christian Kragh, Hals, Christian Peter Højer Pedersen, Melholt, og Søren Chr. Vilhelm Sørensen, Hou.

Senere kom flere til. Der dannedes en ny klasse. Der måtte da også en ny lærerkraft til. Dette blev den atten-årige Kristen Pedersen. Han gik og ventede på at blive gammel nok til at komme på seminarium. Han blev senere lærer i Viborg og gik under navnet »Natur-Pedersen«.

Han fortæller om skolen:

»Lokalerne var meget simple. Stuerne var små, lavloftede, med murstensgulv bestrøet med sand. Et bord med almindelige træbænke. De fandtes i et lille hus vester i byen. Ved siden af huset var et lille vandløb.«
Omtalte hus beboes nu af Emanuel Sørensen.

Pedersen fortæller videre: »Jeg tænker på det år, jeg var i Hals, med stor glæde. Jeg interesserede mig også den gang for naturhistorie og husker egnen for dens mange planter. Eleverne var nogle guttermænd. De ville lære noget, og de kunne også. Men det kunne jo

somme tider have sin vanskelighed at styre de omtrent jævnaldrende.«

Sommeren 1884 rejste Krogh. Bestyrelsen indkaldte ansøgninger til bestyrerpladsen. Der kom mange. Valget faldt på lærer ved Herning realskole, S. Sørensen Juul. Han tiltrådte pladsen 1. september 1884. Lønnen var den gang 1200 kr., fri bolig for en gift mand og fornødent brændsel til eget og skolens brug. Det var en god løn til en lærer på den tid.

Valget af bestyrer viste sig heldigt. Hermed indledtes det afsnit af Hals realskoles historie, som de gamle med glæde mindes. Øjnene stråler, når de taler om deres skolegang. — »Det var i Juuls tid!«

Kilder:

Hals realskoles forhandlingsprotokol.

N. Nielsen: Tale ved indvielsen af den ny skole i Hals tilligemed et par ord ved E Taubers grav, Aalborg 1847.

Mundtlig beretning af lærer Kr. Pedersen, Aalborg.

Der bygges skole.

Det var noget af en dristig tanke at lægge en realskole i Hals. Byen havde under 1000 indbyggere, hvoraf de fleste var alt andet end velhavende. Men på den anden side havde Hals brug for en sådan skole. Der var meget vanskelig adgang for egnens unge til en videre uddannelse. Der var langt til skoler. Samfærdselsmidlerne var dårlige. Det ville blive dyrt at skaffe en dreng fra Hals en eksamen uden skole i byen.

Der var ikke mange realskoler på den tid. I nogle købstæder lå der en fast realskole. I andre opstod skoler båret frem af en dygtig skolemand for igen at opløses, når han gik bort. Somme steder på landet op-

rettedes kursus, hvis elever kunne tage eksamen ved kommissionen i København.

Et sådant kursus var man ikke tilfreds med i Hals. Man ville have en rigtig skole. En skole med eksamensret som købstadskolerne. Fra staten blev der lovet et tilskud på 1000 kr. til en sådan skole på den betingelse, at man kunne skaffe et stedligt tilskud fra amt og kommune på 500 kr. I forvejen havde man tilbud fra de to institutioner om et tilskud på ialt 300 kr. De resterende 200 måtte så presses frem på en eller anden måde. Man valgte endnu engang at søge amtet, »da kommunen sikkert ikke magter at forhøje sit tilskud.« Ansøgningen blev afslået. Statstilskuddet blev imidlertid udbetalt til den ønskede tid. Der må altså være rejst et stedligt tilskud på anden måde.

For at få skolen anerkendt måtte man også have bedre lokaler. Man måtte endvidere have naturhistoriske og fysiske samlinger.

På et møde 13. december 1884 vedtog den nedsatte bestyrelse da at arbejde frem imod det mål at få disse forhold ordnede.

Man enedes om at udsende følgende indbydelse til tegning af aktier til en ny skolebygning og det fornødne inventar:

»Bestyrelsen for Hals realskole har erfaret, at staten vil bevilge 1000 kr. årligt til denne skole.

Men da det er en betingelse, at der opføres en ny skolebygning, og en sådan vil koste ca. 12.000 kr., indbyder vi herved til tegning af aktier til dette formål. Vi regner med at kunne låne 5.000 kr. i første prioritet. Derudover vil det være nødvendigt at rejse en kapital på 7.000 kr. gennem aktietegningen. Hver aktie sættes til 200 kr. Man kan eventuelt tegne halvaktier.

Det vil være af stor betydning for denne egn at kunne give vore unge mennesker adgang til erhvervelse af sådanne kundskaber, som giver dem adgang til mange gode livsstillinger, ligesom også egnen rent pekuniært vinder ved, at elever fra andre egne drages til skolen her.

Bestyrelsen håber derfor, at beboerne vil handle i sagens og egen interesse ved at deltage i den aktietegning, hvortil herved indbydes.

Aktionærerne erholder ret til at vælge en indensogns skolebestyrelse.«

Aktietegningen begyndte. Resultatet var ikke godt. Det kan vel endda betegnes som mislykket, idet der i første omgang kun blev tegnet aktier til en værdi af 1.600 kr. i byen Hals og nærmeste opland.

Men bestyrelsen gav ikke op. De to mest interesserede, gårdejer *Peter Melgaard* og skovejer *J. Just. Toft*, besluttede nu at gribe sagen an på en mere virksom måde.

Disse to mænd sikrede den gang ved deres arbejde det finansielle grundlag for Hals realskole. Mange gange senere var det også de to, der holdt den i live, dels ved deres arbejde, dels ved pengeofre. De gav hals-egnens unge en chance for en god skoleuddannelse og derved en adgang til gode livsstillinger, som ikke mange småbyers unge på den tid havde magen til. Mange halsboere rundt i verden skylder disse to mænd tak for deres start fra skolen i Hals.

Begge var godt kendte blandt egnens landmænd. Begge var de menneskekendere, der forstod at slå på de rigtige strenge.

De besluttede sig til personligt at fremstille tegningslisten på omegnens gårde.

P. Melgaard, Hals,

Det var fastelavns søndag 1885. Sne og frost og vintervej. Der blev spændt for kanen. Turen begyndte.

Den kan følges gennem tegningslistens navne. Ad sønderskovvejen til Gaaser, derfra over Holtet, Gandrup, Vester- og Øster Hassing til Ulsted og gårdene der omkring. Derfra til Hou og over Nørreskovgård hjem. Den varede de to fastelavnsdage.

De to agtede landmænd blev selvfølgelig modtaget med god gammel vendsysselsk gæstfrihed, hvor de kom frem. Der blev tid til lidt snak om vind og vejr, om kvæg og heste, tid til en bid brød og en dram, måske en halv times l'hombre, før Just Toft kom frem med ærindet.

I pæne velvalgte ord forklarede han realskoleplanerne i Hals og sluttede: »Vi kender dig jo, og vi ved, at du er en mand, der vil ungdommens vel. Vi ved også, at du ikke er den mand, der er bange for at ofre noget til dette formål.«

Just Toft, Mosegaarden,
Hals.

Det ligger nær at tro, at der har været lidt overrumpling i foretagendet, og at nogle af ofrene bagefter har bandet følt over at være gået i gyngen. Det melder historien ikke noget om. Derimod melder den fra gård til gård om tegnede aktier. De fleste af sydøstvendssels betydende gårdmænd var med.

Sen eftermiddag fastelavns mandag nåede man Hou. Der gik man selvfølgelig til byens matador, Anders Peter Rasmussen.

Her blev Just Tofts fine tale imidlertid brutalt fejret til side med den bemærkning: »Ja, alt det kan være meget godt, min gode mand, men I er begyndt fra den gale ende. A ska intj ha met nawn på dej lest.« Anders Peter var ikke den mand, der ville stå sidst på en liste.

Der blev ingen aktier tegnet i Hou! Turen sluttede på Nørreskovgård hos Just Tofts broder Jens. Her er resultatet sikkert bleven fejret fastelavns mandag aften.

Tegningslisten kom til at se således ud:

2 aktier blev tegnet af skovejer J. Just Toft og skovejer Jens Toft, samt frk. Stine Toft.

1 aktie blev tegnet af følgende gårdejere: Peter Melgård, Melgård, B. Jensen, Langesminde, Niels Rasmussen, Østerheden, C. Callissen, Østerågård, S. Nørr, Skrold, Esben Larsen, Holtet, K. Ottesen, Vester Hassing, S. Svendsen, Øster Hassing, Chr. E. Andersen, Øster Hassing, P. Larsen, Østerhaven, J. Jensen, Elsnap, J. Andersen, Nejsig, Lars Jensen, Nejsig, L. Jensen, Lunden, J. Jensen, Rottrup, Chr. Christiansen, Rosenlund, A. P. Mortensen, Vester Aslund, Dahl, Hals Ladegård, og J. Jensen, Egen. Endvidere læge M. Olesen, Hals, og købmændene S. Olesen og Th. Klitgård, Hals, samt gæstgiver M. Madsen, Hals.

$\frac{1}{2}$ aktie blev tegnet af: førstelærer S. Schultz, Hals, bestyrer S. Sørensen Juul, realskolen, gårdejerne Niels Jensen, Grayholt, J. Jensen, St. Starbæk, Ferdinand Als, Vesterheden, Lars Mån, Hals, Chr. Thomsen, Holtet, skovfoged J. Nielsen, Nørreskoven, skomager Hjerding, Hals, bager Nielsen-Vedfald og detailhandler Jacob Nørlem, Hals.

I alt blev der tegnet aktier til et beløb af 7.400 kr. Det økonomiske grundlag for skolen var sikret.

Men hvor skulle skolen ligge? Mens aktietegningen stod på, havde bestyrelsen set sig om efter en egnet plads.

Sydøst for byen lå den nedlagte skanse. Man begyndte at lufte tanken om at få dens tilbageværende bygning, det gamle tøjhus, overladt til skole, og man henvendte sig til ingeniørdirektionen om eventuelt køb af skansen. Dette kunne ikke bringes i orden, men bestyrelsen modtog et tilbud om at leje skansens bygning.

Det ville imidlertid blive kostbart at sætte denne bygning i stand til skole, og da man også havde brug for penge til inventar og samlinger, måtte man afslå dette tilbud. Thi, man skulle eje bygningen for at få lån deri, og det var nødvendigt for at rejse den fornødne kapital. Derfor ansøgte man igen underdanigst om tilladelse til at købe et stykke af skansens jord til byggeplads. En halv td. land af det nordvestre hjørne af skansens ekserserplads. »Dette vover vi kun, fordi ingeniørdirektionen tidligere har vist sagen så stor interesse.« Man tilbød 500 kr. for grunden. »Det er den sum, som den nuværende bortforpagtning kan forrente til $4\frac{1}{2}$ pct.«.

Købet blev afsluttet på denne betingelse. Den da værende forpagter købmand Olesen blev holdt skadesløs. Bestyrelsen gik ind på at betale alle udgifter ved overdragelsen.

Nu var alt i orden til at bygge, og bestyrelsen handlede hurtigt. Allerede 10. marts overlod man ved et bestyrelsesmøde Peter Melgård, Niels Rasmussen og Esben Larsen, Holtet, at foretage indkøb af materialer. Melgaard blev udvalgets formand, og som sådan fik han tilsyn med arbejds udførelse.

Det var altså i løbet af sommeren 1885, at den ny skolebygning voksede frem. Den var ikke af arkitektonisk skønhed, men dog efter den tids forhold en anseelig bygning. Den var godt indrettet. På første sal en rummelig lejlighed til bestyreren. Desuden et lærerindeværelse og to elevværelser. På loftet fire elevværelser. I stueetagen fandtes de egentlige undervisningslokaler. Der var fire klasseværelser. Desuden var der her to lærerværelser. Der var god plads til skole. God plads til lærerne samt plads til en del udenbys elever.

Hals realskole 1918.

Man var fra starten klar over, at hvis skolen skulle have elever nok, var det nødvendigt at trække fremmede til.

Hals realskole startede som kostskole.

Kilder:

- Hals realskoles forhandlingsprotokol.
- Realskolernes undervisningsinspektions kopibøger i Rigsarkivet.
- Mundtlig beretning af J. Just Toft.

»I Juuls tid«.

Første september 1885 fik Juul den ny skolebygning overdraget. Lokalerne i stueetagen skulle han bruge efter formålet. Ellers fik han fuld brugsret over bygningen. Han fik 1.300 kr. i løn. Dertil lejligheden på første sal. Endvidere fik han elevværelserne at disponere over. Derfor skulle han påtage sig lokalernes ren-

S. Sørensen-Juul,
1884—1895.

gøring samt pasning af kakkellovne i skolestuerne og lærerværelserne.

Allerede til første maj var der ansat en andenlærer, seminarist Anders Larsen. Nu fik han bolig på skolen. Fuld forplejning hos bestyreren samt 400 kr. i rede penge. En god andenlærerløn på den tid. Kosten var sat til 25 kr. månedlig. Dette beløb fik bestyreren udbetalt af skolens kasse. En lærerinde, som også skulle undervise bestyrerens børn privat, betalt af denne. Men han modtog 500 kr. af skolens kasse som hendes løn.

Om Anders Larsen siger undervisningsinspektøren: »Han er en livlig, begavet og lovende lærer.« Han blev dog ikke ved skolen ret længe.« I juni 1886 ansattes

seminarist J. N. Westergaard med forpligtelse til at blive ved skolen, til eksamen næste år var forbi.

Den første september samme år ansattes A. M. Bunk på de samme betingelser. Det lykkedes bestyreren med nogen møje at finde en lærerinde, frk. Baadsgaard.

Skolen gik nu med disse lærerkræfter ind i rolige arbejdsår.

Ved besøg 9. maj 1886 udtalte undervisningsinspektør professor Müller: »Bestyreren har gode kundskaber — om end ikke i alle fag. Han har god øvelse i at undervise. Han optræder på en sindig og forstående måde. Han kræver altid udførlige svar. Hele sætninger. Andenlæreren er godt inde i sine fag. Han mangler dog nogen erfaring for at kunne blive en habil og dygtig lærer. Disse to har så godt som alt arbejdet i den øverste klasse. Den kan gøres færdig i år. Tredielæreren er temmelig ung, men tegner godt. Jeg nærer ingen betænkelighed ved at anbefale skolen til ret til at afholde præliminæreksamen. Der findes en fuldstændig fysisk samling. Derimod mangler nogle kranier til naturhistorie samt kort til geografi. Der findes ingen gymnastiksal.«

Den 28. maj 1886 tildeltes skolen eksamensret for tre år. Den 1. og 2. juli afholdtes eksamen. Der dimitteredes 7 elever med meget fine resultater. En enkelt — den senere indenrigsminister dr. phil. *Oluf Krag* — opnåede $118\frac{1}{3}$ point af 120 mulige.

I løbet af sommeren forhandlede bestyrelsen med Juul om helt at overtage skolen, og 26. oktober vedtog man på generalforsamling, at skolen skulle overdrages til Juul ved lovligt overdragelsesdokument med al dens inventar og tilbehør.

Juul forpligtige sig til de fem første aar at afdrage anden prioritetsgæld, stor 1.500 kr., til Hals sparekasse. Desuden at udbetale 3 pct. til aktionærene. Samt, hvis skolens elevtal oversteg 65, at afdrage yderligere af gælden 10 kr. pr. elev over 65. Samtidig blev det bestemt, at ingen aktier kunne afhændes til en ikke aktionær uden generalforsamlingens samtykke. Juul fik dog lov til at opkøbe aktierne til den pålydende værdi.

Juul fordrede, at bestyrelsen, der nu skulle bestå af 5 indensogns og 4 udensogns medlemmer, skulle vedblive at fungere »uden omsvøb«. De ny udensogns medlemmer blev J. Nørr, Skrold, N. Jensen, Gravholt, samt C. Ottesen, Vester Hassing. Esben Larsen fortsatte. Endvidere forlangte han, at hvis Hals kommune skulle finde på at nægte skolen tilskud og derved slå grunden væk for amts- og statstilskud og dermed for skolens økonomi, skulle bestyrelsen straks være villig til igen at overtage skolen på samme vilkår.

Bestyreren fik endvidere tilladelse til at afskedige lærerne uden bestyrelsens sammenkaldelse i tilfælde af pligtforsømmelse eller opsætsighed mod skolens love eller bestyrer. Han skulle dog uopholdelig underrette bestyrelsen om et sådant skridt.

Både Westergaard og Bunk var unge fremadstræbende lærere. Skolen måtte afse dem et år, hvor de kunne dygtiggøre sig ved kursus for realskolelærere, som da var oprettet. Begyndelsen til statens lærerhøjskole.

I 1890 afløstes Westergaard af H. P. Bertelsen, der først forlod skolen sammen med Juul. Bunk, som de gamle mindes som den strenge matematiklærer, der både var hård og streng med karaktererne, og som også kunne slå en regulær lussing, blev af undervis-

ningsministeriet fritaget for sine forpligtelser i Hals 25. august 1893. Bunk blev senere lærer i Lemvig, Westergaard i Nykøbing Mors.

Skolen havde fra starten manglet gymnastiksal. Dette savn blev afhjulpet 1891, da gymnastiksalen, den nuværende husvildebarak, byggedes. Det gamle lån i Hals sparekasse var den gang udbetalt og blev nu fornyet. Det var igen et fremskridt, som ingen byer af Hals's størrelse kunne fremvise magen til.

I Juuls syvårige periode dimitteredes 100 elever. Af disse var 91 drenge og kun 9 piger. Det var før den tid, pigerne behøvede at terpe lærdom. »Mine døtre er så smukke, at de sagtens kan blive gift,« sagde en kendt halsborger og aktionær i skolen, »de behøver ikke at tage eksamen.«

Elever kom langvejs fra. Mange kom over fjorden fra Himmerland, indtil Bælum kursus begyndte at konkurrere. De fleste kom dog fra de nordenfjordske egne. Men også Aalborg og andre byer, hvor man havde eksamensskoler, sendte deres kontingent. Hals skole havde i Juuls tid ord for at være streng. Her kunne man styre de elever, man ikke magtede andre steder. Her var tugt og disciplin. Her kunne man få eksamen, hvis ellers hovedet var så nogenlunde i orden. Men man kunne også blive smidt ud med fynd og klem, hvis man sad skolens regler og love overhørigt. Af skolens 100 elever var kun 32 fra Hals og nærmeste omegn. De 68 var udefra.

Ikke alene var skolens elevværelser fulde, men mange elever boede rundt i byen. De bragte penge til bys og var vel ansete i almindelighed. Mange var ældre, op til 22 år, karle med skæg på hagen, som kunne stikke en dram og flere under vesten. En fuld realskoleelev skulle

i den tid ikke være noget særsyn. Men halsboerne, som ikke selv var særlig afholdende, fandt dette i sin orden.

Var det ikke de sødeste drenge, der gik i Hals realskole, så var der til gengæld nogle, der kunne lære noget. Det viser de mange store eksaminer, der faldt i Juuls tid.

Blandt de udefra kommende fortjener forfatteren *A. C. Andersen*, Vrensted, at nævnes, særlig fordi han i sin bog »Den lille Højskole« blander træk fra Hals realskole sammen med træk fra Bælum højskole, hvor han en tid også var elev. Endvidere *Aksel Jensen*, Kvanløse, mangeårig formand for Danmarks Lærerforening. Foruden indenrigsminister dr. phil. *Oluf Krag* er også landbrugsminister *Frederik Rasmussen*, Pennsylvania, dimitteret fra Hals realskole, men af alle Juuls dygtige elever var den dygtigste dog *Marie Jensen*, Nymark, senere adjunkt i Helsingør, med 119 points og en dansk stil, der blev tilsendt professor Müller til beundrende bedømmelse, efter at den af censor var takseret til ug.

Der var dog også nogle så umulige, at selv Juuls strenghed og Bunks hårdhed ikke formåede at presse de fornødne kundskaber ind i de svage hjerner, som f. eks. den elev, der dumpede med glans med tre gange »slet« i regning og matematik, og som Bunk tog afsked med med de ord: »Hvis jeg nogensinde hører om, at en eller anden har løst det uløselige matematiske problem ved hjælp af passer og lineal at tredele en vinkel, så ved jeg, det er dig, Per!« — Samme elev rejste til udlandet, hvor han blev bosat. For nylig (1954) skrev han til skolen og fortalte historien, og samtidig meddelte han, at han havde løst problemet! Så Bunk har ikke været helt uden evner til at sætte en udvikling i

gang, selv om stoffet måtte synes trægt. Han medsendte nogle meget indviklede, men fint udførte uforståelige tegninger.

K i l d e r :

Hals realskoles forhandlingsprotokol.

Hals realskoles eksamensprotokol.

Undervisningsinspektionens kopibøger i rigsarkivet.

Det sorte år i skolens historie.

Skønt skolen i Juuls tid gik rolig og støt med jævnt elevtal og ikke alt for hyppige lærerskifter, var det dog ingen guldgrube for bestyreren. Prioriteter skulle udbetales, og der skulle svares renter til aktionærerne. Lærerne skulle have løn. Mange omkostninger skulle udredes, før der kunne blive noget til bestyreren. Derfor ser man 14. juli 1894, at Juul måtte meddele, at han på grund af skolens pekuniære stilling ikke så sig i stand til at udbetale renter af aktiekapitalen i den nærmeste fremtid.

På samme tid begyndte han at lufte planer om eventuelt at sælge skolen for så at skaffe sig selv en mere vellønnet stilling, og den 4. juni gav bestyrelsen ham tilladelse til at søge en køber til skolen. Der stilledes den betingelse, at det skulle være en mand, der kunne drive realskolen som sådan. En mand, der kunne opnå ret til at lade afholde eksamen. Juul fik eventuelt lov til at bortforpagte skolen. Samtidig blev lærer Hansen Saltofte ved Bertelsens bortrejse forfremmet til andenlærer med forpligtelse til at blive ved skolen til slutningen af skoleåret 1896.

Den 11. juni 1895 holdtes så ekstraordinær generalforsamling. Her bestemtes med alle stemmer mod tre,

at aktionærene var villige at fraskrive sig halvdelen af aktiekapitalen mod at få den anden del udbetalt kontant ved eventuelt salg af skolen.

Juul erklærede sig herefter villig til at sælge real-skolen på følgende betingelser: Købesummen, 14.000 kr., skulle berigtiges således: 1. prioritet, 5.000 kr. gæld til Aalborg sparekasse, skulle overtages af køberen, forrentes med 4 pct. og afdrages med 500 kr. årlig. 2. prioritet, 1.500 kr. til Hals sparekasse, forrentes som hidtil. 3. prioritet, Juuls kapital, skulle henstå uopsigelig i 10 år og forrentes med 4 pct. Resten af aktiekapitalen, 3.700 kr., skulle udbetales af den vordende ejer og bestyrer ved skødets underskrift.

På disse betingelser overdroges så 2. juli 1895 Hals realskole til lærer L. P. Petersen, Sørup højskole.

Førstelærer Schultz ordnede papirerne og overdrog Petersen skøde på skolen 12. juli 1895.

Nu havde skolen privat ejer. Bestyrelsens forhandlingsprotokol tier om den videre udvikling.

I undervisningsinspektionens kopibøger kan man imidlertid følge den skæbnesvangre udvikling i det kommende år.

Så vidt vides havde lærer Petersen ingen eksamen. Allerede da han søgte eksamensret til skolen, udtalte professor Müller betænkeligheder ved at give den. Han besluttede sig dog til det for de elevs skyld, som var forblevne ved skolen med berettiget håb om at kunne få eksamen.

Det kneb med lærere. Hansen Saltofte forblev ved skolen ifølge sit løfte; men det ser ud til, at tredje-lærer og lærerinde er skiftet i årets løb. I et brev til undervisningsinspektøren 3. april beklager bestyrer Petersen sig således med undren over, at der kun har

meldt sig een eneste ansøger til en plads, han havde avterret.

Professor Müller så anderledes på sagen. Efter en formel tak for tilsendte oplysninger, udtalte inspektøren: »Det undrer ikke mig. Men det ville have undret mig endnu mindre, hvis der ingen havde meldt sig til den af Dem opslåede plads. Jeg kan selvfølgelig ikke udtale mig om, hvorvidt den unge mand kan magte opgaven, før jeg har gjort mig bekendt med hans virksomhed ved skolen. Men oprigtig talt er dette nærmest underordnet. Jeg kan ikke indse, at De har andet at gøre end at lade ham blive indtil videre i stedet for at gøre et nyt forsøg og derved yderligere gøre Deres skole til prøveklud for uøvede og uprøvede lærerkræfter.«

Der indstilledes kun fire elever til eksamen 1896. Disse var: Jens Johannes Henrik Ditz, Høstemark, Mou, Anthon Johnsen, Sejlflod, Thøger Thøgersen Møller, Boller, og Kaj Knud Stæger, København.

Eksamen afholdtes i juni-juli måneder. Allerede før dens afholdelse var der røre. En af eleverne i 3. klasse havde tilkendegivet, at hvis lærerne snød til eksamen, ville han melde dem.

Efter endt eksamen blev der indgivet anmeldelse til professor Müller om snyderi. Anmeldelsen kom rimeligvis fra Anthon Johnsen. Han var forøvrigt dumpet til eksamen.

Undervisningsinspektøren havde selv censureret i dansk. Han havde intet usædvanligt bemærket udover det, at eleverne var meget dårligt forberedte. Nu måtte han midt i ferietiden sammen med professor Steen til Hals for at undersøge forholdene.

Skolen var imidlertid lukket. Lærere og elever var bortrejste på grund af ferien. Kun Anthon Johnsen var

at træffe. Han toges i forhør. Her berettede han, at bestyreren havde sagt: »I geografi og naturhistorie får vi ikke beskikket censor. Derfor behøver I ikke at bryde jer om disse fag. Dagen før eksamen skal jeg nok få opgaverne at vide. Så behøver I kun at læse over på dem.« Under skriftlig eksamen havde bestyreren i lokalet oversat den engelske version. Oversættelsen havde han ladet ligge i lokalet til behagelig afbenyttelse. I matematik havde læreren taget opgaverne med sig ud af lokalet. Han havde så regnet dem. Når han var færdig med een, kaldte han den tilsynsførende lærer hen til vinduet, hvor han stak ham papirerne med løsningen. Den skulle han så give eleverne. Dette havde gentaget sig med alle opgaverne. »Derved blev der en irriterende uro i lokalet, så man ikke kunne samle sine tanker om arbejdet.« — Da Johnsen ikke ville modtage hjælp, havde læreren hviskende skældt ham ud, fordi han ikke ville modtage det tilbud, som hans lærer var så flink at give ham. — Forøvrigt mente Johnsen, at hjælpen ikke havde haft ret megen betydning. Opgaverne var antagelig galt regnede, og versionen forkert oversat. Karaktererne i engelsk var g, g÷, mdl og g. I matematik havde kun Dietz fået ordentlige karakterer, og »det var, fordi han var god til det.«

De to professorer henvendte sig så til pastor Nørsgaard, der havde været censor i geografi. Han mente, at der ikke var sket noget utilbørligt i dette fag. En af opgaverne var rimeligvis bleven røbet, men vedkommende elev havde kun fået tg+ i faget. Så præsten mente ikke, han kunne have gjort megen brug af sin utilbørlige viden.

Førstelærer Schultz havde været tilsynsførende ved

skriftlig eksamen. Nu henvendte man sig til ham med en bebrejdelse. Schultz lod dog ikke det sidde på sig. Han mente, at han var ude af stand til at forhindre lærerne i at snyde, hvis de ville. Dette kunne heller ikke komme ham ved.

Undervisningsinspektøren fastslog imidlertid, at det netop kom ham ved. Det var hans pligt som fremmed tilsynsførende at overvåge, at lærerne ikke hjalp eleverne, ligesom det var hans pligt i forening med den tilsynsførende lærer at overvåge, at eleverne ikke snød ved at hjælpe hinanden indbyrdes.

På Hals postkontor fik man de øvrige impliceredes ferieadresser, og nu gik jagten landet rundt.

Elev Knud Stæger fandt man i Aalborg og Møller i Brønderslev. De udtalte sig i det væsentlige som Johnsen. Ditz blev afhørt i København. Han forklarede, at de matematiske opgaver havde været galt regnede. Han havde rimeligvis fået mere i geometri, hvis han havde stolet mere på sig selv og mindre på læreren!

Lærer Hansen fandt man i Odense. Han vedgik anklagen. Også den unge lærer Stensig vedgik at have givet eleverne de sedler, han havde fået udefra. Han havde også hjulpet dem ved tegn og blink. »Men jeg troede, det var skik alle steder ved eksamen. Sådan har det i alt fald været de to steder, hvor jeg har taget eksamen! Skolelærereksamen og præliminæreksamen.«

Bestyrer Petersen fandt man på en gård på Langeland. Han blev stævnet til møde på et hotel i Rudkøbing, hvor han vedgik anklagen. »Der havde været noget, men det var bleven slemt overdrevet ved sladder. Han troede ikke, at eleverne havde haft særlig nytte af snyderiet!«

Den 13. september 1896 kan professor Müller skrive

til censor i matematik lærer A. Andersen, Hobro, at sagen i Hals angående misligheder ved eksamen er grundigt undersøgt og nu afsluttet.

Undervisningsinspektøren dikterede følgende straffe: Eleverne fik til trods for mislighederne lov til at beholde deres eksamen, — »da man kan skønne, at de ikke har haft særlig gavn af hjælpen.«

Førstelærer Schultz fik en irettesættelse for forsømmelighed og »kan i fremtiden ikke godkendes som tilsynsførende ved eksamen.« Lærer Stensig må i fem år ikke virke ved en eksamensberettiget realskole, hverken som tilsynsførende, som lærer eller eksaminator. Lærer Hansen Saltofte må ikke deltage i afholdelse af eksamen før efter nærmere indhentet tilladelse hos inspektionen.

Bestyrer Petersen vil i al fremtid være umulig som bestyrer ved eksamensberettigede realskoler Han er i det hele taget en uvederhæftig person, som aldrig burde have haft eksamensret. At han fik den skyldtes udelukkende hensyn til de på skolen værende elever, som var forbleven der i god tro, da skolen året før skiftede bestyrer og lærere. Hals skoles eksamensret inddroges, så længe Petersen stod som ejer af den. Endvidere foreslog professor Müller, at tilskuddet til skolen skulle sættes ned til en tredjedel.

Så vidt vides forsvandt Petersen fra skolen og egnen. Skolen var sejlet i sæk. Den lå til behagelig afbenyttelse til den, der kunne og ville rette den op. Regnskaberne var fjernede. Der måtte begyndes på bar bund.

Anthon Johnsen fik tilladelse til året efter at lade sig indstille til eksamen ved Hobro realskole.

Kilder:

Undervisningsinspektionens kopibøger.

Fattigdom og nød.

Skolen var slået ud. Men den tidligere bestyrelse med lodsoldermand Bloch i spidsen stod parat til at redde den helt fra undergang. Han skaffede sig tilsagn fra undervisningsinspektøren, at skolen kunne fortsætte, hvis man fandt en egnet bestyrer. Så kunne den få de samme tilskud som før.

Der skulle også penge til. Kassen var tom. Regnskaberne borte. Der tegnedes for 4.000 kr. ny aktier. Juul fik sit tilgodehavende, til dels i form af aktier! Skolen kunne starte på ny.

Den ny bestyrer blev mag. scient. C. F. Michelsen. Han tog fat med godt mod. Var selv faglig dygtig og sikrede sig gode medarbejdere. Bl. a. frk. Sine Veilgård, der senere kom til Aalborg som kommunelærerinde og lever endnu.

Skolens rygte var imidlertid ikke godt. Kosteleverne udeblev. I Michelsens syvårige periode dimitteredes kun 27 elever, hvoraf 20 var fra Hals by. Kostskolepræget var borte.

Økonomien var anspændt. Bestyrelsen nægtede således i 2 år at betale skolens portoudgifter. Senere bevilgedes 10 kr. årligt til dette formål. Man drøftede i fuldt alvor at anlægge sag mod en fraflyttende lærer for at tvinge ham til at betale en rude, han var kommen til at smadre.

I slutningen af 1904 fik »magisteren« embede ved Færøernes kommunale realskole og seminarium. Der skulle findes en ny bestyrer til Hals. Det blev ikke let. Men det lykkedes omsider. Det blev lærer Petersen-Asklev.

I Michelsens tid havde der været et årligt underskud på nogle hundrede kroner. Dette måtte dækkes af

Mag. scient.
C. F. Michelsen,
1896—1905.

aktionærerne. Det lykkedes Asklev at få dette ændret. 1906 står som et mærkeår i aktionærernes historie. Da var der balance. I fryd over dette resultat vedtog man godvilligt at indbetale 5 pct. af den tegnede aktiesum som reservekapital.

I Asklevs fireårige periode dimitteredes 27 elever.

Det hele gik sin rolige gang. Asklev var ivrig interesseret i gymnastik og sang. Han oprettede frivillige gymnastik- og sanghold.

Det virkede derfor lidt mærkeligt, da bestyrelsen i 1907 afskedigede alle lærerne, deriblandt Hoffmann, som havde været ved skolen og arbejdet godt i flere år. Der ved kom skolen ud i lærerskifter. I 1908 var der intet eksamenshold, og 22. april 1909 vedtog bestyrelsen enstemmigt at søge skolens ledelse lagt i hænderne på en

R. Petersen-Asklev,
1905—1909.

akademisk uddannet mand, og man henstillede til Asklev at søge sin afsked. Asklev fik enelærerembede i Kragelund ved Silkeborg. Pastor Christensen, Hals, konstitueredes som bestyrer, og ved hjælp af skolens tidligere elev, nu dr. phil. Oluf Krag fandt man en ny leder af skolen.

Det blev cand. phil. H. A. L. Chronfeldt. Han ledede skolen til 1914. I den tid dimitteredes kun 23 elever.

P. Melgård var død. Bestyrelsen bestod nu af J. A. Jørgensen, Vesterheden, Just Joft, Nørreskoven, snedker J. P. Jensen, træhandler C. P. Christiansen samt lods C. Brems-Pedersen. Hos den sidste måtte bestyrelsen ansøge, når der skulle bevilges blæk, kridt og andre små nødvendighedsartikler til undervisningen.

Der var stadige lærerskifter og stadige ansøgninger

om lønforhøjelser. Lærer Poulsen (senere præst) bevilgedes gratis undervisning hos pastor Christensen i latin og græsk. Det var en del af hans løn. Lærer Ehrenreich Christensen ansøgte om hele 200 kroners forhøjelse af årslønnen. Den var på 1.000 kr. »Lad os tilbyde ham 100 og se, hvordan det så går. Fastholder han kravet, ja, så må vi bøje os.«

Chronfeldt var utvivlsomt faglig dygtig. Han får den bedste ros af en af sine elever: »Dygtig som lærer. Fin som menneske. Han tog sig af eleverne både i og uden for skolen, hjulpet af sin brave hustru, mor Dagmar.«

Men det gik ikke alligevel. Hals drenge var ikke altid lige rare. Man lavede fest med den rare bestyrer. Forældrene tog deres børn ud af skolen. I 1915 var der kun een dimittend.

I maj 1914 blev Chronfeldt opsagt til fraflytning til august.

Verdenskrigen begyndte. Dens dyrtid satte snart ind. Det mærkedes også på Hals realskoles budget. Særlig brændselspriserne steg stærkt. Kakkellovne var ikke allermest økonomiske. De var godt nok bleven fornyede i 1913, men man yntede om i byen, at en af bestyrelsens fruer ønskede nye kakkellovne til sin lejlighed. Det fik hun. Skolen fik hendes kasserede.

I årene efter Chronfeldts tid lededes skolen af to ganske unge mænd: P. Ovesen Nygård, den senere skoleinspektør i Hals, og Th. Petersen, den senere amtskolekonsulent i Aalborg.

Vel er der fremgang i disse år. I 1917, da jeg ansattes ved skolen, var loftsværelserne igen fyldte med elever. Eksamensholdene blev større. Men det var ikke tilstrækkeligt. Underskuddet voksede år for år. Man måtte optage lån for at holde skolen gående. Det blev

Amtsskolekonsulent
Th. Petersen.
Bestyrer 1916—1919.

mere og mere vanskeligt at få gode lærerkræfter til de lønninger, skolen kunne give. Særlig kneb det med sproglærere.

Skolen var forfalden. Gulvene slidt op eller ødelagt af fugt og svamp. Væggene skallede af salpeter. Vinduerne var ikke malet, siden skolen blev bygget. Bordene, tre-, fire- og ottemands, var gennemprydede med dybt skårne navnetræk af de skiftende elever. Udenom voksede hækkene uklippede til en sådan højde, at de udelukkede alt lys.

Skolens brønd var et åbent vandhul på legepladsen omgivet af en rådden boling med en rusten spand i et reb til at trække vand op. Vandet var brunt af et indhold af okker samt plante- og dyrerester. Der var årlige difteritisepidemier i byen.

Der var ikke råd til at indlægge elektrisk lys til lærerne. Der var olierationering. Vi sad ved små sparelamper af styrke som en tælleprås, selv om en fisker af og til forbarmede sig over os med en liter snavset, ilde lugtende petroleum.

Vort private brændsel kunne vi skaffe gratis ved at grave tørv i Hals mose og skove brænde i Sønderskoven. Lærerne og de store elever havde mange hyggelige timer sammen under eftermiddagsarbejde i mose og skov!

I et ubrugt rum på loftet lavede lærerinderne et ildsted af sten, hvorpå der kunne laves mad.

Dette var lærerkår 1917. Men lønnen var i og for sig god. Min løn var f. eks. hævet til 1.300 kr. samt værelse. En andenlærerløn var dengang langt under 1.000 kr.

Det var en fattig skole. Men det var en god skole. Forældrene var interesserede. Der krævedes ofre af dem. Lærerne blev bundet sammen af den fælles fattigdom. Eleverne var flinke. Forholdet til lærerne så kammeratligt, som det kun kan være ved en lille skole, — ved en privat skole. Kunne en elev ikke følge med, var det ekstratimer uden skelen til tarifløn. Den var for resten den gang 50 øre i timen!

Det kunne dog ikke blive ved at gå. I 1900 havde kommunen så godt som overtaget skolen. Det blev i sidste øjeblik forpurret. Landboerne var imod at forpligte kommunen økonomisk, ligesom en del grundtvigiansk indstillede var imod eksamensskole i almindelighed. Man var også bange for at miste de billige hjorddrengene, når der blev indført hverdagsundervisning i Hals. Før havde man eendags undervisning for de store om sommeren.

I 1918 indledte man igen forhandlinger om over-

tagelse af skolen. Snedker J. P. Jensen og bestyrer Th. Petersen ledede forhandlingerne for realskolen. De var begge drevne forhandlere, og ved hjælp af løfte til landborepræsentanterne om at få deres hyrðedrenge flyttet ud til omegnsskolerne om sommeren fik de enstemmig tilslutning fra sognerådet.

29. januar 1919 overtog kommunen Hals realskole. Købesum 8.000 kr. Aktionærerne frafaldt ethvert krav, og kommunen forpligtede sig til at drive realskolen »så længe præliminæreksamen kan tages i Danmark.«

Som underskrivere på handelen er J. Just Toft. Han havde gjort hele løbet med.

Hals private realskoles saga var ude.

Kilder:

Hals realskoles forhandlingsprotokol.

Hals realskoles eksamensprotokol.

Hals sogneråds forhandlingsprotokol.

Undervisningsinspektionens kopibøger i Rigsarkivet.

AALBORG HISTORISKE MUSEUM

I 1959—60

Undersøgelserne af middelalderlige borgtomter kunne ikke fortsætte i 1960, trods givne bevillinger. Der var ingen ledige arbejdere i de kommuner, hvor gravninger var planlagt — sådan kan en glædelig udvikling spærre for et ønskeligt arbejde.

Ved udgravning til en stor kloakledning langs Strandvejen fandtes i et par meters dybde vrage af to skibe. De kunne ikke optages på grund af deres stilling på tværs af grøften, men et udsnit af begge blev optaget og rensat. Det ene var af egetræ, antagelig 1600-årene, det andet af fyrretræ og meget yngre. Skibene har nok ligget i vinterhavn i Kattesundskæret og er sunket der, og vrage er siden tildækket ved opfyldninger omkring 1920—30. Skibsresterne er magasinerede.

I Dall sogns sydlige spids, nær den i fjor udgravede hustomt fra jættestuetiden, lå en forlængst ødelagt jættestue, som nu er udgravet for at konstatere dens eventuelle samhørighed med kulthuset. Kammeret var ødelagt ved stenoptagning, men i gulvlaget og foran udgangen fandtes skår af samme type som i hustomten og i den i 1938 undersøgte jættestue.

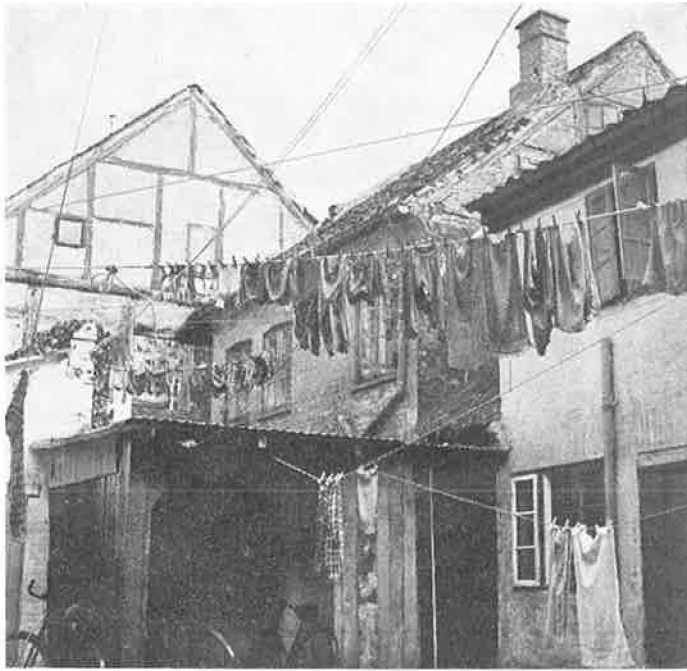
I Lille Vildmose er tidligere undersøgt gravpladser, brønde og andre spor af bebyggelse i årene omkring Christi fødsel. I år er endnu en rest af hustomter fun-

det ved Møllesøvejen, men under for tykt tørvelag til at kunne udgraves. Området holdes under opsigt af Per Rolandsen fra Dokkedal.

Årets vigtigste oltidsfund er endnu ikke færdiggravet. Efter at have undersøgt bopladser fra grubekeramisk kultur ved Selbjerg på Øland og Smedegårde ved Nr. Tranders, fik amanuensis O. Marseen meddelelse fra plejer Arne Kildebæk, at der på Livø var fundet flækkeblokke og pile fra samme tid. En udgravning viste en rig boplads med hyttetomt og mange fund. En større undersøgelse er planlagt til 1961.

Nedrivning af gamle huse i Aalborg giver museet mange opgaver. Den gamle gård Vesterå 11, tidligere C. Rafns fabrikker, blev i vinter sløjfet, fra dens facade blev bjerget et sandstens skilt med symboler for handel, søfart og landbrug. Grunden blev udgravet med maskiner, så lidet kunne reddes, men nogle meget gamle medicinflasker i en sprække ved en kælderhals var dog et bytte. Husene i St. Nygade og Hr. Ovesgyde er forlængst opmålt og fotograferet, men museets personale følger nedrivningen og søger at redde, hvad der måtte komme frem af panelværk, tapet og maling ved nedrivningen.

Magistrene Poul Strømstad og Ib Varnild fra Nationalmuseets saneringsundersøgelser besøgte os i tre dage og gennemgik museets beholdning af opmålinger og fotos af nedrevne og dømte huse, ligesom de var med til en byvandring, der ikke indskrænkede sig til eftersyn af facader, men strakte sig ind i gårde og huse. Desværre er den opmåling, som afgangsklassen på Bygmesterskolen så længe har foretaget hver vinter, nu slut, idet skolens elever ikke mere skal aflevere opmålingsopgaver ved eksamen.

Hjørnet af Gråbrødregyde og St. Nygade, den tidligere beværtning »Blodkoppen«, huskes vel endnu. Men hvem mindes, at der så sådan ud på bagsiden. — Museet har taget hundreder af sådanne fotos. — (S. Grantzau fot).

Årets gaveliste er lige så rig, som den plejer at være. Fra Aalborg Omnibus Selskab har museet modtaget en udrangeret bus til arbejdsbus ved udgravninger, og et stort ønske er dermed opfyldt. Fra boghandler Svend Marnow i Aalestrup er modtaget en glasmontre, som er taget i brug til sølvsamlingen. De fotografiske plader, som er blevet en omfattende samling, er øget med arkiv fra fotograf Birkedal (1925—35) afgivet af fotograf Schrøder, og arkiv (foreløbig til 1956) afgivet af fotograf Brems. Et kælderrum er indrettet til disse

arkiver, som ordnes af fotograf Knud Dynesen, og der er hyldeplads til endnu mange plader. Fra fru W. Hupfeld er modtaget glasmagernes fagforenings fane, i fin stand, bevaret af nu afd. glasmager Milian Jansson. Fabrikant Oscar Møller, Frederiksberg, har skænket sin fars, guldsmed i Aalborg Jens P. Møllers, papirer som supplement til en tidligere modtaget samling af medailler og værktøj. En tegning af den gamle Aalborg-dekorationsmaler Søren Simonsen er modtaget fra Den gamle By i Aarhus, og vort museum vil meget gerne have endnu mere af denne begavede tegner og maler. Er der nogen af årbogens læsere, der har billeder af Søren Simonsen, bedes de venligst henvende sig til museet, enten de vil skille sig ved dem eller beholde dem. Vi vil bare gerne se dem.

Gårdejer Jens M. Jensen i Gerding har skænket museet et skab med original maling, initalier og årstal 1799, et smukt eksemplar af østhimmerlandsk »bonde-maling« — som dog nok for det meste er udført i Aalborg. Fra frk. Kirstine Dokkedahl i Birkelse er modtaget en vugge med omhæng, et stueorgel fra ca. 1850, en håndkærne og en butikslampe fra den første butik i Vedsted sogn, alt i fineste stand. Maltkværn, sennepskværn og goderådsjærn fra Vilsbæksminde i Brovst er modtaget fra gårdejer Henning Larsen, og fra fhv. lærer Andersen, Hasseris, en vugge og stol med nøjagtige oplysninger.

Gammelt købmands-inventar bliver sjældent nu. Ved modernisering af »Hjorths gård« i Slotsgade fik museet ståpult, bogreol og sofa af købmand E. Krogen, og fra Beckmanns efterfølger i Maren Turisgade er af købm. Munch Jørgensen modtaget tilsagn om tre gamle diske, ligesom firmaet Schou har lovet museet en profileret

reol fra samme sted. Fra A/S Wilh. Staun er museet lovet en ovn af fajancekakler fra ca. 1880.

Indtil dette år havde vort museum ikke meget bestik til borddækning fra nyere tid. Til udstillingen »Mad og Drikke« i juni var der brug for meget dækketøj og bestik, og en henvendelse gennem byens presse blev så venligt modtaget, at der næsten ikke blev brug for lån. Gaver af duge, knive og gaffler, skeer og service indgik i en mængde, der overraskede selv det forvante museum. Mellem de mest værdifulde gaver skal blot nævnes duge fra fru rektor Galster og fru Jenny Sørensen i Nysum, bestik fra fru C. C. Winther, cigarhandler Thorn Veggerby og fru Bach Petersen. Fra Åge W. Nielsen er modtaget et par dukker fra forrige århundrede, fuldt påklædte og i fin stand.

En mærkelig ting er indkommet som gave fra vejmand Ingemann Sørensen i Øster Hornum. En ganske lille træfigur, hvis brug ikke er klar, ender i et mands-hoved med fipskæg og pibekrave, tydeligt nok fra tiden omkring 1560—70. Figuren er funden i fylden, da Budolfi Plads blev afgravet i 1937, og af finderens skænk til Ingemann Sørensen.

De fleste håndværkerlav i Aalborg har i tidens løb deponeret deres lavssager i museet. I år har tømrersvendenes fagforening føjet deres sager, 1 lavslade, skafferstok, snushøvl og velkomst af tin med sølvskilte til samlingen. Nu er — os bekendt — kun eet lavs relikvier uden for museet, nemlig smedemestrenes, som beror hos oldermanden for smedelavet.

Et krus af kinesisk porcellæn med sølvlåg af mester Thomas Hansen Pop fra ca. 1730 er årets eneste sølvkøb. Fra omtrent samme tid er et fladkækket søjlebord af eg, til at klappe ned, men desværre berøvet

sin maling ved at være brugt som havebord en tid. Af den lokale keramik er indkøbt et »narrekruz« af Ølandlertøj, mærkeligt ved at være gjort så sent som omkring 1830, skønt formen går helt tilbage til middelalder. De store samleobjekter — sølv, fajancer og møbler — er i dag dyre i indkøb, når det drejer sig om velbevarede sager. Glas er nu ved at blive næste hobby, og for at skaffe museet en repræsentativ samling, inden priserne stiger alt for højt, og mens der endnu er lokale glas på markedet, har museet i år foretaget en del indkøb af især nordjyske glas, men også glas af andre danske værkers produktion. Dertil kommer, at Holme-gaards Glasværk har forøget samlingen med værdifulde gamle glas.

En københavnsk antikvar har skaffet museet et stik af den franske restauratør Victor Brunnes, der i 1800-årene skabte byens førende restaurant i det senere Beiers Hotel. Navnet står meget utydeligt på bagsiden.

Fra smedemester C. Kvistgårds smedie i Ø. Sundby er erhvervet en ambolt af meget gammel form. Til museets store samling af justerede måle- og vejeinstru-
menter er købt et bismelod med justerbogstavet M, hvilket vil sige, at det er justeret før Ole Rømers forordning af 1683. En lægtesav fra Rold skov, en fodpose fra Dollerup og en kørekappe af vadmel fra Lillevorde er mere tilfældige indkøb, som foretages til supple-
ring, når lejlighed byder sig.

Lidt til en side fra rent museumsarbejde er indsamlingen af traditioner og erindringer. I årets løb er lånt erindringer fra Skarpsalling, Halvrebene i Als sogn, Nysum i Ravnkilde sogn og Aalborg by, til afskrift og tilbagelevering. I årenes løb opsamles derved en række personlige optegnelser, ikke bestemt til offent-

Ildsted og opstilling af lerkar i rekonstruktion af kulthuset fra Ferslev.
(O. Marseen fot).

liggørelse uden tilladelse, men af høj værdi for kulturhistorisk forskning. Derimod samler museet ikke på historiske kilder af officiel karakter, men afleverer indkomne arkivalier til Landsarkivet i Viborg. I år er afleveret lavspapirer for bagermestrene, malersvendene og tømrersvendene i Aalborg, embedsbog for Farstrup skole, årsregnskab for Den geistlige Enkecase og kassebog for Hals bro og havn, samt fire kongebreve til slægten Londemann.

For Danish Food Fair arrangerede museet i juni udstillingen »Mad og Drikke«, hvortil Kunstmuseet venligst lånte os lokaler. Især de dækkede borde vakte opmærksomhed, og udstillingen havde 3.400 gæster på to uger, ligesom pressen, især i Jylland og Norge, viste udstillingen megen opmærksomhed. Lys til de mange stager skænkede firmaet Asp-Holmblad.

I foråret 1960 afholdt Kunstindustrimuseet i København en særudstilling »Smykker i dansk Eje«. Til denne udlånte vort museum halssmykker og skospænder af Aalborg-mestre. I tohundredeåret for oprettelsen af fajancefabrikken Herrebø i Norge afholdt Oslo Kunstindustrimuseum en udstilling af Herrebø-fajancer, hvortil vort museum udlånte de tre stykker, det ejer af disse kostbare og sjældne fajancer.

Museets egen permanente udstilling er i stenalderen helt ændret. En kopi af kulthuset fra Ferslev er opbygget på grund af opmålinger og fotos, og heri er de mange lerkar udstillet efter at være sat sammen af hundredvis af skår. Samtidig er skabene i denne samling ombygget. Denne udstilling har vist sig pædagogisk værdifuld, så den ellers noget oversete stenalder nu er museets mest diskuterede samling — også blandt skoleelever. Forarbejdet ler til opbygningen af Ferslev-huset er skænket af Nørre Uttrup Teglværk.

Hjemmeværnet i Aalborg har i lokalerne på Vestre Allé indrettet en »Himmerlandsstue« med møbler og inventar indsamlet af kaptajn K. Østergård. Det meste af inventaret trængte til istandsættelse og er blevet konserveret på museets laboratorium under ledelse af konservator Grantzau, sideløbende med museets stadig løbende konserveringer. Laboratoriets største opgave i dette år har været opbygningen af Ferslev-huset og samlingen af de 35 lerkar fra dette fund, samt ombygningen af en serie gamle skabe og montrer til udstillingsbrug.

Blandt de mange besøg, museet modtager mellem år og dag, skal nævnes en gruppe historiestuderende fra Lunds og Københavns universiteter under ledelse af professorerne Aksel E. Christensen, Astrid Friis og

Jerker Rosén. Keeper Hurst fra London kom for at se på middelalderlige byfund og dr. Vilhelm la Cour for at studere middelalderlige voldsteder i Himmerland, mens dr. Hans Norbert Roisl fra Wien studerede renæssance-inventar, og magister Hans Norling-Christensen fra Nationalmuseet gennemgik Ferslev-huset. Museumsinspektør Jørgen Slettebo fra Sønderborg Slot søgte malede spånæsker.

Lindholm Høje besøges årlig af stadig flere turister og skoleklasser, ikke mindst fra gymnasier, seminarier og kursus. En vejledning af O. Marseen, oprindelig skrevet som afhandling i *Kuml*, er optrykt og sælges på stedet samt i museet og turistbureauet, og den er slået så godt an, at den allerede i år må optrykkes og foruden sit engelske resumé også have et tysk. Magister Th. Ramskous »blå bog« om Lindholm Høje går ligeledes i ret stort tal, og museets lille vejledning for hastige besøg må årligt optrykkes. Selv om besøget på Lindholm Høje ikke optælles, giver den store efterspørgsel efter vejledninger dog klart til kende, at det er meget stort og langt overstiger de ca. 25.000, der årlig besøger museet.

Peter Riismøller.

VESTHIMMERLANDS MUSEUM

1959—60

Det nu snart svundne Aar 1960 har for Vesthimmerlands Museum rummet hele to Mærkedage.

Efter et grundlæggende Forarbejde med Tegnelse af Medlemmer og begyndende Indsamling af Museums- genstande afholdt Vesthimmerlands Museumsforening den 21. Januar 1920 — altsaa i Aar for 40 Aar siden — stiftende Generalforsamling med Vedtagelse af Love. Valg af Bestyrelse m. m. Dette vil i Virkeligheden sige, at det er selve Museet, der har holdt 40 Aars Jubilæum, idet Museumsforeningen i de første Aar var Ejer og Administrator af Museet og dets Samlinger.

I de første Aar af sin Tilværelse havde Museet af Aars Kommune faaet overladt Lokaler i den nedlagte private Mellem- og Realskole, men Haabet om at faa hele den til Museet velegnede Bygning overdraget til Arv og Eje gik ikke i Opfyldelse. I 1933 meddelte Kommunen, at Bygningen skulde omdannes til kommunal Administrationsbygning, og Museet stod nu uden Husly til sine i de forløbne Aar stærkt forøgede Samlinger.

Men som det saa sortest ud, vaagnede Byens Borgeraad til Daad. Det lykkedes ad forskellige Veje at faa skrabt de nødvendige Pengemidler til Veje til Opførelse af en egen Museumsbygning, der indviedes den 25. November 1935.

Bygningen opførtes paa et af Præsteembedet lejet,

Vesthimmerlands Museum,
opført 1935.

smukt beliggende Areal ved Indkørselen til Byen. Dette Areal er i Aar af Aars-Haubro Menighedsraad med Ministeriets Billigelse skænket Museet som Ejendom.

Samtidig med Museets Opførelse omdannedes Forholdet til Museumsforeningen, saaledes at dennes Op-gave nu er at yde Museet økonomisk og kulturel Støtte, medens Museet blev gjort til en selvejende Institution under Ledelse af en Bestyrelse paa 9 Medlemmer, der vælges af de Institutioner, der yder Museet fast økonomisk Støtte.

Ved ministeriel Skrivelse af 18. April 1945 opnaede Museet Statsanerkendelse, og 1952 optoges det med fast aarligt Tilskud paa Finansloven.

Det eneste, der nu mangler, er Pengemidler til en Udvidelse af Lokalerne, da disse ikke længer kan rumme større Nyerhvervelser uden at virke overlæsedede. Men medens Bygningen for 25 Aar siden kostede 13.000 Kr. at opføre, vil en projekteret Tilbygning i

Dag koste mindst 50.000 Kr., og saa mange Penge kan Byen selv for Tiden ikke præstere. Men forhaabentlig vil Fordelerne af Tipsmidlerne før eller senere forbarme sig over os.

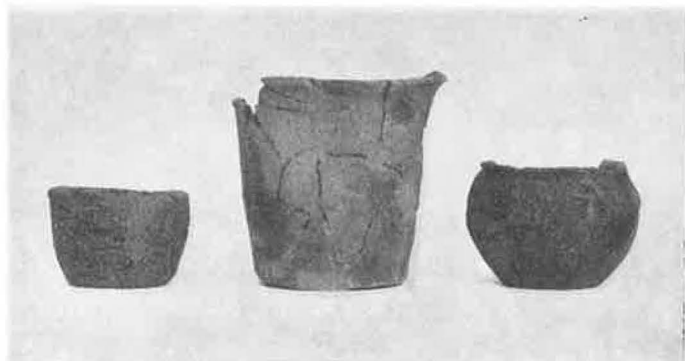
Forøgelsen af Museets Samlinger har i det forløbne Aar ikke været særlig stor. Nogle Ting fortjener dog at omtales, deriblandt først og fremmest et interessant og sjældent Oldtidsfund.

Paa Ejendommen Kirkebjerggaard, Matr. Nr. 4 b, Brøttrup, Malle Sogn, der ejes af Gaardejer Jørgen Nielsen, laa en stærkt udpløjet og forgravet Høj, Kirkebjergghøj. Museets trofaste Hjælper, Tandtekniker Bent Jensen, Løgstør, fik Tilladelse af Ejeren til at undersøge Højresten, og hans grundige og omhyggelige Undersøgelse førte til det overraskende Resultat, at Højen rummede hele 14 Grave, der alle kunde henføres til Slutningen af Stenalderen, den saakaldte Enkeltgravstid. Fem af Gravene indeholdt Gravgoods, medens de andre til Gengæld viste interessante Enkeltheder med Hensyn til Gravenes Udformning.

Fundene fra de 5 Grave med Gravgoods bestaar af en smuk Enkeltgravøkse, 4 Lerkar og 10 Ravperler.

Fra Bronzealderen er ved Gaardejer Verner Poulsen, Nyrup, indleveret to Urnefund. Det ene er en Urne med Laag, fundet paa Gaardejer Erik Jensens Ejendom, Matr. Nr. 4 c, Østrup, Vognsild Sogn. Det andet Fund er en Urne, sammen med hvilken der fandtes et mindre, skaalformet Lerkar, der muligvis maa opfattes som et Offerkar. Findestedet er Gaardejer Jens Chr. Jensens Ejendom, Matr. Nr. 8 m, Nyrup, Gislum Sogn.

Af Tilvæksten til Museets øvrige Samlinger fortjener to Ting særlig Omtale.

Lerkar fra Kirkebjerghøj.

Den ene er et pragtfuldt Syskrin, beklædt med Perlemor. Det har tilhørt Komtesse Eleonora Skeel til Gl. Estrup og er skænket Museet af Fru Alma Hansen, Aars, der har arvet det efter Komtesse.

Den anden er en haandskreven Visebog, skrevet af Niels Peter Laustsen, der blev født i Brastrup ved Ravnkilde 1843 og døde sammesteds 1873. Sammen med den haandskrevne Visebog fulgte en Samling trykte Markedsviser, hvoriblandt ikke faa sjældne. Visesamlingen er skænket Museet af Fru Maren Sørensen, Sjøstrup ved Aars.

Besøget i Museet i den forløbne Sommer har været noget mindre end sædvanligt, velsagtens paa Grund af det regnfulde Ferievejr. Foruden ca. 300 Enkeltbesøg har der været 15 Skoler med ialt 364 Elever og 4 Foreningsudflugter med ialt 191 Deltagere. Af Besøgene kan særlig nævnes Gymnasieklasser fra Randers og Holte Gymnasier og 11 tyske Studenter fra Kiel under Ledelse af Professor Georg Kosseck.

S. Vestergaard Nielsen.

HJEMSTAVNS- OG SPILLEMANDSMUSEET I REBILD

Lad os bygge et hus til busterne! — Disse få ord udtalt af skovløber Emil Blicher i efteråret 1950 gav faktisk stødet til, at »Hjemstavns- og spillemandsmuseet i Rebild« blev bygget, så at det den 1. juli 1951 kunne indvies.

Sommeren 1961 passeres således allerede det første tiår. Forud for den ovenfor omtalte udtalelse af den daværende og for øvrigt stadigt værende formand for »Himmerlandsforeningen for Skørping og omegn«, Emil Blicher, var der selvfølgelig passeret en hel del, hvorom der her i korte træk skal fortælles.

I hele egnen omkring Rold skov har der alle dage været næsten et væld af den rigtige gamle type af spillere, som spillede hos egnens folk, både når der var sorg og glæde til huse.

En flok ganske almindelige og jævne nulevende mænd havde i lange tider pønset på, hvordan det var muligt at værne om den gamle spillemandsmusik og dens ophavsmænd.

Det første resultat blev, at den allerede nævnte »Himmerlandsforeningen for Skørping og omegn« så dagens lys.

Her var det ifølge sagens natur ganske givet de gamle

Hjemstavns- og spillemandsmuseet i Rebild, som det ser ud efter den sidste udvidelse i 1960.

Den oprindelige bygning med en lille kvist på ligger i midten.
Af den første udvidelse ses kun gavlen til venstre.

melodier og danse, der skulle være i højsædet, når der kaldtes til fest een gang hver måned.

Denne forening slog så stærkt an, at den havde og har for øvrigt ca. 1000 medlemmer. Ingen troede det muligt.

Det blev nødvendigt at slippe nyere toner og danse ind i arrangementerne, men — og det håndhæves meget strengt — der er et meget skarpt skel mellem gammelt og nyt. Det høres og danses nemlig på to forskellige steder, og der holdes som sagt streng justits.

Der kom penge i kassen, og de skulle gerne bruges, så det blev til gavn for den gamle hæderkronede spillemandsmusik.

Hvor mon det var bedst at sætte ind? Det var det store spørgsmål. Ovre i Gravlev gik almuekunstneren William Blicher og puslede lidt med modellering i gips.

Emil Blicher, en broder til William, fik sin bestyrelse med på idéen om at lade ham forsøgsvis lave nogle buste i naturlig størrelse af forskellige af de forlængst afdøde himmerlandske spillemænd.

Da William Blicher havde lavet de første 10, traf det sig sådan, at der skulle afholdes en stor folke- og børnefest i Skørping og i forbindelse med denne en udstilling, hvor bl. a. de 10 buste skulle udstilles. Det var Himmerlandsforeningen, der stod som arrangør.

Da denne udstilling var forbi, var det, de gæve mænd kom i knibe, for hvad skulle de gøre ved busterne. De havde ingen steder at sætte dem. Mange forslag blev luftet, men ingen duede tilsyneladende.

Så var det, at den betydningsfulde udtalelse om at bygge et hus til busterne faldt, og så kom der skred i sagen.

Inden længe stod det klart for de 9 mænd, at det var et museum, der skulle bygges, og at det skulle være et spillemandsmuseum, men dog også med plads til, hvad der hører hjemstavnen til.

Et måske velment råd fra en museumsmand om at samle penge op i en halv snes år for så at bygge ville disse mænd slet ikke høre tale om.

Der skulle bygges, og det kunne ikke ske for hurtigt.

Disse mænd, hvoraf ingen var økonomisk stærke, lovede bare hinanden at stå last og brast og så for øvrigt løfte i flok.

De fik stabet et byggelån på 10.000 kr. på benene. Det gik i orden den 12. januar 1951.

Den 1. juli 1951 kunne bindingsværkshuset på 12×7 meter indeholdende et spillemandsrum og et hjemstavnrum under stor opmærksomhed indvies af den nu afdøde lokalhistoriker førstelærer Th. Johansen, Aarestrup.

Et hjørne af den nye spillemandsstue, hvor en del af spillemandsorkestret ses. Dirigenten, Søren Justesen, Arden, står op til højre. Længst til højre sidder manden for det hele, Emil Blicher. Bagved ses en lille del af William Blichers spillemandsbuster.

At huset rent bindingsværksmæssigt ikke var helt lydefrit, kan ikke lægges bygherrerne til last, men dem, der havde tegnet og bygget huset.

Mændene, der dristede sig til at bygge et så urentabelt foretagende, som et museum normalt er, var skovløberne Emil Blicher og Carl Sloth, snedker P. Johnsen gårdejer Chr. Hyldgaard, arbejdsmændene Harald Nielsen, Jens Mikkelsen og Holger Bruun, samt lærer R. J. Vithner og fabrikant Chr. Jensen.

Huset blev bygget og indrettet uden een eneste øres tilskud fra offentlige kasser, end ikke en kommune-garanti var det lykkedes at opnå, men mændene havde Himmerlandsforeningen i ryggen.

Skeptikere var der stadig nok af, men trods dette steg interessen støt og roligt for det lille museum. Radioen fik øje for, hvad der skete, og lavede flere udsendelser

med de gamle spillemænd. Der blev indspillet specielle grammofonplader med salg for øje, og det strømmede ind med alskens ting, så det inden længe stod klart, at rammerne måtte udvides.

De 9 mænd skelede igen til Himmerlandsforeningens kasse, for trods store besøg i museet var der dog langt fra nok til en udvidelse. Der blev udvidet, og den 15. juni 1957 indviedes en tilbygning vinkelret på det første hus og af samme mål, nemlig 12×7 meter.

I denne nye bygning indrettedes en kiosk, så det blev muligt for kustoden at tjene til livets ophold.

Besøgene steg stadig, og i de seneste år har der været ca. 10.000 betalende gæster pr år. Pladsmangelen var igen meget følelig, og mændene, stadig de samme, pønsede igen på en udvidelse, men penge var der ingen af.

Skeptikernes tal var dalet gennem årene, og det blev ligesom lettere at få et byggelån.

Fjernsynet havde nu været på museet og lavet en stor udsendelse med og om de gamle spillemænd. Det var også med til at styrke kreditten.

Hvorom alting er, den 15. maj 1960 indviedes endnu en stor tilbygning på ikke mindre end 21×7 meter. Denne bygning er også vinkelret på den oprindelige, og der er nu så megen plan over byggeriet, at det står som et gedigent hele.

I den nye bygning er der en meget stor spillemandsstue på ca. 14×7 meter. Desuden en skovfogedstue, en vævestue og en stor ladeport. I hele museet er der 8 rum med et samlet gulvareal på omkring 300 m².

Selv efter denne sidste udvidelse kniber det med at skaffe plads til al det, der tilgår museet.

Det, der særlig har interesse for museet, er alt, hvad der har med den gamle spillemandsmusik at gøre, og da ganske særligt nodebøger samt alt, hvad der om-

Træskomagerværkstedet.

Til højre Emil Blicher og til venstre William Blicher, som har modelleret såvel træskomanden som de mange spillemandsbuster.

fattes af begrebet hjemstavn, deraf »Hjemstavns- og spillemandsmusset«.

Fra Nationalmuseet har overinspektør Holger Rasmussen netop inspiceret museet, som han for øvrigt var tilfreds med, blot det blev drevet i samme ånd fremover som hidtil.

Tilgang af betydning af museumsgenstande i årene 1959-60:

2 gamle vogne. Brugt af bønderne som stadsvogne. Den ene ca. 200 år. Vognene er fra Nørholm og Skørping.

2 herskabsvogne. Kaleshevogn og lukket kupé, ca. 100 år. Har tilhørt hofjægermesterinde Castenskiold, født prinsesse Dagmar, Kongstedlund.

1 dukkevogn med silkehimmel og guldornamenter samt en rok. Begge dele har tilhørt Frederik den 8.s dronning Louise og er foræret museet af dennes datter prinsesse Dagmar, Kongstedlund.

1 komplet vævestue. Der findes en ca. 100 år gammel stor væv med tilhørende hørskætter og rokke. Endvidere gamle symaskiner.

1 skovfogedstue. Inventar fra omkring år 1900. Den sidste skovfoged på Buderupholm modelleret i fuld størrelse af William Blicher.

1 mindre våbensamling. Bl. a. 2 sabler, som er fra taget røverne fra Rold for ca. 150 år siden. Sablerne er foræret museet af pårørende til den mand, der i sin tid blev overfaldet af røverne.

1 riffel. Fra Chr. den 4.s tid.

1 sæt komplet skomagerværktøj. Som det blev brugt for ca. 75 år siden.

1 komplet træskovværksted. Alt værktøj findes. En af datidens træskomænd modelleret i fuld størrelse af William Blicher.

Desuden en hel del beklædningsgenstande, der har været brugt i tiden fra 1840 til 1900, samt en lang række samtidige husgeråd.

Endelig er den stærkt udvidede spillemandsstue, hvor der hver helligdagseftermiddag i den egentlige sæson spilles på skift af de ca. 25 gamle himmerlandske spille-mænd, der endnu er aktive, forsynet med et bånd-optageranlæg for optagelse af den spillede musik til Dansk folkemindesamling, med hvem museet er i nært samarbejde.

Fra 1960 er Himmerlandsforeningen og museet udskilt fra hinanden, således at museet nu er en selv-ejende institution.

E. Rasmussen.

REKTOR DR. PHIL. KJELD GALSTER TIL MINDE

Kun 6 år havde vi den glæde at samarbejde med rektor Kjeld Galster. Han blev indvalgt i styret ved generalforsamlingen 1954, da vi ved død mistede vor mangeårige styrelsesmedlem lærer Niels Hald, Nørresundby.

Rektor Galster viste stor interesse for vort samfunds virke, var altid deltager i vore udflugter og har skrevet adskillige lokalhistoriske artikler til vor årbog. — Han var født i Nørresundby, blev student fra Aalborg Katedralskole og virkede efter sin skoleembedseksamen ved Kolding Alménskole til 1936, da han valgtes som rektor ved sin gamle skole, en stilling, han røgtede med usædvanlig flid, til han i 1955 søgte afsked. Han måtte dog efter tyskernes krav under besættelsen forlade skolen i 3 år.

Fritiden blev flittigt udnyttet til litterært arbejde. Doktordisputatsen omhandlede grundige studier om

B. S. Ingemann; men også H. C. Andersen og Carsten Hauch er helliget værdifulde afhandlinger. Ikke mindst må nævnes det omfattende værk om Aalborg Katedralskoles historie i anledning af skolens 400 års jubilæum i 1940.

I mange år var rektor Galster medlem af styret for Sønderjysk forening og af styret for foreningen »Norden«, hvis formandsplads han beklædte i nogle år.

Rektor Kjeld Galster, der blev 74 år, overlever af sin hustru og 3 børn. En datter er gift med skoleinspektør Erik Kristensen, Vesterkærets skole.

Ved jordefæerden var Historisk Samfund repræsenteret ved medlemmer af styret.

Ved samfundets generalforsamling den 28. august blev rektor Kjeld Galster mindet i smukke mindeord af formanden, skoleinspektør Kr. Værnfelt.

Henrik Møller.

LOKALHISTORISK LITTERATUR

VED HENRIK MØLLER

I »Vendsysselske Aarbøger« 1958 har postmester C. Klitgaard skrevet en artikel »Om Bjelkes Høj og Jomfru Anne Katrine Bielche.« Jomfru Anne blev ved rettertinget i Biersted henrettet 1723.

I samme årbog har Sv. Gram Jensen skrevet: »Om Hals kirkes alder og bygherre.«

I »Besættelsen i Tisted 1696—98« (Himmerland) af Anders Bæksted, Danmarks Folkeminder nr. 69, har artikelen. »Aalborg-bispen« særlig interesse.

I »Vendsysselske Aarbøger« 1959 side 109 findes en artikel: »En hjemstavnsforfatter«. Manden er lærer N. P. Frederiksen, Gistrup, der boede i Lundby bakker og døde 1919. Han kaldte sig litterat, og han har skrevet 3 småting fra det østlige Himmerland: »Skitser fra Øst-Himmerland«, 1900, »Himmerland«, 1899, og »Ad Øst-Himmerlandsbanen«, 1908.

I »Folkeeventyr fra Vendsyssel« af Niels Levinsen findes eventyr fra Kjær herred.

I »Folkeminder« udgivet af Dansk Folkemindesamling 1959 har forfatteren Carl Raaschou, Als, skrevet om »Folkeminder i Himmerland«. I samme hæfte har fru Laura Vestergaard skrevet »Til bondebryllup i Himmerland«, et ungdomsminde om et bryllup i Hellum, Torup sogn.

I »Bogen om Peter Freuchen«, 1958, er omtalt Aalborgs gæve lodsformand Gustav Thostrup, der var med på Mylius Erichsen-ekspeditionen.

Under titlen: »Anton Sørensen. Der er ingen grænser«, har forstander for Haubro Ungdomsskole Holger Bidstrup skrevet om den kendte foregangsmand i landbruget i anledning af 100-året for hans fødsel. Det var Anton Sørensen, der oprettede ungdomsskolen.

»Rold« med tekst og tegninger af Leif Ragn-Jensen er et pragtværk om Rold skov, dens alsidige plante-, dyre- og fugleliv under de skiftende årstider.

»Min slægts historie« er en duplikeret slægtsbeskrivelse om den vesthimmerlandske slægt Myrhøj, udarbejdet af lærer Jens Chr. Myrhøj, Skive.

I udenrigsministeriets tidsskrift »Danish foreign office

journal«s sidste nr. har magister Thorkild Ramskou skrevet en artikel om Lindholm Høje, fint illustreret af Alex Secher.

»*Stenalderen*« hedder årbog for 1959, udgivet af Turistforeningen for Danmark. Heri har overinspektør ved Nationalmuseet dr. phil. Therkel Mathiassen omtalt stenalderens fund og mindesmærker i Aalborg amt.

»*Bronzealderen*« er Turistforeningens årbog for 1960, og her er det også Therkel Mathiassen, der har behandlet vort amt, der har 1478 større og 592 mindre høje, og hertil kommer 53 langhøje, 3 stenkredse og 3 skålstén.

I »*Kuml*« 1959 har museumsassistent Oscar Marseen skrevet en meget rigt illustreret artikel om Lindholm Høje.

I »*Kuml*« 1960 har samme forfatter skrevet en ligeledes rigt illustreret artikel om den af ham ledede udgravning af Ferslev-huset, en kultbygning fra jættestuetid, som i rekonstrueret stand med de mange meget skønne og sjældne urner er opstillet i Aalborg historiske museum.

I »*Nationalmuseets Arbejdsmark*« 1960 har arkitekt dr. phil. Troels Smith skrevet en artikel om Ertebølle-kulturen, illustreret med bl. a. et billede af Ertebølle-skaldyngen under udgravning.

Aalborg statistiske kontor har i år påbegyndt 22. Årgang af sine hæftevis udsendte »*Statistiske og økonomiske efterretninger om Aalborg*«.

»*Aalborg viser vej*«, som udsendes af Aalborg Erhvervs-kontor under redaktion af turistchef Torben Rützou, understreger stadigt alsidigt overbevisende, at Aalborg viser vej!

I »*Acta archaeologica*«, bind 28, 1958, har magister Thorkild Ramskou skrevet om Lindholm Høje.

I tidsskriftet »*Skalk*« har samme Thorkild Ramskou skrevet om Vendila, den udgravede vikingeby ved Lindholm Høje. (Nr. 3, 1958.)

I »*Skalk*« nr. 1, 1959, findes en artikel under mærket Ø: »Det ældste Aalborg.

»*En elementær håndbog i kendskab til en gæstfri by*« af museumsinspektør Peter Riismøller er en ny udgave udgivet af Aalborg Turistforening.

»*Kort over Aalborg og Nørresundby*«, udgivet 1959 af Aalborg Stiftstidende.

»*Ved vejs ende. Erindringer skrevet i mit 70. år*« af tidligere sognepræst Chr. Bartholdy gemmer mange interessante erindringer fra Barmer og Ravnkilde. 251 sider med illustrationer, 1958.

»*46 navne. Et mindeskrift om dem, hvis navne er knyttet til 4. maj kollegiet i Aalborg*« er redigevet af en af dem, der var med, redaktør Niels A. Eigenbroth, Aalborg. 1959.

Selv om borgen Fyrkat ved Hobro ligger uden for Aalborg amt, bør jeg dog nævne, at museumsinspektør Olaf Olsen har beskrevet Fyrkat i »*Nationalmuseets blå bøger*«, 1959.

Samme Olaf Olsen har også skrevet om Fyrkat i »*Skalk*« nr. 2, 1959.

»*Løgstør som handelsby*« er udsendt af Løgstør Handelsstandsforening i anledning af foreningens 75 års jubilæum ved redaktør S. E. Jensen.

»*De Smithske 1834 — 9. juni — 1959*« markerer denne virksomheds 125 års jubilæum, redigeret af redaktør Tyge Lassen.

»*Vester Sønstrup Å*« er en rustale, holdt 4. oktober 1958 i Studenterforeningen i København af professor dr. phil. Carsten Høeg.

»*Hans Jensen A/S Aalborg — et handelshus i Aalborg 1883 — 24. december — 1958*« er dette kendte grossistfirmas 75 års jubilæumsskrift.

»*Skovriderens travebog. 6 ture gennem Danmarks største skov*« er livfuldt skrevet af statsskovrider Jens Hvass, Moskovgård.

»*Fortegnelse over Aalborg Købmænds Hjelpekasse og Aalborg Handelsstandsforenings Legater. Med Biografier udarbejdet af Erhvervsarkivet, Århus*«, illustreret, 1959, er redigeret af konsul direktør Knud Strøyerberg.

I »*De jyske dialekter*«, 1959, har statsbibliotekar i Århus Niels Åge Nielsen på opfordring af professor Peter Skautrup skrevet om de himmerlandske dialekter. Prøver findes side 98—100. Endvidere Kjær herreds dialekter med prøver side 105—106.

I »*Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*«, 1956, udgivet af Det kongelige nordiske Oldskriftselskab, er omtalt fund af gravpladser i Outrup sogn, Slet herred, og i Gudumholm, Fleskum herred.

»*Lindholm Høje*« endnu en gang, nemlig magister Thor-kild Ramskous fyldige behandling af vor egns store historiske udgravning i »*Nationalmuseets blå bøger*«.

Samme forfatter har skrevet »*Omkring Katedralskolen i Aalborg*«, som er udsendt i anledning af årsskiftet 1958—59 af Erik Søberg og C. A. Brundlund, lederne af Bogtrykfagets Landsdelsskole på Aalborg tekniske Skole.

»*Ved stranden i Aalborg*« er ligesom forannævnte privat nytårstryk, udsendt af forfatteren museumsinspektør Peter Riismøller, illustreret af kunstneren Carlo Wognsen og trykt i Wilh. Burmesters Bogtrykkeri. Det er 12. år, de tre nævnte beriger os med historie, kunst og tryk.

Og det 13., nemlig »*Tre breve til Aalborg*«, nytårstryk

sidste år, går fint ind i rækken af disse lækkerbiskens-publikationer af ovennævnte triumvirat.

Et smukt arbejde er også Aalborg Amtstidendes nytårstryk »*Dage ved Limfjorden*« af forfatteren Anders Hune.

Ligeledes et meget fint fagarbejde er bogtrykker Aksel Schøllins nytårstryk for de sidste to år, nemlig Holger Drachmanns »*De svajede og svingede*« og »*Molboernes pilgrimsfærd*«, begge illustreret af kunstneren Henning Knudsen.

Af årsskrifter kan nævnes »*Aalborg Stifts Julebog 1958*«, redigeret af Carl Hermansen, og

»*Aalborghus Statsgymnasium*«, årsberetning 1958-59.

»*Barn af Aalborg. Erindringer fra barneårene af kendte aalborgensere*«, 1959. Redigeret af Jacob Blegvad, J. Gørlitz Jensen og Aage Svendstorp med bistand af Kr. Værnfelt og Karl V. Thomsen.

»*Vore landsbyers alder og struktur*« er studier over 2 markbøger fra 1688 matriklen af Viggo Hansen. Heri Hamner sogn i Kjær herred. Geografisk tidsskrift, bind 58, 1959.

»*Stiftsbiblioteket i Aalborg og dets søster i Ribe*«. I »*Fra Ribe amt*«, bind 14, 1959.

»*Johan Adolph Rømers tobakspibefabrik i Nørresundby med et udsyn over tobaksrygningens og pibemageriets historie i Danmark indtil ca. 1800*« af J. E. Tang Kristensen. I »*Sprog og kultur*«, bind 21, 1959.

»*Balustersøjlen på Vitskøl*«. I »*Kuml*« 1958. Ved magister Harald Langberg.

»— *aldrig set nogen lignende*«. Om undersøgelse af en overpløjet høj i Svanfolk i Østhimmerland. I »*Skalk*« nr. 4, 1959, fortsættes i »*Skalk*« nr. 1, 1960.

»*Landsbytyper i Himmerland*« af Frits Hastrup i »*Kultur-geografi*«, årgang 11, 1959.

»*Max Henius. Arv og Lære. Vidsyn og Virke. Agt og Maal. Et Hundredårsminde*«. Af J. Chr. Bay, 1959.

»*Vi var med til at bygge Aalborg*«. Udgivet af Aalborg Murermesterforening og Aalborg Tømrermesterforening ved Kaj Christiansen i anledning af de 2 foreningers 75 års jubilæum 1960.

»*Fra elværk i Doktorens gyde til jysk storværk*«. Udgivet af Aalborg byråds udvalg for de kommunale værker i anledning af Aalborg kommunens elværks 50 års jubilæum 1959 ved F. A. Fjellerup.

»*Oluf Olsen. Guds forunderlige tjener. Aalborg-dreng, Horsens-præst, Ribe-bisp*«. Tegninger af Herluf V. Petersen. Ved Carl Th. Jørgensen 1959.

»*Fra onkel Toms hytte til 10 millioner passagerer aar-*

ligt...« Udsendt i anledning af Aalborg Omnibus Selskabs 40 års jubilæum 1960 ved J. Kruse-Andersen.

»*Narrestregen*«. Udsendt til fordel for Himmerlandsfonden. Indeholder forskellige artikler af lokalhistorisk indhold, skrevet af Aalborg-journalister. 1960.

»*Kimbrernes land*« af Henrik Møller, skrevet til »Hjemmeværnet«s 10 års jubilæumsskrift, nr. 2, 1959.

»*En lübsk tinkande i Aalborg*« er skrevet af Peter Riismøller i »Arv og Eje« 1960.

»*Velkommen til Nørresundby*«. Lille vejviser med gadefortegnelse og bykort udsendt af Nørresundby kommune 1959.

»*Velkommen til Aalborg*«, 6. udgave 1960.

»*Bybygning i Aalborg*« ved Knud Rohbrandt og Preben Bågåe i »Byplan« nr. 1, 1960. Et forslag til omlægning af Budolfi plads og Gammeltorv.

»*Sct. Georgs Gilderne i Aalborg 1935—1960*«. Redigeret af Erik Pflug, 1960.

»*Nørresundby og omegns husmoderforening*« er et 25 års jubilæumsskrift, 1960.

I »*Merian*«, et tysk månedsskrift udgivet af Hamburg-forlaget Hoffmann & Campe, har forfatteren Palle Lauring i septemberhæftet i år i artiklen »Jagende Wolken und Blauer Himmel« skrevet meget levende om Aalborg.

I »*Kuml*« 1960: »Nålemageren i Strandstien« af museumsinspektør Peter Riismøller, rigt illustreret, om hovedresultatet af udgravningen af Strandstien øst for Budolfi kirke 1957—58.

I »*Kuml*« 1960: »En bronzeskål fra Aalborgegnen« med illustrationer, skrevet af mag. art. Henrik Trane, er en undersøgelse af et fund, indgået til Aalborg Museum 1863.

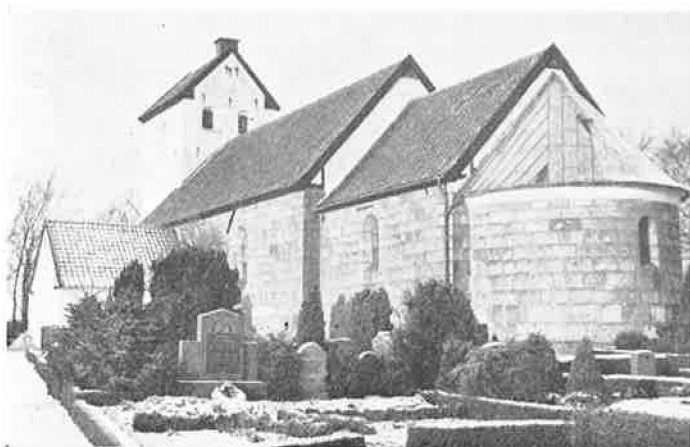
VORE TO UDFLUGTER

Vi havde det herligste forsommervejr til vort samfunds første udflugt lørdag den 21. maj, og som sædvanlig startede vi fra banegårdspladsen i Aalborg i busser og private biler. Målene for turen var Svenstrup kirke, hovedgården Buderupholm og Volsted kirke.

Svenstrup kirke

var første mål, og efter at de ca. 150 deltagere havde fået plads i kirken, indlededes med en salme og velkomstord af formanden, skoleinspektør *Kr. Værnfelt*, hvorefter sognepræsten provst *Børge Roesen* skildrede kirkens historie.

I vort land står kirkerne som særligt ærværdige monumenter fra middelalderen, navnlig på landet. Kirken her er en typisk kvaderstenskirke og virker ude fra som et sjældent smukt værk. Omkring 1500 blev den ligesom mange af vore middelalder-landsbykirker forsynet med hvælvinger i stedet for det oprindelige bjælkeloft; et gotisk modelune. Koret er usædvanligt stort, og provst Roesen mente, at det var bygget som kapel, for omkring 11—1200 boede der kun få mennesker her, mens hovedbyen Elleshøj har været beboet i årtusinder, det vil sige fra stenalderen. Svenstrup er sikkert opstået i vikingetid, hvad dens navne-endelse tyder på. — Ved den store restaurering for et år siden foretoges der adskillige ændringer. For eksempel er alteret rykket tilbage på sin oprindelige plads ind mod apsis, den halvrunde korudbygning. Men endnu er der adskilligt, som ikke er restaureret og stillet på plads, blandt andet prædikestolen, om hvilken kirkemaler *Johs. Madsen*, Aalborg, mener, at rammerne om felterne er fra tiden lige efter reformationen, altså 1536, mens felterne stammer fra 1700-tallet. — Den 8-kantede granit-døbefont er et sjældent kunstværk. Den bærer på 4 af siderne evangelist-symbolerne og på de 4 øvrige figurer og bladornamenter. Et felt er tydet som Kristus med korset. Stenmesteren er sikkert en hedning, hvad en Tor-hammer-

Svenstrup kirke.

lignende figur tyder på. En figur, der vel skal forestille Kristus-symbolet, lammet, ligner nærmest en hest.

Efter at formanden havde takket for den interessante beretning, studeredes særligt den sjældne font.

Slaget ved Svenstrup 1534.

Derefter samledes vi på skråningen syd for kirkegårdsdiget, hvor byens borgere i 1924 rejste et minde for den berømte Skipper Klemen, og her berettede skoleinspektør *Værnfelt* om det historisk berømte slag den 16. oktober 1534, idet han indledede med de politiske begivenheder, der var gået forud for adelshærens ankomst sydfra til Svenstrup under ledelse af navnlig rigsråderne Holger Rosenkrantz og Erik Banner. Hæren var kommen aftenen før, og da man den 16. om morgenen erfarede, at Klemen og hans bønder ville komme fra Aalborg, stillede hæren op nord for kirken. Klemen og bønderne kom og stillede op nede ved de vandrige kær ved Lere for at lokke adelshæren derned, og det lykkedes. Bønderne blev stormet, men det gik frygteligt galt for rytterhæren, hvis heste med de tunge, jernklædte ryttere sank dybt ned i sumpen. Hæren tabte stort og blodigt, og en lille rest flygtede sydpå. Klemen og hans bønder tog stort bytte med til Aalborg. — Et par måneder senere sendte Kristian den 3. en ny stor hær under ledelse af den berømte Johan Rantzau mod Klemen, der med sine

bønder havde forskanset sig i Aalborg. Det lykkedes med storm at indtage byen; ca. 2000 bønder og borgere blev dræbt, og Klemen flygtede på hest til Storvorde, hvor han faldt af hesten, brækkede sit ene ben, blev fanget af et par bønder og ført til Aalborg. Efter 2 år i forskellige fangehuller henrettedes han ved Viborg. — I vor tid, hvor bondestanden står lige så højt som andre stænder, er den gamle bondefører blevet hædret. Det vidner mindesmærket her ved Svenstrup og Klemen-statuen ved Hobrovej i Aalborg om.

Så kørte vi mod syd og op gennem Rebild-dalen og nød en god kop kaffe i »Rebildhus«. Derpå videre over Skørping gennem skoven til hovedgården

Buderupholm.

Her blev vi meget venligt modtaget af ejeren, tidligere bagermester i Aalborg, Thomas Jacobsen.

Vi samledes ved sydsiden af den skønne hovedbygning, og her fortalte rektor *Kaj Løber* i store træk gårdens historie.

Her ved Lindenberg å var der et naturligt sted at bygge en middelaldergård. — 1268 ejedes den af enke efter Esbern Vognsen, fru Gro, som testamenterede det vestre stuehus til Frue kloster i Aalborg. I nærheden lå Dronning Margretes borg Egholm, nu den kendte voldbanke. Hun blev også ejer af Buderupholm, som hun med stort jordtilliggende skænkede til Aalborg kloster. Efter reformationen overtog kongen gården, og godset udvidedes ved blandt andet at nedlægge den gamle landsby Buderup, hvoraf nu kun kirken er tilbage. — Der er mange forskellige ejere op til 1728, da gården ved tvangsauktion solgtes til Tøger Benzon til Sohngårdsholm. Flere gange siden blev den solgt ved auktion, og i 1828 måtte daværende ejer konferensråd Chr. Rothe på grund af landbrugskrisen afstå gården til statskassen. Efter at staten en halv snes år senere havde udskilt ca. 1300 tdr. land til domæneskov, det vil sige til indtægt for staten, solgtes gården til to kandidater, Dahl og Rübner. Dahl blev få år efter eneejer, og en søn arvede gården, men solgte den 1914 til landbrugskandidat Jespersen, der frasolgte mange parceller. 2 år efter solgte han gården, og den havde flere ejere, inden den i 1933 blev købt af den nuværende ejer, efter at den store udstykning var foretaget, så der kun var 17 tdr. land tilbage. Denne udstykning har skabt en ny Buderup landsby mellem Buderupholm og hovedvejen mod vest. — Den nuværende smukke bindingsværks hovedbygning med 2 sydgående fløje og med port gennem hovedbygningen er opført 1731 af Tøger Benzon,

Hovedgården Buderupholm set fra syd.

og det gode tømmer er fra gårdens skove. Pladsen mod nord, hvor avlsbygningerne tidligere stod, er nu parkanlæg.

For historisk interesserede er det en glæde at se, med hvilken pietet den nuværende ejer værner om den smukke historiske gård, og formanden udtalte en varm tak for besøget.

Over Støvring gik turen til dagens sidste mål:

Volsted kirke.

Her samledes deltagerne i en kreds om våbenhusets indgang, og lærer *Henrik Møller* påviste her de vigtigste enkeltheder i denne lille, men skønne kirkes bygningshistorie. — Kirkens mure af fint tilhugne granitkvadre er til dels omsat sammen med, at nuværende større vinduer end de oprindelige er indsat. I kørets sydvæg er dog bevaret et lille rundbuet vindue. Her er ikke og har aldrig været noget tårn, og kirkens skib har stadig plankeloft. Det forholdsvis nye våbenhus er opført om skibets hovedportal, hvis reliefsmykkede karmsten er benyttet til våbenhusindgangen. Det er disse huggede figurer, der har vor store interesse. Her er synderalds-scenen med Adam og Eva under kundskabens træ, en bisp i fuld ornat og en Agnus Dei, det vil sige Kristus i skikkelse af et lam bærende på et kors, og der hentydes her til Johs. 1,29: Se det Guds lam, som bærer verdens synd. Endelig bærer flere af de 8 indmurede sten menneske- og

dyrefigurer. Ikke mindst interessant er det, at navnet *Goti* er indhugget i en sten i karmen, og der er ingen tvivl om, at det er stenmesterens navn. Vi ved endda, at stenmesteren *Goti* rimeligvis er fra Gjøel, for han har været mester for Gjøel kirke, i hvis dør-overligger foruden syndefaldet er indhugget en arbejdende stenhugger, og på en sten ved siden af portalen findes navnet *Mester Goti*. — I Volsted kirke ser vi også de oprindelige granit-døbefont og granit-altar. Den lille prædikestol med gotisk snitværk er fra reformations-tiden, altså over 400 år gammel.

Efter at have beset kirkens indre, hvis kor har krydshvælvet loft, kørte vi hver til sit, beriget med værdifulde indtryk og oplevelser.

Skagens-turen.

Den årlige generalforsamling.

I vort samfunds heldagstur søndag den 28. august deltog ca. 200, og hovedmålet var Skagen.

Der startedes kl. 8 direkte til Skagen, hvor man først besøgte byens fortidsminder, museet på det tidligere »Svalderbakken«, det vil sige det sted, hvor fiskerne tidligere samledes, og byttede skipper-historier. — Besøget lededes af strandfoged Chr. Thagaard.

Derefter kørtes til Jeckels hotel i Gl. Skagen, hvor man spiste medbragt frokost, og her holdtes den årlige

Generalforsamling

under ledelse af formanden, skoleinspektør Kr. Værnfelt, som indledede med en mindetale over afdøde medlem af samfundets styre, rektor Kjeld Galster. — Vi henviser til mindeartikelen i nærværende årbog.

I beretningen meddelte formanden, at medlemstallet stadig er ca. 1300; men det burde være en god del større, særlig når sammenlignes med Hjørring-samfundet, der har over 1700. — Formanden udtalte en særlig tak til de institutioner, amtet, by- og sogneråd, der har ydet kærkommen støtte til vort virke. — På redaktørens vegne, der var forhindret i at være til stede, oplyste formanden om indholdet af kommende årbog. — Der var fuld enighed om at udnævne medlem af styret gennem mange år, museumsinspektør cand. theol. S. Vestergaard Nielsen, Aars, til æresmedlem af samfundet. Endvidere vedtoges det efter forslag af styret at bytte om på udflugterne, således at heldagsturen foregår i forsommeren og eftermiddagsturen i august.

Kassereren regnskabsfører Ove Johansen redegjorde for regnskabet, der balancerede med 18.842 kr., og som findes i uddrag i nærværende årbog.

Til styret genvalgte rentier Thomas B. Thomsen, Ulsted, og sognepræst M. Larsen Als. Nyvalgt i stedet for rektor Galster blev kommunelærer S. Andersen, Nørresundby.

Styret konstituerede sig med skoleinspektør Kr. Værnfelt som formand, overbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen som næstformand og sekretær, regnskabsfører Ove Johansen som kasserer og lærer Henrik Møller som redaktør. Disse fire udgør forretningsudvalget.

Grenen og Skagens kunstmuseum

var sidste mål for dagen, og hjemturen gik over Tversted og Bjergby til Hjøring, hvor den sædvanlige afslutning ved en kop kaffe foregik på hotel Phønix.

Henrik Møller.

MEDDELELSER

FRA

STYRELSE OG REDAKTION

Med denne årbog, den 49. i rækken af »Fra Himmerland og Kjær herred«, slutter XXI. bind, idet vi som sædvanlig af hensyn til indbinding paginerer fortsat 2 årbøger. Der medfølger titelblad, indholdsfortegnelse og navnerregister for begge årbøger.

Vor sidste årbog er udførligt anmeldt i Aalborg Amtstidende i en kronik af museumsinspektør Peter Riismøller.

Efter et forudgående forretningsudvalgsmøde holdtes et styremøde den 3. maj, hvor det blandt andet vedtoges at holde samfundets to udflugter. Den første lørdag eftermiddag den 21. maj til Svenstrup kirke, Buderupholm og Volsted kirke. Den anden som heldagstur til Skagen søndag den 28. august. Beretningen om disse udflugter findes foran, og heri er refereret den årlige generalforsamling på Jeckels hotel i Gl. Skagen den 28. august.

Ved Dansk historisk Fællesforening's årsmøde i Odense 24.—25. september var vort samfund repræsenteret af formanden og sekretæren. Her vedtoges blandt andet nye regler for de historiske samfunds medlemsskab.

Vi henviser vore medlemmer til de forskellige oplysninger på omslagets 3. og 4. side om billige tilbud på vore ældre årbøger og vigtige historiske skrifter.

Som vore medlemmer vil se, har vi givet plads for en beretning fra »Hjemstavns- og spillemandsmuseet« i Rebild i anledning af 10-året for dets oprettelse.

Og så fik endelig vor berømte Himmerlands-digter Johs. V. Jensen det minde, der har været arbejdet for siden hans død. Mindesmærket, en meget stor og smuk natursten, blev afsløret ved en smuk mindefest den 24. oktober. Mindet, der er udført af billedhuggeren, professor Mogens Bøgild, har fået en skøn plads ved Ravnehøjene syd for Farsø.

FRA HIMMERLAND OG KJÆR HERRED

ÅRBØGER
UDGIVNE AF
HISTORISK SAMFUND FOR AALBORG AMT

XXI BIND

1959-60

AKSEL SCHØLINS BOGTRYKKERI
AALBORG

I N D H O L D

<i>Af Ulsted sogns historie.</i> Ved skoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg	1
<i>Aner — og andet rundt Sebberfjord.</i> Af overmekaniker Erhardt Justesen, København.....	54
<i>Et forslag til »Konfirmationsordning« fra 1729.</i> Af arkivar Henning Heilesen, Viborg	73
<i>En bagersvends kontrakt med sin arbejdsgiver for omtrent 100 år siden.</i> Af rektor dr. phil. Kjeld Galster, Aalborg	79
<i>Norden for lands lov og ret.</i> Af departementschef A. Barfod, København	83
<i>Blichers datter og svigersøn Malvina og Rasmus Berg i Nordjylland.</i> Af rektor dr. phil. Kjeld Galster, Aalborg	92
<i>Medicinske planter fra Vitskøl klosterhave.</i> Af overgartner Jens Østergaard, København	103
<i>Aalborg historiske Museum i 1958—59.</i> Af museumsinspektør Peter Rismøller, Aalborg	115
<i>Vesthimmerlands Museum i 1958—59.</i> Af museumsinspektør S. Vestergaard Nielsen, Aars	124
<i>Vore to udflugter.</i> Ved Henrik Møller, Aalborg	128
<i>Meddelelser fra styrelse og redaktion</i>	132
<i>Sammendraget driftsregnskab for tiden 1. april 1958 til 31. marts 1959</i>	134
<i>Nye medlemmer</i>	135
<i>Af Ulsted sogns historie (slut).</i> Ved skoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg	137
<i>To Sebber-herremænds eftermæle.</i> Af overmekaniker Erhardt Justesen, København	205
<i>Af Sønderup og Suldrup Kirkers Historie.</i> Af højskoleforstander F. Elle Jensen, Viborg	216

<i>Familien Beaujou</i> . Af sognepræst M. Larsen, Als	233
<i>Glimt fra svundne tider</i> . Ved gårdejer Søren Dahl, St. Ajrstrup	243
<i>Fra Vilsted Sogn</i> . Af rentier Chr. Kollerup, Vilsted	250
<i>En navnesag og et navn</i> . Af førstelærer Albert Larsen, Skelum	266
<i>Af Hals private realskoles historie</i> . Af viceskoleinspektør J. Gregersen, Hals	270
<i>Aalborg historiske Museum i 1959—60</i> . Af museumsinspektør Peter Riismøller, Aalborg	299
<i>Vesthimmerlands Museum i 1959—60</i> . Af museumsinspektør S. Vestergaard Nielsen, Aars	308
<i>Hjemstavns- og spillemandsmuseet i Rebild</i> . Af maskinmester E. Rasmussen, Skørping	312
<i>Rektor dr. phil. Kjeld Galster til minde</i> . Af lærer Henrik Møller, Aalborg	319
<i>Lokalhistorisk litteratur</i> . Ved Henrik Møller	321
<i>Vore to udflugter</i> (den årlige generalforsamling). Ved Henrik Møller	326
<i>Meddelelser fra styrelse og redaktion</i>	332
<i>Sammendraget driftsregnskab for tiden 1. april 1959 til 31. marts 1960</i>	334
<i>Nye medlemmer</i>	335
<i>Register til XXI. bind</i>	337

Sidst gør vi opmærksom på, at vi for 2 kr. pr. stk. sælger restoplaget af »Festskrift til S. Vestergaard Nielsen«, til hvis 70 års dag skriftet blev trykt i 400 nummererede eksemplarer, som ikke har været i boghandelen. Bogen, 68 sider, indeholder foruden listen over gratulanterne 8 artikler af førende historikere.

Historisk Samfunds ledelse:

Skoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg, formand.
Overbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen, Nørresundby,
næstformand og sekretær.
Regnskabsfører Ove Johansen, Nørresundby, kasserer.
Lærer Henrik Møller, Aalborg, redaktør.
Overlærer V. B. Qvist, Aars.
Rentier Thomas B. Thomsen, Ulsted.
Skorstensfejermester Thomas Møller, Sulsted.
Rentier Chr. Kollerup, Vilsted.
Sognepræst M. Larsen, Als.
Rektor Kaj Løber, Aalborg.
Lærer S. Andersen, Nørresundby.

Forretningsudvalgets adresser:

Kr. Værnfelt, Hasserisgade 30, Aalborg, tlf. 2 91 48.
Johs. E. Tang Kristensen, A. C. Jacobsensvej 16, Nørre-
sundby, tlf. 2 80 27.
Ove Johansen, Kongensgade 36, Nørresundby, tlf. 2 14 25.
Henrik Møller, Teglvænget 17, Aalborg, tlf. 2 66 60.

Redaktionsudvalget:

Henrik Møller.
Kr. Værnfelt.
M. Larsen.

Artikler og andet vedrørende årbogen bedes sendt til Henrik Møller under ovenstående adresse.

SAMMENDRAGET DRIFTSREGNSKAB

FOR TIDEN 1. APRIL 1959—31. MARTS 1960

UDGIFTER	Kr.	Øre	INDTÆGTER	Kr.	Øre
Forsikringer	3	00	Tilskud fra staten	1665	00
<i>Årbogen:</i>			— - amt og kommuner	840	00
Honorarer	kr. 1.152,00		— - banker, sparekasser o. lign.	650	00
Trykkeriudgifter	kr. 5.985,20		Medlemskontingent	10161	40
	7137	20	Salg af gl. årbøger	207	25
Kontorartikler	367	10	Renter, sparekasse og giro	117	16
Udsendelse af årbogen	1544	25			
Repræsentation	377	87			
Møder og lign.	411	70			
Forskellige udgifter	797	70			
	10638	82		13640	81
Overskud at overføre til 1960—61	8204	02	Overført fra 1958—59	5202	03
	18842	84		18842	84

Nørresundby, juli 1960.

Ove Johansen,
kasserer

Regnskabet er gennemgået og har ikke givet anledning til bemærkninger.
Kassebeholdningen kr. 8204,02 er til stede.

Aalborg, den 18. august 1960.

Th. Fjeldgaard.

A. B. Holm.

NYE MEDLEMMER

- Gdr. Jens Aaen, Gl. Lagersgaard, Hvorupgaard.
 Fru A. Aagaard, Ryesgade 6, Aalborg.
 Pensionist Fr. Andersen, Skolevej 14, Nørresundby.
 Lærer M. Bank Andreasen, Torpet skole, Vadum.
 Fru Johanne Badsbjerg, Ulsted.
 Fru Edith Bang, Blenstrup.
 Redaktør Jørgen Bertelsen, Vraa.
 Fru direktør Bockenthien, Hasserris.
 Overlærer frk. Kamma Boel, Prinsensgade 20, Aalborg.
 Gdr. Jens Callesen, Halager.
 Advokat Arne Christensen, Kg. Christians Allé, 39, Aalborg.
 Maskinmester Peter Christensen, Kayerødsgade 17, Aalborg.
 Viceskoleinspektør A. Dahl, Viktoriag. 8, Nørresundby.
 Lærer Knud Danielsen, Hals.
 Carl Engelsen, Grønningen 4, Maribo.
 Gartner Enevoldsen, Vitkøl, Ranum.
 Lærerinde frk. Bodil Fich, Uttrupvej 1, Nr. Uttrup.
 Assistent Chr. Fonager, Tylstrup.
 Lærer Jens Gravesen, Lundbæk, Nibe.
 Maskinmester P. Gravholt, Genforeningsplads 8, København F.
 Frk. Gundersen, Vesterbro 41, Aalborg.
 Gdr. Chr. Hansen, »Bundgaard«, Vesterhalne.
 Kunsthandler Oscar Hansen, Sankelmarksgade 16, Aalborg.
 Rentier Peter Hansen, Sulsted.
 Slagtermester Frantz Jensen, Ulsted.
 Frk. Grete Jensen, Vitkøl, Ranum.
 Førstelærer H. Kvist Jensen, Vadum.
 Godsejer J. C. Jensen, Hvorup-
 torp.
 Gdr. Svend Jensen, Vadum.
 Kæmner Sofus Jensen, Vadum.
 Forpagter Knud R. Johansen, »V. Asdal«, V. Hassing.
 Slakteriarbejder Jens Justesen, P. Barksesgade 15, Aalborg.
 Sognepræst P. H. Jørgensen, Kongeslev.
 J. C. Knudsen, Ulsted
 Skolebetjent Anders P. Krogh, Vadum.
 Landpost Emil Larsen, Sindal.

- Husejer Henry Larsen,
Gl. Hasseris, Aalborg.
- Overlærer P. F. Larsen, Bogø
kostskole, Bogø.
- Gdr. Frode Leth, Vadum.
- Lærer Carl Lyngholm, Hals.
- Førstelærer Harald Madsen,
Vestbjerg.
- Fru Edith Martens, Aagade 2,
Aalborg.
- Fru murerm. E. Meyer, Ane
Damsgade 23, Nørresundby.
- Husejer Ludvig Michno, Hel-
berskov, Als Østjylland.
- Gartner N. Svejstrup Morten-
sen, Arden.
- Lærer S. Mølhave, Hals.
- Professor dr. phil. Carl V. Møl-
ler, Rolighedsvej 23, Køben-
havn V.
- Tekstiltekniker Børge Nielsen,
Læsøgade 14, Aalborg.
- Sognefoged Charles Nielsen,
Ulsted.
- A. Erslev Nielsen, Bakkev. 20,
Nørresundby.
- Kommunelærer Gunnar Nie-
mann, Abildgaardsvej 48,
Nørresundby.
- Mejeribestyrer K. Kirketerp
Nielsen, Vaarst.
- Handelsgartner N. C. Nielsen,
Hadsund.
- Gdr. Nørgaard Nielsen, Ulsted.
- Uddeler Ths. Nielsen, Ulsted.
- Købmand V. Nørbalk, Prin-
sensgade 31, Aalborg.
- Gdr. Karl O. Pedersen,
Skelum.
- Gdr. N. Lund Pedersen,
Skelum.
- Kommunelærer Leo Pilgaard,
Hvorbjergvej 11, Nørre-
sundby.
- Mejeribestyrer J. M. Poulsen,
St. Vildmosen, Tylstrup.
- Jens Bang Ravn, København.
- Gdr. Wilhelm Schack, Halager.
Skelum bibliotek, Skelum.
- Frk. Marie Smith, Klosteret,
Aalborg.
- Sognepræst H. J. Staunsbæk,
Vadum.
- Kommunelærer E. Stiassny,
Hjortekær, Lyngby.
- Sparekassedirektør K. Søgaard,
Skovlyvej 7, Løgstør.
- Manufakturhandler Harry Sø-
rensen, Kongeslev.
- Fru møbelhandler Jac. Søren-
sen, Kongeslev.
- Tømremester L. Sørensen,
Lektorvej 9, Aalborg.
- Kunstsliber Kaj Thomsen,
Jomfru Anegade 7, Aalborg.
- Vognmand Chr. Vestergaard,
Halager.
- Skibsmægler Johs. Villadsen,
Toldbodplads, Aalborg.
- Gdr. Anders Østergaard,
Skelum.

REGISTER TIL XXI BIND

(ÅRGANG 1959—60)

- Aalborgbladet, 118.
Agerbæk i Melholt, 176.
Als, Als sogn, 233.
Ammitzbøll, familien, 149.
Andersen, A., lærer i Hobro, 291.
Andersen, A. C., forfatter, 285.
Andersen, Anders, abbed, 142.
Ane Coldings, morderske, 150.
Andersen, Bjørn, til Stenalt, 104.
Asklev, R. Petersen, bestyrer ved Hals realskole, 292, 294.
- Bang, Jens, købmand, 138, 145.
Bastbjerg, 1 f., 8.
Berg, Rasmus Schade, forpagter, 94 ff., foto 101.
Bertelsen, H. P., lærer ved Hals realskole, 283.
Bildtgaarden, 7, 16, 40, 44.
Bislev: Stednavne om dale, 71.
»Bjørnsholm«, 104.
Bjørungaard, 97.
Blicher, St. Steensen, præst, 92 ff.
Bloch, Biskop i Viborg, 221.
Bloch, H. N., lodsoldermand i Hals, 272, 292.
Bolinder, C. F., bagermester, 79 f.
Borgerforeningen i Skelum, 266 f.
Brandtsen, Hans, ejer af Gjettrup, 148.
Bredheden, 42.
Bredstrup, Wolrat, 160.
Brems-Pedersen, C., lods i Hals, 294.
Bro, Anna Mikkelsdatter, 259.
Bro, Christen, gårdfæster i Vilsted, 262 f.
Bro, Chr. Jensen, 256 f.
Bro, Christen Jensen, 261.
Bro, Chresten Nielsen, 251.
Bro, Jens, fæster af Svenstrup, 263.
Bro, Jens Christensen, 251.
Bro, Jens Christensen, 258, 259 ff.
Bro, Peder Laurids, Vilsted, 264 f.
- Bro, Thomas, sognerådsformand og sognefoged, 264.
Bro-slægten i Vilsted, 250 ff.
Broktved, 53.
Brunnes, Vicor, restauratør i Aalborg, 304.
Brøgger, Chr. lærer, 205.
Buderupholm hovedgård, 328 f.
Buxtigaardene, 16, 20, 37.
Büzloug — Beaujou, 234, 235.
Bælum højskole, 284, 285.
»Bøssen«, hus i Ulsted, 42.
Baadsgaard, frk., lærerinde ved Hals realskole, 282.
- Carlsdatter, Maren, 85 ff.
Charisius, Ambrosius, løjtnant, 237.
Christus, Anna Marie (Møller), 237.
Christensdatter, Karen, Vilsted, 251 f.
Christensen, Alfred, sognepræst i Hals, 294.
Christensen, Christen (Bro), 258.
Christensen, Edvard, student, 92 f.
Christensen, Ehrenreich, lærer ved Hals realskole, 295.
Christensen, Jonathan, Kyø Skovhuse, 243.
Christensen, Jørgen Lægård, skoleholder i Hals, 271.
Christensen, Mikkel, 258, 261.
Christensen, Niels, skoleholder i Hals, 270.
Christensen, Søren, præst i Vilsted, 250.
Christensen-slægten i Vilsted, 257 ff.
Christiansen, C. P., træhandler, Hals, 294.
Chronfeldt, H. A. L., bestyrer ved Hals realskole, 294.
Conradsen, proprietær, Nørlund, 223.

- Damgaard, J. J., lærer, 196 ff.
 Ditz, Jens Johannes Henrik, elev ved Hals realskole, 288.
 Djørup Nørgaard, 67 f.
 Doesborg, 43.
 Dragsgård, Bælum sogn, 238.
 Dresing, F. N., Vorbjerggård, 79.
 Due, Major, Albæk, 220.
 Duus, Oluf Jensen, oprører, 177.
 Dybvadgård, 97.
 Dylægegaarden, 6, 8, 39.
- Elgaard, 3, 6, 9, 32.
 Elsnab, 4, 7 f., 23, 28.
 Esbensen, Jens, tingskriver, 180, 183.
- Fogh, provst, Romdrup, 222, 226, 227.
 Frederik den Anden, 42.
 Frost, Erhard Chr., 154.
 Fædder, Jens Jørgen, herremand, 238.
 Færch, Tove, 241.
 Færch, Rasmus, fisker og købmand i Nibe, 241.
- Galskjødt, Peder, 145.
 Galster, Julius, jernstøber, bagermester m. m., 79 f.
 Gjettrup, 3, 7 ff., 17, 47 ff., 140 ff.
 Gjørup, M. B., ejer af Gjettrup, 17 f., 44.
 Glerup, Peder, til Sebberkloster, 209 f.
 Glerup-slægten, 245.
 Goti, stenmester på Gjøel, 330.
 Gravholt, 143, 157, 199.
 Gregersen, David, degn i Hals, 270.
 Gregersen, Peder Janus, gårdmand i Vindblæs, 260 f.
 Griis, N. C., købmand, 139.
 Gyldenstjerne, Henrik, 5, 142.
 Gyldenstjerne, Preben, til Nr. Vosborg, 5 ff., 144.
- Haldrup-slægten, 264.
 Hancke, Niels, forfatter, 11, 150, 165 f., 193 f.
 Hansen, Konrad, provst i Elleshøj, 234.
 Hansen, Mads Chr., lærer i Smedie, 234.
 Hansdatter, Anne Cathrine, 239.
 Hansen, Johannes, husmand, 240.
 Hansen, Saltofte, lærer ved Hals realskole, 287.
 Helberskov, 234.
 Hesselberg, Søren, 154.
- Hoffmann, L., lærer ved Hals realskole, 293.
 Holbæk, proprietær, Albæk, 224, 229.
 Holsten, Niels Laursen, 161.
 Holsten, Simon Laursen, 153.
 Hornbæk-slægten, 264.
 Hundslund kloster, 3 f.
 »Hurup Bro«, 238.
 Hurup, fiskerleje, 233.
 Hurup, Jens eller Jean, Kristianssand, 242.
 Hustomt-udgravning ved Ferslev, 117.
 Hvass, præst i Vilsted, 257.
 Hvass, Frantz, skifteforvalter fra Vaar, 257, 260.
 Hyllen, 141, 170.
 Hølund, Peder Povlsen, 155, 159.
 Høst, Georg, 160.
 Høst, H. G., 150, 160.
 Haaning, Maren, klog kone i Vindblæs, 244.
- Jacobsdatter, Anne Serine, Kristianssand, 242.
 Jacobsen, Thomas, til Buderupholm, 328.
 Jansson, Milian, glasmager i Aalborg, 302.
 Jensdatter, Birgitte Holm, 237.
 Jensdatter, Karen, 261.
 Jensdatter, Maren, 256.
 Jensen, Aksel, formand for Danmarks lærerforening, 285.
 Jensen, J. P., snedkermester, Hals, 294.
 Jensen, Johs. V., mindesmærke ved Farsø, 332.
 Jensen, madam, »Helligåndshuset«, 83 f.
 Jensen, Marie Nymark, elev ved Hals realskole, 285.
 Jensen, N., gårdejer, Gravholt, 283.
 Jensen, Niels, (over broen), 250.
 Jensen, Poul E., læge, Skelum, 266.
 Jonathansdatter, Christine, 243.
 Johnsen Anthon, elev ved Hals realskole, 288, 291.
 Josephsdatter, Magdalene, 235, 241.
 Josephsdatter, Ane Jeanette, 235.
 Josephson, Antoni Beaujou, snedker, 235, 239.
 Josephson, Jens, 235, 242.
 Juul, S. Sørensen, bestyrer ved Hals realskole, 273, 278, 286, 287, 292.
 Justdatter, Karen, 263.
 Justesen, Niels, 57 ff.

- Jyllens Dam, 6, 19, 201.
 Jørgensen, J. A., gårdejer, Vesterheden, Hals, 294.
- Kalmar Slot, 42.
 Karner, F., fotograf, 118.
 Kjar, Niels, Sebbersund, 205 ff.
 Kjarulf, Henrik, 147.
 Kjarulf, Jørgen Jørgensen, 144.
 Klitgaard (Knepnøy, Klittensbjerg), 138, 141 f., 151 ff.
 Klitgaard, Holger, 140.
 Klitgaards Plovhus (Nyhus, »Hukst«), 156.
 Knudsen, Hans, skipper og kromand, 239.
 Kolera-epidemier i Vilsted, 256.
 Krabbe, Mikkel, 4.
 Krabbesbro (Broen), 8, 43 ff.
 Krag, Oluf Christian, indenrigsminister, dr. phil., 272, 282, 294.
 Krogh P., bestyrer ved Hals realskole, 272.
 Kræn Butik, 139.
 Kvægpest i Vilsted, 256.
 Kyø, Hovedgaard, 209.
 Kyø Skovgaard, 243.
- Lansespids, 126.
 Larsen, Anders, lærer ved Hals realskole, 281.
 Larsen, Esben, gårdejer, Holtet, 279.
 Larsen, J. K., overretssagfører, 44, 164 f., 200 f.
 Langved, 155.
 Lauridsen, Anders, major, 163, 176.
 Leedet (Ved Leedet), 148, 149.
 Lilleheden, 42.
 Lindahl, H., Aggersborggård, 263.
 Lindenov, Hans, 7.
 Lindholm Høje i Aalborg historiske Museum, 120 f.
 Lindholm, John, 98 f.
 Lintrup, biskop i Viborg, 218, 220.
 Livøgård, 96.
 Lund, Peder, til Seberkloster, 206 ff., 244 f.
 Lystertand, 125.
 Løber, Kaj, rektor, 328.
 Løvenørn, Povl Vendelbo, stiftamtmand, 157.
 »Løwi Kræn«, sognefoged, 34.
- Madsen, Troels, gårdfæster i Flejsborg Svenstrup, 261 f.
 Malvina Steensdatter Blicher, 92 ff.
 Melgaard P., gårdejer, Hals, 272, 275, 278, 279.
- Melholt, 7, 8, 48 f.
 Meyer, Lorentz, røver, 85 f.
 Michelsen, C. F., mag. scient., bestyrer ved Hals realskole, 292, 293.
 Mikkelsdatter, Anna, 257 ff.
 Munch, Ole, landmåler, 18.
 Munckebøl, 143.
 Munck, Christen Pedersen, 144, 151.
 Munk, Peder Christensen, 144, 155 ff., 182 f.
 Müller, undervisningsinspektør, professor, 282, 288, 290, 291, 292.
 Møller, Henrik, lærer, 329.
 Møller, Jens Peder, guldsmed i Aalborg, 302.
 Møller, Thøger Thøgersen, elev ved Hals realskole, 288.
- Neergaard, justitsråd, Gunderslevholm, 221.
 Nejsiggaardene, 142 f., 151, 172.
 Nielsdatter, Maren, 264.
 Nielsen, Niels, sognepræst i Hals, 271.
 Nielsen, Søren, degn i Hals, 270.
 Nielsen, S. Vestergaard, museumsinspektør, 330.
 Nygaard (Vasen), 42.
 Nygård, P. Ovesen, skoleinspektør i Hals, 295.
 Nørgaard, 6, 9, 16, 30.
 Nørheden, 141, 156.
 Nørlund, 128 f.
 Nørr, J., gårdejer, Skrold, Gåser, 283.
 Nørgaard, sognepræst i Hals, 289.
- Oldtidsfund i Aars herred, 310 f.
 Olesdatter, Ane, jordemoder, 138.
 »Onkel Peder« (Peder Ellern), 193 ff.
 Ottesen, C., gæstgiver, Vester Hasing, 283.
- Peber Søren, troldmand, 198.
 Pedersen, Esben, 151, 162, 179.
 Pedersen, Hans, gårdmand i Vilsted, 264.
 Pedersen, Kr., lærer ved Hals realskole, 272.
 Pedersen, Lars, kirkevæрге, 185.
 Pedersen, Rasmus, stiftsskriver, 143.
 Pedersen, Thomas, sognerådsformand, 45.
 Pernille, røverkone, 81 ff.
 Petersen, L. P., bestyrer ved Hals realskole, 287, 290, 291.
 Petersen, Th., amtsskolekonsulent, Aalborg, 296.

- Plantefund ved Vitskøl, 104 ff.
 Platen, Rudolph von, 154.
 Pop, Thomas Hansen, guldsmed i Aalborg, 303.
 Poulsen, lærer ved Hals realskole, 295.
 Poulson, Joakim, justitsråd, ejer af Vaar, 251.
 Povlsen, Jynger, 154, 189, 190.
 Quortrup, sognepræst i Sønderup, 225.
- Raben-Levetzau, stamhusbesidder, St. Restrup, 220, 222.
 Rasmussen, Anders Peter, gårdejer i Hou, 277.
 Rasmussen, Frederik, landbrugsminister, Pennsylvania, 285.
 Rasmussen, Niels, gårdejer, Østerheden, Hals, 279.
 Rasmussen, Palle, ridefoged, 146.
 Rendsborg-slaverne, 55.
 Revsnæs, Bælum sogn, 237.
 Rimgaard, 141 f., 171 f.
 Rodenborg, Hans Jochumsen, løjtnant, 237.
 Roesen, Børge, sognepræst og provst, 326.
 Rottrup, 11, 43, 47, 138, 141 f., 161 ff.
 Rysensteen, Juul, til Lundbæk, baron, 59 ff.
 Røde Mølle i Ajstrup, 245.
 Rønholt, 43 ff.
- Sass, grosserer, København og Alsbæk, 230.
 Schuchardt, J. C., major, 17 f.
 Schultz, S., førstelærer i Hals, 272, 287, 289, 291.
 Sct. Nicolai Bjerg, 248.
 Schütte, hofjægermester, Nørlund, 223.
 Sebberkloster, 206 ff., foto 210, 243.
 Sebber sogn, 248 f.
 Sebbesund-egnens folketro, 243 ff.
 Siem kirke, 218.
 Simonsen, Søren, dekorationsmaler i Aalborg, 302.
 Skifteprotokol for Vaar gods, 251 ff.
 Skipper Klemen, 326 f.
 Skoven (Øster Vadsholt). 141 f, 151, 158.
 Skovhuset, 148, 149.
 Slaget ved Svenstrup, 327 f.
 Slot, Just Nielsen, 55 f.
 Slottet, 7, 41.
 Smed, Jens, fæster på Gjettrup, 144.
 Smed, Morten Hansen, 138.
- Smed, Niels Mogensen, 137.
 Sofie Hedvig, prinsesse, ejer af Hals, 271.
 Sognefogedgaarden, 6, 33.
 »Sprots«, Malvina Blichers og Rasmus Schade Bergs søn, født Edvard, 97 f.
 Stednavneudvalget, 266 f.
 Stensig, lærer ved Hals realskole, 291.
 Store Ajstrup, 249.
 Stæger, Kaj Knud, elev ved Hals realskole, 288, 290.
 Suldrup kirke, 219 ff.
 »Sutten«, klub, 140.
 Svanholm, Hans, til Sebberkloster, amtsforvalter, 246.
 Sveistrup, O. H., 148.
 Svendsen, Peder, gårdfæster og sognefoged i Vilsted, 256.
 Svenstrup kirke, 326 f., foto.
 Svenstrup-slægten, 264 f.
 Svinth, Casper Peder, huslærer, ejer af Vestløsgård, 211 f, foto 213.
 Søndergaard, 6, 8, 37 f.
 Søndergaard (Munkegaarden, Munkebolet), 142 f., 174 f.
 Sønderheden, 141, 156, 187.
 Sønderkjær (Kæret), 138, 143, 174.
 Sønderlund, 3, 6, 8, 20, 23, 38.
 Sønderup kirke, 219 ff.
 Sørensen, Jens, kromand, 239.
- Teglgaarden, 6, 20, 35.
 Testrup, Søren Christensen, herremand, 238.
 Thagaard, Chr., strandfoged i Skagen, 330.
 Thomsen, Bertel, skovfoged, 27, 28.
 Thomsen, Mads, skoleholder i Hals, 270.
 Thomsen, Thomas B., rentier, 202.
 Thorup, Jens, tømremester, 236.
 Thorup, Margrethe, f. Hansen, 236.
 Toft, Else, 264.
 Toft, Jens, gårdejer, Nørreskovgård, 277.
 Toft, J. Just, skovejer, Mosegården, Hals, 272, 275, 276, 277, 278, 294, 298.
 Toft, Mette, 264 f.
 Troelsdatter, Inger Marie, 263, 264.
- Ulsted by, 2 ff., 23 ff., 28 ff.
 Ulsted kro, 31.
 Ulsted marknavne, 11 f.
 Ulsted Mette, heks, 177.
 Ulsted møller, 43 f.

- Ulsted præstegård, 16, 21 f.
Ulsted Rimmer, 1, 43.
Ulsted sogns skove, 47 f.
Ulsted stationsby, 140, 195.
Ulsted udskiftning, 17. ff.
Ulstedlund, 4, 28, 48, 53.
Um-navne på landsbyer, 267 f.
Unger, fru Helene Kirstine von,
147, 203.
- Vadsholt, 141 f., 158, 196 f., 203.
Vadsholt, Anders, 31, 46.
Vadsholt, Anders Chr., 149 f., 160,
165, 172.
Valdemar den Første, 141.
Valdemar Sejr, 4, 141.
Veilgaard, Sine, lærerinde ved
Hals realskole, 292.
Vejgaarden, 6, 16, 20, 31.
Vesterbroen, 6, 20, 33.
Vestergaard, 4, 6, 16, 29.
Vesthimmerlands Museum, 40 års
virke, 308 f.
- Viffertsholm, Solbjerg sogn, 238.
Vindelborg, 141, 160, 175.
Vitskøl kloster, 3 f, 103 ff.
Voergaard, 5 f.
Voergaard, Bælum sogn, 237.
Volsted kirke, 329 f.
Værnfelt, Kr., skoleinspektør, 326 f.,
330.
- Walter, bygningsinspektør, Århus,
230.
Westergaard, J. N., lærer ved
Hals realskole, 282, 283.
- Zahrtmann, admiralinde, Albæk,
228, 229.
- Øllgard, biskop i Viborg, 225.
Østergaard, 5, 16, 36.
Øster Hornum kirke, 129.
Øster Melholt, 141, 172 ff.

